בס"ד

פרשת לך לך תשפ"ז

עניינים נחוצים

ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א

הזורע

א) הזורע זרעים או הנוטע אילנות או המבריך או המרכיב[1] – כולם בכלל מלאכת זורע הם (שבת ע"ג. וברמב"ם פ"ז ה"ג).

וכמו כן גיזום אילן וניכוש עשבים שוטים – הם בכלל זורע, שאע"פ שפעולות אלה דומות לקצירה, מ"מ מפני שהן מחזקות ומשפרות את האילן[2] – נחשבות לזריעה.

אבל הזומר וצריך לעצים חייב שתים, משום קוצר וגם משום נוטע (שבת דף ע"ג ע"ב והובא ברמב"ם פרק ח' הלכה ד').

ריסוס האילן בחומר הממית את החרקים או בחומר המגן עליו מפניהם גם הוא בכלל זורע, שכיון שהחרקים מפריעים ומזיקים לאילן, הרי שהריסוס מסייע לצמיחתו.

מתי מתחייב הזורע

ב) בגמרא (שבת ג:) מבואר שהמכניס פת לתנור בשבת והוציאה קודם שהספיקה להיאפות, לא עבר על מלאכת אופה[3]. ומבואר בזה שאע"פ שהנחת הפת בתנור היא מעשה האפיה המחייב, מ"מ כל שלא נאפתה הפת – אינו מתחייב, ורק כשנאפתה – מתחייב למפרע.

ונחלקו האחרונים האם הוא הדין לענין מלאכת זורע; דעת הרש"ש (שבת ע"ג.) שאין חילוק בין זורע לאופה, ולכן הזורע בשבת ואח"כ הוציא את הזרעים מהאדמה – קודם שנקלטו – לא עבר משום זורע (והאם עבר בזה איסור דרבנן, נכתוב בהמשך סדרת מלאכות אלו), ורק כשנקלטו הזרעים באדמה, מתחייב למפרע משום זורע.

אמנם המנחת חינוך כתב: "וכבר בררנו דעל הזריעה שזרע חייב – אף בלא השריש ונקלט כלל, כגון שנתקלקל תיכף ע"י איזה סיבה או שתיכף הגביה מן הקרקע – חייב על מעשה הזריעה. ולא דמי לאפיה – דקודם שנאפה אינו חייב – דהתם האפיה היא המלאכה וחייב בשעת אפיה, אבל הכא המלאכה היא הזריעה וחייב תכף על הזריעה" (מוסך השבת – זורע אות א').

והנה מלשון המ"ב משמע לכאורה שחיוב הזורע הוא רק כשהשריש, שאז מתחייב למפרע – וכדעת הרש"ש. שבסימן של"ו כתב השו"ע שהמשליך זרעים לתרנגולים לא ישליך אלא כשיעור שיאכלו בו ביום או ליומיים ולא יותר, וביאר המ"ב (ס"ק ל"ג) שאם ישליך כשיעור שיאכלו לשלשה ימים ויותר "יצמחו הזרעים ויתחייב למפרע משום זורע". אמנם בחוט שני ביאר שוודאי דעת המ"ב שמלאכת זריעה מסתיימת כשסיים לזרוע ולא רק כשהשריש, אלא שיש לחלק: שאם מתכוון לזריעה ורוצה שיצמח – מתחייב מיד, אבל אם אינו מתכוון אלא להאכיל את התרנגולים – שבכך אין על מעשהו שם מלאכת זריעה – אינו מתחייב אא"כ יושרשו הזרעים בקרקע.

השקאה

ג) כתב הרמב"ם (שבת פרק ח' ה"ב): הזורע כל שהוא חייב, הזומר את האילן כדי שיצמח הרי זה מעין זורע, אבל המשקה צמחין ואילנות בשבת הרי זה תולדת זורע וחייב בכל שהוא, וכן השורה חיטין ושעורין וכיוצא בהן במים הרי זה תולדת זורע וחייב בכל שהוא.

---

1. "מבריך" – היינו, שלוקח ענף (רך) המחובר בקצהו באילן, ומכופפו ומכניס אמצעו לאדמה ומוציא ראשו במרחק מה מהאילן. במשך הזמן, חלק הענף שבתוך האדמה משריש. לאחר ההשרשה, חותך את הענף הנ"ל ממקום חיבורו באילן, והוא נהיה אילן בפני עצמו.
"מרכיב" – היינו, שלוקח ענף של עץ מסוג אחד ומכניסו לסדק או לחור בגזע של עץ מסוג אחר (ושני העצים הם ממין אחד – דבשני מינים בלא"ה אסור, משום כלאי האילן), ובמשך הזמן הם מתאחדים, ועי"ז הפירות שגדלים מענף זה – החדש – נעשים משובחים יותר.
2. ואם דעתו להשתמש בענפים שגוזז, חייב גם משום קוצר. וכמ"ש בגמרא (שבת ע"ג:) "אמר רב כהנא זומר וצריך לעצים חייב שתים – אחת משום קוצר ואחת משום נוטע". והובא ברמב"ם פרק ח' הלכה ד'.
3. אמנם עובר על איסור רדיית הפת (שהיא מלאכה בפנ"ע), עיי"ש. אולם זה היה בתנורים שלהם, אבל אופן הכנסת הפת בתנורים שלנו כיום שונה מזה שאצלם, לכן אצלנו אין איסור בהוצאת פת מתנור בשבת, אם התנור כבוי. אולם לכאורה יש בזה איסור משום טלטול מוקצה, כי לחם שלא נאפה עדיין – אינו ראוי לאכילה, והוא מוקצה מחמת גופו.
ומ"מ מותר להוציאו מן התנור בשבת, שמוטב שיעבור איסור דרבנן של טלטול מוקצה ממה שיעבור איסור דאורייתא של אפיית הפת.
4. ועיין מ"ב (סימן של"ו ס"ק נ"ד) שהביא שנחלקו האחרונים האם התירו רק להחזיר למים שהיו בהם מכבר, או שמותר אף להעמידם בכד שיש בו מים מזומנים מערב שבת, אבל לכל הדעות אסור להוסיף מים בשבת וכ"ש להחליף מים משום טירחא יתירה.
5. ואע"פ שלא יצמח אלא לאחר השבת, כבר נתבאר שזורע חייב גם אם יצמח רק לאחר השבת.

לעילוי נשמתו הטהורה של מעתיק השמועה ומנחיל המסורה,ההוא הגבר הוקם על להקים ולרומם
קרנה של תורה בארץ לא זרועה, מסר נפשו להרבצת תורה עשרות בשנים, מתוך מסירות ואהבה אין קץ,

מורנו ורבנו ראש הישיבה
הגאון הגדול רבי **יעקב** ב"ר מנחם מאניש **הורוביץ** זצוק"ל

זכה להעמיד תלמידים רבים כבנים, ונשאם כנשוא האומן את היונק, האיר להם את הדרך ילכו בה
בעיון התורה ובהלכות דעות וחובות הלבבות, והשריש בהם שאיפות לגדלות לאהבת תורה ולעמלה.

נלב"ע י"ז חשון תש"ע. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן

הכנסת ענפים ופרחים למים

ד) אמנם דבר שאינו צומח, מותר ליתנו במים וכמ"ש הרמ"א שם: "ומותר להעמיד ענפי אילנות במים בשבת, ובלבד שלא יהיו בהם פרחים ושושנים, שהם נפתחים מלחלוחית המים".

דהיינו, שכל שנתינתו במים היא רק כדי שלא ינבול ושלא יכמוש – מותר. אבל אם המים גורמים צמיחה, כגון פרחים שנפתחים במים – אסור (סימן של"ד סי"א בהגה ומ"ב שם ס"ק נ"ד). ונראה שאסור מדרבנן משום שדומה לזורע.

ה) והא דאסור ליתן הפרחים הנפתחים במים, היינו דוקא כשהם נפתחים מחדש – שהיו סגורים עד עכשיו וכעת הם נפתחים לגמרי בפעם הראשונה, אבל אם הפרחים כבר פתוחים והמים יוסיפו רק מעט על פתיחתם, אין זה בכלל "נפתחים" ומותר ליתנם במים (חוט שני זורע סק"ג).

החזרת הלולב וההדסים למים ביו"ט

ו) בסימן תרנ"ד מבואר בשו"ע שמותר להחזיר את הלולב למים ביו"ט[4]. וביאר הגר"נ קרליץ זצ"ל דהיינו דוקא כשההדסים והערבות אינם טריים כ"כ ולא יוסיפו לצמוח ע"י המים, אבל אם הם טריים ויוסיפו לצמוח – כמו שמצוי בהדסים שמוסיפים לצמוח ולהתארך בראשם – אסור להניחם במים ביו"ט. אולם גם באופן שהתירו הכנסת ערבות למים, היינו דוקא לימים ספורים בלבד – באופן שאינן מוציאות שרשים במים, שאם יוציאו שרשים, יהיה זה אסור כמו בפרחים (ובסוכות, הואיל ומוציאים את הערבות מדי יום, אין בעיה להחזירן למים. אכן, יש שמניחים אותן במגבת ספוגה במים, אך יש אופנים שאסור מצד מלאכת מלבן, ואכמ"ל).

שרייה במים

ז) הדין האחרון שברמב"ם הנ"ל הובא בשו"ע (סימן של"ו ס"י) וז"ל: "השורה חיטים ושעורים וכיוצא בהם במים, הרי זה תולדת זורע וחייב בכל שהוא", ע"כ.

וכ"כ החיי אדם (כלל י"א הל' ב'): השורה חטים ושאר זרעונים במים כדי שיתרככו ויצמיחו כדרך ששורין קטניות קודם הזריעה וכן השורה תבואה לעשות מהן מלצי"ן וידוע דכוונתו להצמיח, חייב, ואפי' בגרגיר אחד (וראה להלן סכ"א). ונ"ל דתיכף משנתן למים, חייב. אבל מותר לשרות תבואה לבהמתו, דאין כוונתו רק להתרכך, וכן כל כיוצא בזה שאין כוונתו להצמיח כלל וגם לא יבא לידי הצמחה, עכ"ל.

ומטעם זה, אסור בשבת לתת גרעין של אבוקדו במים, על מנת שיצמח, משום איסור זורע[5]. וכן אסור להנביט נבטים בשבת (היינו ששורה זרעים במים, כדי שיתחילו לצמוח ולהוציא שורש), ואע"פ שאין כוונתו לזרוע את הנבטים אלא לאכלם (שיש שאוכלים אותם כך מטעמי בריאות), מ"מ הדבר אסור, מפני שעצם פעולת ההנבטה אסורה, אף אם אינו זורע את הנבטים אח"כ.

פתיחת חממה וסגירתה

ח) כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן ל"ו), שבשבת אסור לכסות צמחים הגדלים בקרקע [כדי שלא יינזקו משלג או גשם וכדו'] ואפילו במקום הפסד גדול, וכמבואר בירושלמי (פ"ז ה"ב). וזאת משום שאסור לעשות בשבת בתים לאילנות, כדי להגן עליהם מהחמה או מהרוחות. והטעם, שהואיל וגורם עי"כ שיצמחו טוב יותר, יש בכך משום מלאכת זורע.

ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א ס"י) הוסיף שה"ה להיפך, והיינו, שאסור להסיר גג וכדו' מעל צמחים מכוסים, כדי שייכנסו קרני השמש – שמועילות לגידול הזרעים. ואף צידד שאיסורו מן התורה. ויש לציין שבדומה לכך כתב החזו"א לענין שביעית, שאסור להסיר גג המונח מעל זרעים – אף שנזרעו לפני שביעית (שביעית סימן כ"ב סק"א).

פתיחת תריס כנגד עציץ

ט) ומטעם זה אסור לפתוח בשבת תריס כנגד עציץ, כדי שיהיו על הצמח שמש או אויר – שיועילו לצמיחתו. וכן להיפך – אסור לסגור חלון, כדי לשמור על העציץ מפני השמש או מפני הרוחות וכדו'. אמנם, כל זה דוקא באופן שכוונתו להועיל לצמיחה, אבל אם פותח או סוגר את החלון לצורכו ואין דעתו על הצמח כלל – אין בזה איסור (חוט שני מלאכת זורע סק"ב בסופו).

אכילה בשבת ע"ג דשא

י) כל סעודה שמשתמשים בה במים (או בכל שתיה אחרת), טוב להחמיר שלא לאוכלה ע"ג דשא, מחשש שמא יישפכו על האדמה שיירי הכוס ויעבור באיסור זורע (רמ"א סימן של"ו ס"ג).

ובכף החיים מבואר שיש לחוש גם שמא יזרוק גרעיני פירות באדמה – במקום שיכול להצמיח (סימן של"ו אות ל"ד).

ואף כשאינו מתכוון שיצמח ואין לו תועלת מכך (כגון בחצר שאינה שלו או בגינה ציבורית), מ"מ אסור – אם זה פסיק רישא שיצמח. אבל באופן שאינו קרוב לוודאי שיצמח ואינו מתכוון לכך, מותר אפילו אם ניחא ליה בזה. ומטעם זה, אותם העושים סוכה בגינה צריכים לכסות את הדשא הנמצא בתוך הסוכה, כדי שלא יעברו באיסור זורע, ואפילו אם אין שם דשא, אלא שצומחים רק מעט עשבים. ולכן, ראוי לנכשם קודם החג.

שימוש בכיור שמימיו נשפכים לקרקע זרועה

יא) כיור שהמים זורמים ממנו דרך צינור לקרקע זרועה – דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל שמותר לשפוך לתוכו מים בשבת. וטעמו, שכיון שהמים הבאים לשדה אינם נשפכים ישירות מכח האדם – כי כבר פסק כוחו והמים מהלכים מעצמם בצינור – הו"ל כח שני. וכיון שאינו מכוון להשקיה, מותר לעשות כן, דהו"ל פס"ר בגרמא (שש"כ פי"ב סי"ח).

אמנם, אם צינור הניקוז אינו ארוך, והמים מקלחים מיידית לגינה הסמוכה, אין להתיר זאת, שבאופן זה – לא חשיב גרמא ואסור אף באופן שלא ניחא ליה, דפס"ר דלא ניחא ליה אסור מדרבנן.

ובאופן זה יש עצה, שיניח קודם השבת אבן רחבה (בלטה וכדו') תחת סוף הצינור, והמים יקלחו על האבן ומשם יישפכו אל הקרקע הזרועה, שכל שאין המים נשפכים ישירות עליה, הו"ל גרמא. ובכל אופן, אם יש באפשרותו להשתמש בכיור אחר, שמימיו נשפכים למערכת הניקוז, עדיף שיעשה כן, ולא יסמוך על היתר זה אלא בשעת הדחק.

ולכתחילה יש להזמין אינסטלטור לפני שבת לתקן את הצינור שלא יישפכו ממנו מים על האדמה אלא למערכת הניקוז.

יב) ואותם שיש להם גינה בחצרם וצנרת הבית בנויה באופן שכל המים מהכיורים שבבית זורמים לגינה כדי להשקות את הצמחים – חובה עליהם לשנות את התוואי של הצנרת (לפני שבת), כדי שבשבת לא יזרמו המים לגינה, כי לולא כן, לא יועיל גם ההיתר של גרמא – שהרי כאן מתכוונים להשקות את הצמחים, ואין זה בגדר פס"ר – אלא בגדר מתכוון ממש.

מי מזגן המנטפים על צמחים

יג) במי מזגן המנטפים בשבת על צמחים, אין שום חשש של איסור זורע, וכדשנינו: "פותקין מים לגינה ערב שבת עם חשיכה ומתמלאת והולכת כל היום כולו" (חוט שני זורע סק"ד).

יד) גם אם המזגן נדלק בשבת עצמה – ע"י שעון – והמים מתחילים לטפטף לגינה, מ"מ אין בכך איסור, משום שאין זו פעולה הנעשית בידי אדם, אלא ע"י שעון שכוון לפני שבת.

וכמו שמותר להדליק את המזגן ע"י שעון שכוון מערב שבת, ה"ה שמותר לגרום להשקיית הצמחים ע"י השעון וכנ"ל.

לירוק על הקרקע בשבת

טו) אין איסור לירוק קצת בשבת ע"ג קרקע או ע"ג זרעים, כיון שאין הדרך להשקות זרעים ע"י רוק ואין לחשוש בקצת רוק משום הצמחת הזרעים.

וה"ה אם טיפות נופלות מגופו או מזקנו, אין בהן חשש, כיון שאין תועלתן ניכרת ואין מתכוון להשקות (חוט שני).

מערכת השקיה אוטומטית וחשש מראית העין

טז) מותר להפעיל ממטרה מבעוד יום ולהשאירה פועלת בשבת, וכמבואר בסימן רנ"ב ס"ה. ובעניין זה, כתב הגרש"ז אויערבאך (שולחן שלמה רנ"ב סק"ג) שאע"פ שמעיקר הדין מותר

לכוון מערב שבת שעון שיפעיל את מערכת ההשקיה בשבת, מ"מ אין לעשות כן, מפני שיש בזה משום מראית העין, שיחשדוהו שהפעילה בשבת.

[והחילוק בין מים המנטפים ממזגן לבין הממטרות הנ"ל הוא שבמים הנוטפים ממזגן אין לחשוש משום מראית העין, מפני שהאפשרות של הפעלת מזגן ע"י שעון שבת ידועה לכולם, אבל במערכות השקיה לא כולם מודעים לאפשרות זו – ולכן חוששים בהן משום מראית העין].

מה נחשב למראית עין

יז) בענין מראית העין, יש תמיד לשאול שאלת חכם מתי יש לחשוש ומתי לא, כי הדבר משתנה לפי המקום ולפי הזמן.

יח) מותר להפסיק בשבת את פעולתן של ממטרות. אולם החזו"א כתב [ספר מנוחה נכונה בהוספות], שיש להזהר להפסיק את פעולת כל הברזים יחד (כגון ע"י כיבוי הברז הראשי), כדי שלא יגבר לחץ המים באחד מהברזים שנשאר פתוח, כי יש לחשוש שהממטרות שפועלות עדיין – יתיזו מים למקום רחוק יותר, שלא השקו שם עדיין.

ופשוט שמותר להפסיק פעולתן רק באופן מכני, ולא באופן דיגיטלי או באופן חשמלי אחר.

גדרי הצומח בעציץ נקוב ובעציץ שאינו נקוב

יט) במשנה (שבת דף צ"ה.) מבואר, דהתולש מעציץ נקוב – חייב, ומעציץ שאינו נקוב – פטור, ופירש רש"י שם, שהצמח הגדל בעציץ נקוב נחשב מחובר לקרקע – כיון שיונק מהקרקע ע"י הנקב, אבל עציץ שאינו נקוב נחשב כתלוש ואיסור התלישה ממנו הוא מדרבנן.

ובגמרא שם (בדף ק"ח.) מבואר, שאם מחמת הרטיבות התמידית גדלו פטריות על שפת הדלי ששואבים בו מים מן הבאר (כמו שהיה מצוי פעם) ותלש מהן – חייב. והקשו שם: מ"ש מהתולש מעציץ שאינו נקוב שפטור? ומשני שם: "התם לאו היינו רביתיה הכא היינו רביתיה" (פירוש: דרך גידולו).

ומבואר שכיון שדרך הפטריות לגדול על שפת הכלי וזהו עיקר מקום גידולן – חייב על תלישתן, ומה שפטור בתלישה מעציץ שאינו נקוב, הוא משום שאין דרך לגדל צמחים בעציץ שאינו נקוב (סימן של"ו סעיפים ה' וז' ובמ"ב שם).

קצירה מעציץ שאינו נקוב

כ) ודעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (שולחן שלמה סימן של"ו סק"ז), שבזמנינו, שהדרך לשתול פרחי נוי וכדו' בעציץ שאינו נקוב, והוי דרכו בכך – יותר מפטריות הגדלות לפעמים בשפת הכלי, אפשר דהקוצר מעציץ שאינו נקוב – חייב חטאת, ומה שפטרה המשנה – התאים רק לזמנם, שאז לא היתה דרך לגדל צמחים בעציץ שאינו נקוב.

אולם בארחות שבת (פרק י"ח הערה כ"ו) כתב שנראה שאף אם בנ"א יהיו רגילים לגדל ירקות מסויימים בעציץ שאינו נקוב, מ"מ עדיין אמרינן בהם דלאו היינו רביתי', כיון שמקום הגידול הטבעי של הירקות – הוא בשדה, והתולשם פטור, אבל אסור מדרבנן.

זריעה בעציץ שאינו נקוב

כא) ולענין זריעה: הזורע בעציץ נקוב, כו"ע מודו שהדבר אסור מן התורה. אבל לגבי זריעה בעציץ שאינו נקוב, נחלקו האחרונים; דעת האג"ט (זורע ס"ט) שאיסורו מדרבנן, אבל הנשמת אדם (כלל י"א סק"א) כתב שחייב מן התורה, וראייתו מהשורה חיטים ושעורים במים – שחייב (כדלעיל סעיפים ג' וז'). וחזינן שלענין זורע, אין קפידא שיצמח דוקא מהקרקע, אלא כל שמצמיח – הוא בכלל זורע.

שיעור הנקב לעניין יניקה מן הקרקע

כב) בגמרא (שבת צ"ה:) מבואר, ששיעור הנקב הנצרך כדי להחשיב את העציץ כנקוב הוא כשיעור שורש קטן. ולא נתבאר מהו שיעור שורש קטן. אמנם מבואר שם בגמרא שנקב שאינו "כונס משקה" לא חשיב נקב[6]. וכיון שלא נתברר מהו שיעור זה, הורו הפוסקים שעציץ שיש בו נקב שקוטרו מילימטר אחד יש להחמיר לדונו כעציץ נקוב, ובפחות מכך – לא חשיב נקב.

ולעיתים החומרא היא להיפך, וכגון לענין מנין שנות ערלה; והיינו, שבצמח שגדל בעציץ נקוב ואח"כ העבירוהו לקרקע, ייתכן לחשב בשנות הערלה גם את הזמן שגדל בעציץ (אלא שיש בכך פרטים נוספים בהלכות ערלה, ואכמ"ל). אבל אם גדל בעציץ שאינו נקוב, מונים את השנים רק מהזמן שהעבירוהו לקרקע. ולענין זה הורו הפוסקים לחומרא שעציץ שיש בו נקב שקוטרו פחות משניים וחצי סנטימטרים, יש לחוש שמא אינו נקוב ומונין את שנות הערלה – רק מהזמן שהועבר לקרקע[7].

כלי ובו כמה נקבים – אם בכל נקב לבדו אין שיעור נקב, לא ייחשב העציץ כנקוב – אפילו אם בצירוף כל הנקבים יחדיו יש שיעור (חוט שני זורע ב').

מיקום הנקב

כג) גם כאשר נמצא הנקב בדופן העציץ ולא בתחתיתו, נחשב העציץ כנקוב, וביאר החזו"א (ערלה סימן א' ס"ק ט"ז) שזאת משום שהיניקה מהלכת גם באלכסון.

החומר שממנו עשוי העציץ

כד) לא כל חומר שממנו עשוי העציץ מפסיק את היניקה, אלא יש חומרים שהיניקה עוברת דרכם, גם כאשר אין בכלי שום נקב.

עציץ של חרס ושל עץ: נחלקו הראשונים לגבי עציץ של עץ ועציץ של חרס; י"א שעץ מפסיק את היניקה וחרס אינו מפסיק, וי"א להיפך – שחרס מפסיק את היניקה ועץ אינו מפסיק. והשו"ע (סימן של"ו ס"ח) חשש לשתי הדעות, ולכן יש להחמיר בין בשל עץ ובין בשל חרס ולהחשיבם כעציץ נקוב – למרות שבפועל אין בהם שום נקב.

עציץ של מתכת: בחזו"א מבואר שמתכת מפסיקה את היניקה – ולכן עציץ ממתכת שאין בו נקב דינו כעציץ שאינו נקוב (חזו"א דיני ערלה סל"ב).

זכוכית: כתבו הפוסקים שזכוכית דינה כמתכת – ומפסיקה את היניקה.

פלסטיק קשיח: נחלקו הפוסקים האם פלסטיק קשיח מפסיק את היניקה (ספר משפטי ארץ הלכות שביעית פ"ז הערה י"ב והערה ט"ו).

יריעת ניילון: ביריעת ניילון יש להחמיר, שאינה מפסקת את היניקה.

רצפה מאבן או מבטון: אבן טבעית, כגון שיש או אבן ירושלמית, מפסיקה את היניקה. אבל יציקת בטון או אבן שמיוצרת ע"י יציקת חול ומלט וכדו' אינן מפסיקות את היניקה (חזו"א שביעית סימן כ"ב ס"ק א', ושו"ת שבט הלוי ח"ו סימן קס"ז).

יניקת נוף

כה) ענפים היוצאים מחוץ לגבולות עציץ שאינו נקוב מחשיבים את הצמח הגדל בעציץ כגדל בעציץ נקוב, מכיון שהצמחים יונקים מהקרקע ע"י הענפים הבולטים.

לכן, כדי להחשיבו כאינו נקוב, צריך להניח תחת העציץ

(המשך בעמוד 9)

6. נקב שהוא **ככונס** משקה: היינו, שאם מחזיקים כלי ובו נקב קטן בתוך מים, והמים נכנסים לכלי דרך אותו הנקב, זהו נקב בשיעור של ככונס משקה.
נקב שהוא **כמוציא** משקה: היינו, כלי מלא מים ובו נקב קטן – שאינו ככונס משקה, אבל אם ממלאים בו מים, יצאו המים דרך הנקב; זהו נקב כמוציא משקה (בד"כ נקב של מוציא משקה – קטן יותר מנקב של כונס משקה).

7. ובפשוטו היה נראה לומר, שבאמת אין שיעור מוגדר לנקב, אלא שיעור יניקת כל צמח הוא לפי ענייני – כל שהצמח ההוא יוכל להתקיים עם שורש קטן כזה, ומשום כך לא פירשה הגמרא את גודל הנקב, כיון שהגודל משתנה לפי סוג הצמח. אמנם לא מצינו הגדרה זו בפוסקים, וצ"ע.

8. ראה ספר הלכות שבת להגר"ש איידר זצ"ל (באנגלית) מלאכת הזורע, בהערות (בלשון הקודש) ס"ק נ"ח, שהאריך להביא דעות האחרונים בזה. וסיים ששמע מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שאסור לטלטל בשבת אפילו עציץ שאינו נקוב בבית, אבל אגרטל עם פרחים מותר לטלטל (כל שעי"ז אינו מועיל לגידולו).

לרגל יומא דהילולא לאביהם ומאורן של ישראל, עמוד התורה, ההלכה, החכמה והענווה,
היה כעמוד האש לפני המחנה להדריך, לחזק ולעודד את יראי ה' שרידי הפליטה בארה"ק בדרכי התורה וההנהגה.
ובשקידתו העצומה ובספריו העמוקים והרחבים מני ים האיר את נתיבות ההלכה וההוראה בסוגיות העמוקות שבתורה.

רבנו אברהם ישעיהו ב"ר שמריהו יוסף **קרליץ** זצוק"ל

מרן ה"חזון איש"

נלב"ע ט"ו בחשון תשי"ד. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

ראינו להביא עובדות והנהגות כפי שנמסרו ע"י באי ביתו, ויהיו הדברים לזכרו הטהור

במחיצתו של מרן החזון איש

דרך תשובה הורית

סיפר אחד האדמו"רים שבא לפניו יהודי לבקש תשובה על עבירה חמורה מאוד. עיין האדמו"ר בספרים ואמר ליהודי: "אני איני יכול לתת לך תשובה, כי לפי מה שראיתי בספרים עליך לקבל תשובה חמורה, ומסופקני אם תוכל לעמוד בזה. אני מיעץ לך שתסע אל החזון איש; יש לו כתפים רחבות והוא יכול לתת לך תשובה". התחיל היהודי לטעון: "אינני מכיר אותו, ודי סבלתי עד שהתגברתי לספר לכ"ק, ואיך אוכל לשוב ולספר לאדם אחר שאינני מכירו? קשה הדבר עלי מאד". ענהו האדמו"ר: "זה בעצמו שקשה עליך הדבר מאד ותעשה אותו, ייחשב לחלק מהתשובה". הסכים היהודי לנסוע, והאדמו"ר ביקשו שיבוא לספר לו מה שאמר לו החזון איש. היהודי ביקר אצל מרן זצ"ל, חזר לאדמו"ר ונישק את ידו על העצה הטובה שיעץ לו, באמרו: "החזון איש כבסני, רחצני וגהצני ועשני לבריה חדשה. הציל את חיי". (הר"ר אברהם ריין ז"ל)

הר"ר משה שנפלד ז"ל

אחריות הציבור להחזקת התורה

שני ראשי ישיבה מפורסמים שאלו את רבנו הק' לסיבת התנגדותו לזרם הרביעי (כידוע, התנגד רבנו הק' להקמת רשת החינוך של אגודת ישראל, שהייתה מוחזקת כולה על חשבון הממשלה. לעומת זאת דרש גם אז לבסס את רשת החינוך כדוגמת החינוך העצמאי: על תמיכות הממשלה והעיריות, שכר לימוד מהורים ותרומות). השיב להם: "מהי הגבורה? הובטח לנו כי דברי תורה לא ימושו מפי זרעך וזרע זרעך. אם לא היה קיים הזרם הרביעי, כי אז היתה הבטחה זו מתקיימת ע"י בעלי בתים שבכל עיר ומושבה, שהיו מקיימים ומחזיקים בכספם את מוסדות החנוך. אולם אם פרנסי הדור מסכימים לחנוך תורתי במתכונת הזרם הרביעי, ממילא גם מן השמים מסתפקים שההבטחה של התורה תקויים בצורה מצומצמת כזאת".

עולם "האמת"

המהר"ם מלובלין משתמש הרבה בביטוי "מקשין העולם", ואם נצא לרחובה של עיר, ניווכח לדעת ש"העולם" אינו מקשה כלל שאלות מעין אלה. אלא מכאן עלינו ללמוד שרק אלה שדעתם שקועה ותפוסה בקושיות ואיבעיות של התורה הם קרויים "עולם" אמיתי.

את אשר התרת אסרתי

רבנו נסים גאון מתוודה בווידויו: "את אשר החמרת הקלתי ואשר הקלת החמרתי, את אשר אסרת התרתי ואת אשר התרת אסרתי". נשאלת השאלה: בשלמא, הקלתי את שהחמרת או התרתי את שאסרת – יש בכך חטא ועוון; אולם אסרתי את שהתרת או החמרתי את שהקלת – מה פשע יש בכך שאדם מחמיר על עצמו במותר לו? אלא במה דברים אמורים? כגון אותם הרבנים המצדדים בהתרת איסור שמיטה ע"י מכירת הקרקעות המדומה לנוכרי, ויחד עם זאת הם מוחים בתוקף על כל קולא והיתר בהלכה הניתנים לשומרי שביעית. כוונתם ברורה: להוכיח שאין אפשרות לשמור על השביעית כהלכתה, ולפיכך מן ההכרח להזדקק להיתר המכירה. על כגון זה יש להתוודות: "את אשר התרת אסרתי ואת אשר הקלת החמרתי".

עצה לחולה שהיה זקוק לניתוח מוח

משפחתו של יהודי אחד, שנזקק לניתוח מסוכן במוחו, פנתה אל רבנו הק' שיכריע בעצתו, מאחר שהרופאים סברו שהניתוח יגרום כמעט בוודאות למוות, ומאידך גיסא אין סיכוי לחולה להישאר בחיים בלא ניתוח. רבנו הק' שאל לפרטי המחלה, ואחר כך שרטט על גבי נייר את צורת המוח וציין בשרטוט כיצד על המנתחים לבצע את הניתוח למען יוכתר בהצלחה. בני המשפחה הביאו את השרטוט לפני פרופ' אשכנזי, שחקר אותם מי הרופא המומחה הגדול לניתוחי מוח שערך את השרטוט ופתר בזה את הבעיה המסובכת של החולה. לפי שרטוטו של רבנו הק' בוצע הניתוח בהצלחה, והחולה יצא בריא ושלם.

אשרי יולדתו

כשנשאלה אמו זצ"ל מניין זכתה לזרע צדיקים כזה, השיבה: "בשעה שהייתי חופפת ראשי בערב ש"ק, היו שתי נשים ובידם סדין עומדות סביבותי, שלא יראו קירות ביתי שערות ראשי". אשרי יולדתו!

חיים של גמילת חסדים

סיפר לי יהודי עולה חדש שהטריח את רבנו הק' הרבה, וכשנפרד ממנו הציע לו כסף פדיון נפש. רבנו הק' סירב לקבל. היהודי בתמימותו שאל: "א"כ, ממה רבנו חי?" השיב לו: "מגמילת טובות ליהודים".

בין צום למחאה

כששאלו את רבנו על תענית ציבור עולמית בעניין שירות לאומי, השיב: "חוששני שישכחו שיש לצום לפני השי"ת ולא כמחאה נגד בן־גוריון".

אמר לי בעניין החינוך העצמאי: יהודי אחד שביקש מה"חפץ חיים" זי"ע את ברכתו להצלחה בחינוך בניו, נענה: "לא בברכה מחנכים בנים, אלא במכירת הכר מתחת לראש לשכר־למוד".

שינוי השם

כשהפצרתי בו שישתתף בוועידתה הראשונה של אגו"י בא"י, וטענתי שגדולי הדור הם האוצר היחיד שיש לאגו"י, השיב: "יש לה אוצר אחד – השנאה ששונאים אותה החילונים, שכן היהדות נמדדת מעולם בשנאה ששונאים אותה". וכן השיב גם לפני עשרים שנה לחרדי ת"א שביקשו להחליף את שמה של אגו"י לשם "הסתדרות החרדים", באשר שם אגו"י שנוא על היישוב: "דוקא משום ששונאים שם זה יש לקיימו".

התורה אינה הפקר

כשהציעו לו רבנים להפקיר בשנת השמיטה את אדמת ארץ ישראל, ענה: "אבל אין התורה הפקר".

היתר נישואין בימי הספירה

אחד הרבנים מסר לו על הצעה להתיר נישואין בה' באייר, ומשום שנתיירא לפרש לפניו את טעמו האמיתי, הסביר שבאותו

יום מקבלים החיילים חופש ויוכלו להתחתן. אמר לו רבנו הק': "אם כן, דעתי נוטה להתיר מר"ח אייר עד ל"ג בעומר". טען אותו רב שזו קולא יתירה. שאלו רבנו הק': "מפני מה אני מקל ואתם מחמירים?" עד שנאלץ השואל להודות שלרגל "יום העצמאות" מבקשים להתיר את אבלות הספירה. השיב רבנו הק' בתוקף: "שמא ראוי היה לקובעו לתענית?"

בעל החסד שחפר את הבור

לאחת המעפילות, שהעלתה על נס את אהבת ישראל שגילו יהודים חילוניים כלפי המעפילים, סיפר רבנו הק' את המעשה שאירע בראדין: מעשה ביהודי זקן וגלמוד שנפל ביום שלג לתוך בור ושבר את רגלו. נמצא יהודי בעל רחמים שהכניס את הזקן לביתו, ריפאו וסעדו עד ששב לאיתנו. פעם פגש ה"חפץ חיים" ביהודי הרחמני הנ"ל ואמר לו: "מחלקך יהא חלקי, שגמלת חסד עם אחיך העברי". השיב לו אותו יהודי: "אל יקנא בי רבנו; אני האיש שחפרתי אותו בור ולא כסיתיו!..."

הדרך חזרה ללימוד התורה

אחד מבחורי הישיבה, שנדמה לו כאילו אינו מסוגל ללמוד, החליט לעבור לאומנות וסיפר את הדברים לרבנו הק'. הזמינו רבנו, ישב איתו שעה ארוכה, ולמדו בצוותא גמרא. לבסוף שאלו: "נו, רואה אתה שאתה מסוגל ללמוד?" וכך החזיר את הבחור לספסלי הישיבה.

בין סברא לרוח הקודש

אחד הסופרים החרדים, ששמע מפ"ק של רבנו דברים קשים על מדינת ישראל ועתידה, הרהיב לשאול אותו: "כלום מתוך סברא אומר רבנו זאת או על פי רוח הקודש?" השיב לו רבנו הק': "ומה אם על פי רוח הקודש? גם הראב"ד אומר כי רוח הקודש התנוססה בבית מדרשו!..."

קדושת השבת בשעת מלחמה

כשהתחילה המלחמה בא"י בין היהודים לערבים, ערכה כיתה אחת מ"ההגנה" את אימוניה בשבת ליד ביתו של רבנו. אחד המפקדים ניגש אליו ואמר: "אל יפחד הרב מהיריות, הן יריות של בחורים שלנו". על זה ענהו רבנו מיד: "הן פחדי גדול יותר מיריותיכם בשבת מאשר מפני פצצות הערבים בכל ימות השבוע!..."

ביקורו אצל ר' עמרם בבית הסוהר

משכלאו את רבי עמרם בלוי זצ"ל בבית הסוהר ביפו על שהשתתף במחאות נגד חילולי שבת, ביקר רבנו אצלו. ר' עמרם חרד לכבודו ואמר: "כדאי היה להכלא בבית הסוהר כדי לזכות לביקורו של גאון ישראל". ענה לו רבנו הק': "כל העולם הזה אינו אלא בית סוהר גדול אחד".

העגלה הטעונה והעגלה הריקה

כאשר ביקר ב.ג. בביתו והפליג בשבח המדינה, ציטט רבנו את המדרש: "מעשה בשתי עגלות, האחת טעונה והאחת ריקה, שנפגשו במשעול צר. מי נדחה מפני מי? לא ריקה מפני טעונה? אף אנו, העגלה שלנו טעונה וגדושה זה למעלה משלשת אלפי שנה: תורה ומצוות, מסירות נפש על מוקדות אש ואהבת ד'. אמנם גם לכם יש עגלה משלכם, אלא שהיא ריקה. והנה הן נפגשו במשעול צר בתקופתנו – מי חייב להדחות מפני מי? לא הריקה שלכם מפני הטעונה שלנו?"

הוראתו להצלת החפץ חיים

כאשר שהה החפץ חיים זצ"ל ברוסיא אחרי מלחמת העולם הראשונה, הגיע טלגרף לווילנא אל הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל, כי יש משום פיקוח נפש להוציאו מרוסיא. המברק הגיע בערב שב"ק. רח"ע ציווה על הגר"ש גריינימן זצ"ל לצאת במוצש"ק על מנת למלט את החפץ חיים מהסכנה. נענה רבנו הק': "אם ה'חפץ חיים' מגדיר את מצבו בפקוח נפש, הרי זו 'משנה ברורה'; ומצוה לחלל את השבת". ואמנם כן נעשה.

זהירות בכבוד דברי חז"ל

בהיות רבנו הק' במינסק, סיפר לו רב אחד כי ראה בספר שמה שמסופר בגמרא על עוג מלך הבשן, שעקר הר לזורקו על מחנה ישראל – גוזמה היא. העיר לו רבנו הק' כי אסור לבטא דברים כאלה, ובליל ש"ק לא הרשהו לנגוע ביין מחשש נסך, עד שקיבל על עצמו להרהר בתשובה ולא ללגלג שוב על דברי חז"ל.

הוראתו בעניין גיוס הבנות

כאשר התחילו לגייס את הבנות, נכנס רבנו הק' אל אחותו ואמר לה: "יש לך בנות. דעי לך כי במקרה ויגיסו אותן, הרי הן מחויבות בפשטות להיהרג ולא להתגייס".

דאגתו לבאים אליו

יומיים לפני הסתלקות רבנו הק' ביקשו מקורביו למנוע את ביקורי האנשים ואמרו לו: "כיצד יתכן להכניס אנשים במצב כזה?" ענה להם: "וכיצד אפשר שלא להכניסם? הרי הם באים אלי בלב דוי ושבור!..."

גרעיני תורה במדבר שממה

משאלו את רבנו הק' למה לא התיישב בירושלים, ענה: "ירושלים אינה חסרה ת"ח ועסקנים, ואילו אני באתי לישוב החדש ומצאתי מדבר שממה. אם אצליח לשתול שם גרעיני תורה – מוטב, ואם לאו – הריני מוכן לרדת עם בני הישוב החדש ח"ו ביחד שאולה".

אושרו של העמל בתורה

מעשה באב ובנו, בחור כבן שבע עשרה, שבאו להתדיין לפניו. האב טען כי הבן למד דיו והגיעה שעתו לצאת מן הישיבה לשוק החיים. בשר ודגים – טען האב – אף הם עניין, ורוצה הוא כי בנו יוכל להתפרנס בכבוד. הבן טען בביישנות כי אינו חפץ בבשר ודגים; אין חפצו אלא בתורה. נענה רבנו הק' ואמר לאב: "כלום למדת פעם פרקי אבות? הזוכר אתה את המשנה: 'כך היא דרכה של תורה – פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וכו', אם אתה עושה כן, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא'? מילא, בעולם הבא אפשר להבין כי טוב לו, אולם כיצד אשריו בעוה"ז? הלא הוא חי חיי צער! ומה טעם מדגישה המשנה 'אם אתה עושה כן'? אלא חז"ל באים להשמיע לנו דברים שבנך מבין אותם ואילו אתה אינך מבין אותם: רק מי שעושה כן, הוא יודע כי אשריו גם בעולם הזה, ואין הצער שמצטער אלא צער מדומה, וכקליפת השום נחשב לעומת התענוג בעמלה של תורה".

הר"ר זליג שפירא ז"ל

עמלו בחשבונות התורה

בשנים האחרונות התעמק רבנו מאוד בחשבונות קידוש לבנה, ובמשך שנתיים כמעט שם לילות כימים בחישובים ובחשבונות. ובגלל הפרעות בביתו ביקש לעיתים מהר"ר זליג שפירא ז"ל שיעשה את החשבונות בביתו. כאשר הראה ר' זליג לרבנו את סכום החשבון, אמר רבנו שלפי חשבונו יצא מספר אחר. ואמנם, חשבונו של רבנו (חשבון של אלפי מיליונים, שחישב בעל פה) היה הנכון.

מה שפעל רבנו בעניין מקוואות ידוע, וכל המקוואות שנבנו לאחרונה נבנו על פי יוזמתו של רבנו ובתמיכתו. וידוע שהקפיד רבנו שלא יקראו את שמו על שום מפעל, ואף אם החשיב את המפעל מאוד ועודד את העסקנים המתעסקים בעדו, הרי בשמו לא נתן להשתמש. יצאו מן הכלל ענייני מקוואות: הוא כתב בעצמו מכתב לפרסום, ובו כתב ש"נכון יותר ליתן למקוה טהרה", והמכתב הזה הוא מקור רוב ההכנסות להקמת מקוואות.

מכתביו לבני תורה

זכורני יפה מעשה שהיה: באו לבקש את עזרתו לחולה מסוכן שנזקק לבית חולים. והימים היו ימי הראשונים בארץ, והוא עודנו מסתגר במקומו. צבאו על ביתו ההמונים; באו וביקשו שייתן מכתב אישי, כי מכתבו עשוי לעזור הרבה. הוא שמע והאזין והשתתף בצער, אולם מכתב לא רצה לתת – זה היה גדרו – אלא ניגש לארון והוציא תרומה כספית משלו, ואמר: "זוהי תרומתי שלי. אמרו בכל מקום שתבואו כי אני נתתי כך וכך; זה כמו מכתב פרטי שלי..." וכשהיה מדובר בעניין של בן תורה, לכוונו לדרך

לימודה של תורה, כתב, כידוע, שפע של מכתבים, שבהם התבטא בכל חום ליבו ובכל ביטוי חיבה והוקרה, כי בן תורה אצלו זה עולם אחר לגמרי. (הר"י גרינברג ז"ל)

עצה לרפואה

אישה ממשפחה ידועה בירושלים הייתה חולה במחלת נשים. טובי הרופאים מצאו כי אין דרך רפואה אחרת בלתי אם ניתוח בעצבי המוח. רבנו זצ"ל התנגד בכל תוקף לניתוח מסוכן זה ויעץ לנסוע לאמריקה. האישה הייתה מחוסרת אמצעים, ורבנו עזר לה בהוצאות הדרך וגם נתן מכתב לגיסו, הרב גריינימן זצ"ל, בניו יורק. האישה באה לאמריקה, אל בית הרב גריינימן, שנזדעזע ממצבה: מסוכנת, בלי כסף, גלמודה וזקוקה להון תועפות לריפוי. הוא גם צווה במפגיע על ידי רבנו זצ"ל שלא להסכים אם הרופאים יחליטו על ניתוח עצבי המוח. התקשר הרב גריינימן זצ"ל עם פרופסור לזרוס, המומחה העולמי למחלות אלה, ושאל בעצתו. הוא אמר כי צריך לפנות לפרופסור גלובוס, ואם פרופ' גלובוס יחליט על ניתוח הראש, אסור להתנגד, כיוון שהוא מומחה עולמי. להגיע לפרופ' גלובוס קשה מאוד: ההמתנה לתור אורכת חודש או יותר, ו־300 דולר תצטרך לשלם. לרוב הפצרותיו של הרב גריינימן הסכים פרופ' לזרוס להשתדל אצל פרופ' גלובוס. השתדלותו עשתה פרי, ופרופ' גלובוס הסכים לקבלה כעבור יומיים, בשעה אחת פחות רבע בצהריים. ביום השלישי, בשעה שתיים וחצי, מטלפן פרופ' לזרוס לרב גריינימן, כי זה עתה הודיעו פרופ' גלובוס שאחרי בדיקה של שעה ורבע מצא כי אין לנתח את המוח, אלא צריך טיפול אחר, ועל האישה להיכנס לשם כך לבית חולים ידוע. גם לפי המלצתו הוא מסכים לקבל רק 150 דולר. עברו חמש עשרה דקות נוספות, ופרופ' לזרוס מטלפן לרב גריינימן כי הוא מצטער להודיעו שהאישה הזאת הייתה הפציינטית האחרונה של פרופ' גלובוס, ובצאתה מביתו אחזהו השבץ ומת. האישה נבדקה, קיבלה את הטיפול בבית החולים כפי הוראת פרופ' גלובוס וחזרה לירושלים בריאה. השגחת הבורא הייתה להחזיק בעולם את הפרופ' עד בוא האישה הזאת אליו, כדי להצילה.

זוכה לדברים הרבה

לפני שתים עשרה שנה הזדמנתי עם רופא מפורסם בתחום מסוים, אחד מן הגדולים ביותר בארץ ובעל משקל עולמי. נתגלגלה השיחה על החזון איש זצ"ל, וישאלני מניין באה אל רבנו הידיעה עליו, כי הוא שולח אליו חולים. שאלני אם אסכים להציגו בפני רבנו. שאלתי לסיבת הסקרנות, וסיפר לי על חולה צעירה בת 24, שהייתה בטיפול אצל רופאים מומחים באחד מבתי החולים בארץ, ללא תרופה. אדרבה, הטיפול גרם לה ייסורים וזעזועי עצבים. כשפנו אל החזו"א, כיוון אותה לרופא זה, ורק הוסיף: "אינני רופא, אלא שלפי ספרי הפוסקים יש מקרה של תופעה מסוימת שצריך לנתחה. אולי תעוררו בצורה עדינה תשומת לב הרופא על זה". הביאוה אל מומחה גדול זה, והוא קבע בדיוק כך את הדיאגנוזה, ניתחה והיא הבריאה.

אצל רופא זה היה זה הניתוח הרביעי במשך 35 שנות עבודתו. עומד ותמה הוא: "מנין ההשערה הקולעת הזאת, שנעלמה מעיני מומחים בבית חולים גדול?..." פתחתי סידור והראיתי לרופא זה את דברי רבותינו ז"ל בפרקי אבות: "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה". (נמסר ע"י הרב דיסקין שליט"א, רב דפרדס חנה)

יהודי מעולי רומניה, שעוד בצעירותו עזב לחלוטין את דרך האמונה, עלה ארצה ועבד כמנהל מוסך בראשון לציון. ביום כיפור בשנת תשי"ג עבד כרגיל את עבודתו. באותו לילה בא אליו אביו ע"ה בחלום, עטוף בטלית ובקיטל כמו בהיותו בחיים, ואמר לו: "חזור לדרך בה חנכתיך, מפני ששנותיך קטועות..."

החלום חזר ונשנה כל השבוע, אך ללא השפעה. בליל שבת נכנס אותו יהודי לבית קפה בראשל"צ – מקום עבודתו – ואכל. בשובו הביתה ניגש לרדיו וביקש להדליקו. באותו רגע שמע קול מאחוריו: "אתה עוד ממשיך לחטוא?" הוא הסתובב וראה את אביו לפניו, באותה דמות כבחלום, והדמות אומרת לו: "אל תחשוב שזה חלום, באתי להזהירך שתשוב לדרך היהדות בה חנכתיך, ולא – שנותיך קטועות..."

היהודי עמד מבוהל, והדמות נעלמה. באותה שבת כבר לא פתח את המקלט ולא הדליק סיגריה. במוצאי שבת הלך לקולנוע, ובשובו הביתה באה שוב דמות אביו לנגד עיניו. אביו חזר על דבריו והוסיף שזו אזהרה אחרונה.

למחרת בבוקר נסע למקום עבודתו, חילק את העבודה ונסע לבני ברק אל החזון איש זצ"ל. ברגע שעבר את מפתן הבית געו בו רבנו: "חטאת בראש השנה ועבדת ביום כפור, לאביך אין מנוחה בגללך מפני ששנותיך קטועות..."

החזון איש גמר את דבריו, וביושבו כשראשו נשען על ידיו נראה כנרדם. כעבור עשר דקות התעורר משנתו ואמר: "בזכות מצוה גדולה שקיימת בילדותך, האריכו שנותיך ותשוב להיות יהודי בדרך שחינך אותך אביך".

שאלו החזון איש: "מהי המצוה שקיימת בילדותך?" ענה היהודי שעל ידי חילול שבת חילק צדקה. אבל החזון איש אמר: "לא זה! אלא שעסקת בקבורת ילד יהודי". היהודי נזכר וסיפר שבהיותו כבן 13-14 הגיעה לביתם ידיעה על ילד יהודי שאין מי שיתעסק בקבורתו. הדרך לאותו כפר הייתה מסוכנת, אך אביו שלחו לטפל בקבורה, והוא הלך בפחד מוות. ואמנם קיים את המצווה בשלמותה.

בצאתו מבית החזון איש זצ"ל קיבל עליו לשוב בתשובה, ומאז הרגיש כי הברכה שורה בביתו.

המחט שנבלעה

כלה בלעה מחט ביום חתונתה. הקרובים המודאגים באו אל החזון איש בבהלה ובבקשת עצה. החזון איש זצ"ל הרגיעם ואמר שלא יאונה כל רע. ואמנם, כמה שעות מאוחר יותר הגיע לביתו מברק: "המחט יצאה".

הרגל השנייה שנרפאה

מעשה באדם שהיה חולה במחלה קשה ברגלו, ורצו הרופאים לקטעה. החולה, ששמע את שמע רבנו, שלח את בנו לשאול בעצתו. רבנו נתן רשימה של תרופות וסממנים כדי לרפא את הרגל החולה. הבן, שהיה חופשי, לא לקח את הדברים ברצינות, אלא מסר כאילו אמר רבנו לקטוע את הרגל. הרגל נקטעה, אך כעבור זמן עברה המחלה לרגל השנייה. אז מסר הבן את דברי רבנו, והרגל השנייה אמנם נרפאה.

דאגתו לבת "בית יעקב"

אחת מבנות "בית יעקב" נפצעה קשה ברגלה באחד הטיולים, והייתה סכנה של הרעלת דם. מיד רצו אל רבנו, והוא שלח אל פרופ' מרכוס – המנתח הראשי של ביה"ח הדסה בת"א – והוסיף: "אם יהיה קשה להגיע אליו, תאמרו שאני שלחתי". החולה הגיעה אליו ביום שישי בצהריים. כשאך שמעה האסיסטנטית (= עוזרת הרופא) את שמע החזון איש זצ"ל, נפתחו כל השערים. הפרופ' קיבלה מיד, והסכנה עברה. בדקות שעד קבלת החולה התעניינה האחות בכל הפרטים ובאופן שבו הגיעו אל רבנו זצ"ל, בדברה על גדלותו ברפואה.

לע"נ מרת **חביבה מינדל ב"ר ברוך** ע"ה
נלב"ע ט"ו חשון. תנצב"ה
הונצח ע"י הרב משה חנוך הרצמן שליט"א

לעילוי נשמת הקדוש
הבחור **נועם איתן** הי"ד
בן תבלחט"א מרת אביבה תחי'
נרצח על ידי בני עוולה בעת עסקו בהצלת נפשות מישראל
ביום ט"ז חשון תשפ"ה, תנצב"ה

לע"נ הרב **אשר אנשיל ב"ר חיים מרדכי דוייטש** ז"ל
נלב"ע י"ד חשון. תנצב"ה
הונצח ע"י חתנו הרב ישעיהו גנוד שליט"א

לע"נ הגאון הגדול רבי **אליהו שְׂרַם בן זריפה עדינה** זצ"ל
ראש ישיבת 'תורה והוראה'
נלב"ע ד' חשון תשס"ב
הונצח ע"י תלמידו הרב ששון שוב שליט"א

דברים שנשמעו בשערן אודות חובת ההשתתפות בבחירות,

מפום ממלל רברבן רבה דעמיה ומדברנא דאומתיה, שר צבא ה' ההולך לפני המחנה לנחותם הדרך
רבן של כל בני הגולה, רבינו הגדול

מרן ראש הישיבה הגאון רבי אלעזר מנחם מן ב"ר עזריאל שך זצוק"ל
בעל 'אבי עזרי'
לרגל יומא דהילולא הכ"ה — ט"ז מרחשון תשפ"ז
זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל

על משמר חומות הדת

מרן הגרי"י קניבסקי זצוק"ל בעל 'קהלות יעקב' בס' 'קריינא דאגרתא' [ח"א, מכתב ר"י] בתו"ד: ובודאי שלפי מצבינו כהיום מבפנים ומבחוץ, כל המצביע ג' הוא בכלל מחזיקי הדת ושומרי חומותיה. ובאמת עצם ריבוי המצביעים ג' יש בזה ענין של קידוש שם שמים. וכבר פורסם דבר זה בטוב טעם ודעת מפי מעלת כבוד הגה"צ משיורי כנסת הגדולה אדירי התורה האמיתיים כבוד הגרא"מ שך שליט"א ע"ש.

הציונים והחופשים – הם בכלל 'רשעי ישראל' שאסור להתחבר עמהם. ואעפ"כ מצוה וחובה להשתתף בבחירות לכנסת על מנת להרבות נציגים חרדים לדבר ה', למחות ולהציל כמה שאפשר ממזימתם הרשעה לעקור את הכל. ואין זה בכלל איסור 'התחברות לרשעים'.

ומי שמשתתף בבחירות זכותו גדולה, שעל ידו יתרבו הנציגים החרדים ועל ידו תהא השפעתם גדולה. ועל ידו נעשים דברים טובים לכבוד שמים, ועל ידו מתבטלות גזירות רעות. ועוד, בהשתתפות בבחירות יש בזה משום מצות קדוש ה', שעל ידי זה רואים כמות וריבוי היראים לדבר ה'.

מרן הגרי"י קניבסקי זצוק"ל בעל 'קהלות יעקב' בס' 'קריינא דאגרתא' [ח"א, מכתב ר"ג] בתו"ד בענין חובת השתתפות בבחירות: מה שטוען מצד התחברות לרשעים, במקום סכנה לדת ואפי' במקום סכנה של צרות חמריים לא נאסר דבר זה, עכ"פ כשכל השלטון בידם, ואחד הולך אצלם על מנת להציל.

והלא הגה"ק ר"ש סופר ז"ל בנו של החתם סופר ז"ל היה נבחר בפרלמנט כמה שנים, אע"פ שהיה בין גויים עובדי ע"ז, ולא עלתה על דעת שום אדם שיש בזה איסור התחברות לרשעים. ושותפות עם נכרי לא אסרו אלא שמא יתחייב שבועה וקעבר משום 'ולא ישמע על פיך'.

ומה שטען מצד חנופה לרשעים, באמת צריך הנבחר בזה למשקל גדול, אבל לא נאסר חנופה לרשעים כשאינו משבח רשעתם ח"ו, אלא מכבדם כדרך שמכבדים שר ומושל בנימוסי כבוד, וגדולי ישראל היו יוצאים לקראת מלכים ושרים אפילו בספר תורה, וכן נהגו בכל משך גלות המר הזה.

ומה שטען מצד חילול ה' ח"ו, אין כאן חילול ה', רק קידוש שם שמים, שמצביעים בפירוש על נבחר שיתבע שמירת התורה, ושזהו עיקר פרוגרמא שלו, ואשר באמת עשו כבר כפי כוחם למחות כפי האפשרי על כל מה שהוא נגד התורה הק'. ובכלל ענין חילול ה' משתנה מזמן לזמן, כי יסוד עון חילול ה' הוא שעל ידי זה ילמדו בני אדם לזלזל ח"ו בכבוד תורה הק' ומצוותיה, ובנידון דידן הצלה הוא וכבוד שמים מתרבה על ידי שיש רוב דורשים במפורש לשמירת תורה הק' ע"ש בכ"ד.

ושם [מכתב ר"ה] בתו"ד: ולענין להיות חבר בפרלמנט, הלא גם בפרלמנט של האומות בכל המקומות, הסכימו כל גדולי ישראל בדורות שלפנינו שהוא ענין נחוץ, ולא רפרף אדם מעולם שיהא בזה איזו צד איסור, כמסכים על שיטתם ח"ו ע"ש.

באי-ההשתתפות בבחירות יש משום חילול ה', ומי שפורש ואינו משתתף בבחירות, הרי הוא בכלל מחלל שם שמים ועתיד ליתן את הדין ע"ז.

ומי שאינו משתתף בבחירות, יש לו לחשוש לנפשו, שהוא הגורם לעקירת הדת ולגזירות הרעות הנעשות במדינה.

◆

מי שפורש ואינו מצביע למפלגה החרדית, עי"ז נותן 'קול' למפלגה חילונית, וכאילו הצביע עבור מפלגה חילונית.

◆

אלו שאינם מצביעים עושים זאת רק משום שנאה עיוורת לאגודת ישראל. כי אין שום טעם ואחיזה לדבריהם להימנע מלהצביע.

◆

הנמנעים מלהצביע אין להם ה'זכות' – לקחת חלק בקידוש שם שמים!

◆

בכנס לקראת הבחירות [תשל"ז] בתו"ד: במדינת ישראל! בארץ ישראל! יכול להיות חוקים נגד התורה כגון חוק של 'הפלה', חוק של 'אשה הידועה בציבור' ועוד.

אתם יודעים: אנחנו אשמים!

כמה חרדים יש בארץ ישראל – ורק חמישה צירים יכולים לשלוח. לפי המספר יוכלו לשלוח הרבה יותר צירים – ואם היו יותר צירים לא היה חוק כזה. אנחנו אשמים! לא הם, הם בשלהם אבל אנחנו!

◆

לאחר הבחירות אמרו לו של'דגל התורה' כשלושים אלף קולות.

אמר: 'לבי שותת דם' – שעם ישראל כל כך ירוד.

שמפלגת 'בני תורה' היא 'המעט' כלפי גאולה כהן [השמאל] שהביאה הרבה מנדטים.

לבושתנו, יש בעם ישראל כל כך מעט שומרי תורה ומצוות. אמנם זה שעם ישראל 'מעט' כלפי עכו"ם זה 'יחוסנו' – אבל זה ששומרי תורה ומצוות 'מעט' כלפי חילונים זה 'בושתנו'.

◆

זה חילול השם שהחילוניים יכולים להביא כ"כ הרבה אנשים שיתמכו בהם – וכל רבני ישראל והחרדים מביאים כל כך מעט.

עצם הדבר להראות להם כמה אנשים חרדים לדבר השם – זה קידוש השם – גם בלי הנציגות בכנסת שמשתדלת לתקן מה שאפשר.

◆

היו בחירות פנימיות ב'מזרחי' – המפד"ל, והיו חרדים שנרשמו למפלגה כדי שתהיה להם אפשרות וזכות הצבעה לבחור מועמד מועדף.

אמר: שאסור להרשם כי אסור להראות שהם מפלגה גדולה, ויש להרשם רק למפלגה של החרדים כדי להראות שאנחנו ציבור גדול.

◆

פעם היה ספק אם הרב משה גפני נבחר. והיו צריכים לעשות 'בחירות חוזרות'.

וכשנבחר היתה שמחה גדולה והתקבצו יחד כל החברים לכבודו, שלח אותי אליו לחגיגה עם בקבוק 'לחיים'.

ואמר: ב"ה – ב"ה! דער איבישטער פארלאסט ניט ת"ח! [=

תשוח"ח להרה"ג רבי רפאל וואלף שליט"א מנאמניו ובאי ביתו של מרן זצוק"ל, מחבר הספר 'בסערת אש' – ממשנתו של מרן זצוק"ל, אשר נהג בנו טובת עין והעמיד לרשותנו את הדברים.

הקב"ה אינו מזניח תלמידי חכמים].

תמסור לו 'ברכה' שיצליח בכל הדברים לקדש שם שמים! עהר איז א אמת'ע עהרליכער איד!

♦

בתוך מכתב לחברי המרכז של אגו"י [תשרי תשמ"ט]

הנני בזה להמליץ עבור הרב היקר רב הפעלים משה גפני שיחי' מאופקים, שראוי הוא ונכון להכניסו ברשימה של אגו"י להיות חבר במקום בטוח. ושיתרבה על ידו כבוד שמים.

♦

בעת הקמת דגל התורה נכנס אליו אחד מתלמידיו שחותנו היה מנאמני אגודת ישראל, והתלמיד אמר: אני מסתדר עם כולם – ואינני מדבר עם חותני בענין זה כלום.

אמר לו: לא זו הדרך – אדם צריך לומר ולהבהיר צדקת דעתו!

♦

אפילו אם צריך לנסוע ממקום לימודו למקום שעליו להצביע בו – חייב ללכת להצביע. ואפי' על חשבון הלימוד, ולא לחשוש לביטול תורה.

פעם אמר בדרשה למען חיזוק הדת – איש איננו ניצל מביטול תורה.

כשאבוא לבי"ד של מעלה אני רוצה לומר – רבש"ע! – אם דנים אותי על ביטול תורה – שידונו אותי על ביטול תורה זה – על שפעלתי להזכיר שיש הקב"ה, תורה ומצוות!

♦

בני תורה שאלו אם 'חייבים' להפסיק מלימודם 'לפעול' להצלחה בבחירות. השיב: 'חייבים' – 'חייבים' רק ללמוד! שיעבדו 'באקראי' ולא בקביעות. שלא יצאו מלימודם.

והוסיף: יש בחורי ישיבה שאפילו אם אומר לא ללכת לעבוד לבחירות – גם ילכו.

♦

העיד שכן היתה דעת מרנן ורבנן החזו"א והגרי"ז מבריסק זצוק"ל שחייבים להשתתף בבחירות.

אמר: יש לנו מסורת ללכת להצביע. אני מקוה שאתם מאמינים לי שאני דובר אמת.

הייתי הרבה אצל הרב מבריסק, הוא ידע שאני הולך להצביע בבחירות – ומעולם לא אמר לי שלא אלך ואצביע!

ומי שפורש ואינו משתתף בבחירות, וחושב שמדקדק במצוות וירא שמים יותר מהם זצוק"ל – צריך בדיקה אחריו.

ובכנס לקראת הבחירות [תשל"ז] בתו"ד: עשאוני כמו שקרן בזה שאמרתי 'שכולם אמרו שצריכים להצביע בבחירות'. אני בעצמי יודע שאני לא שקרן.

אבל זה ודאי שהרב קניבסקי שיחי' [מרן בעל 'קהלות יעקב' זצוק"ל] בודאי לא שקרן – ואם היה שומע איזה רמז, רמיזה מהחזו"א נגד הבחירות, הוא לא היה מעודד את זה עכשיו. וזה דבר ברור, וכל אחד יכול לברר הדבר, שהוא כן מעורר, באיזה לשון שהוא אומר וכו' – הוא ה'גדול הדור' הוא ה'ירא שמים' הוא 'הצדיק'[1].

בכנס לקראת הבחירות [תשל"ז] בתו"ד: אני בתור חיוב שלי – 'בשמחה ומתוך קיום החיוב שמוטל עלי – אצביע לרשימה זו'.

ומתוך שאני עומד כאן, לא בזכותי רק בתור מלמד בישיבה גדולה, ומשום כך באתם לשמוע – אני מחווה דעתי בזה שממני תראו וכן תעשו, ומה שאפשר לפעול על בני הבית ועל המשפחה ועל אחרים ועל מי שיש לו השפעה.

♦

שאלה מבעל תשובה המתגורר בקיבוץ של 'שומר הצעיר', מקום שאין כלל מצביע חרדי חוץ ממנו. ובאם יראו למחרת הבחירות קול למפלגה חרדית, יבינו שזה ממנו ויכולים להפריע לו בשמירת המצוות ויהיה לו מאד לא נעים.

השיב אחרי הרבה מחשבה: שאם זה כמו שאומר, אין לו להצביע כלל – אלא אם יכול להסביר להם שהצביע כך בגלל המצע המדיני של החרדים ולא בגלל דת.

♦

לאחד שעסק ברישום ילדים לבתי ספר חרדים ושאל בתקופת הבחירות מה עדיף: להתעסק להצלחת תוצאות הבחירות או להמשיך בעניני חינוך,

השיב: שיתעסק להצלחת הבחירות – כי זה גם 'למען חינוך של ילדי ישראל'.

♦

פעם, למחרת יום הבחירות, בא אליו אחד מזקני רבני חיפה כדי שידאג להכניס להסכם הקואליציוני שנמל חיפה לא יפעל בשבת.

השיב לו: מה שלא נוכל לעשות לשיפור מצב היהדות בא"י – אשמים הם אותם 'ערליכער אידן' בירושלים שלא הלכו להצביע.

אם כולם בירושלים היו הולכים להצביע, היתה נציגות חרדית יותר גדולה.

הם חושבים שעושים מצוה שלא הולכים להצביע! – זה 'קרומקייט'! [עקמימות!].

♦

ובמכתב בתו"ד: ואין לי צל של ספק כי כל אלו "הפורשים" – עתידין ליתן את הדין – כי בטח שהיה יכול להיות השפעה יותר גדולה – אם היו אנשי דת יותר בכנסת ע"ש בכ"ד. [מכתבים ומאמרים, תשמ"ב].

♦

פעם כששמע שתוצאות הבחירות לא היו לטובת החרדים, אמר בבכי: מי שלא הלך להצביע – יהיה מי שיהיה – הם עתידים ליתן את הדין! והם מחללי ש"ש!

♦

קבע לעצמו לצום ביום הבחירות להצלחת הענין.

♦

הכין לעצמו את תעודת הזהות הרבה ימים לפני הבחירות. ומיד בבוקר אחר תפילת שחרית הלך להצביע.

♦

כששמע תוצאות בחירות שהשמאל עלה לשלטון – בכה על הצלחתם. ואמר: הייתי כורה בור לקבור את עצמי מבושה – שכך נראה 'עם ישראל', ולא דיבר כלל על תוצאות הנציגות של המפלגות החרדיות.

♦

---

1. ובס' 'קריינא דאגרתא' [ח"ב, קנ"ד] בתו"ד: בדבר בחירות לכנסת אכמ"ל כלל וכלל. רק אכתוב לכ' שדעת רוב רובם של גדולי הדור כלפני עשרים שנה היה שאין בזה שום צד איסור כלל, ובכללם מרן החזו"א זצללה"ה, ואדרבא כו', ומצבינו כאן הוא ממש כמו בפולין שכל גדולי הדור חייבו מאד להצביע בעד נציגים יראי שמים, ובנו של החתם סופר הוא הגר"ש זצ"ל מקראקא היה נציג בפרלמנט האוסטרי, וכהיום אנחנו בגלות הערב רב, הוא הגלות האחרון.
ואין בזה צד חיזוק כלל וכלל לחופשים, רק צד החלשה עד כמה שאפשר, ויש בזה ענין קידוש שם שמים, ואין בי כח להאריך – ובכל אופן הלא בכל התורה כולה הולכין אחר רוב המורי הוראה האמיתיים ע"ש.
ושם [קנ"ו] בתו"ד: אבל מאחר שהענין הוא דלדעת רוב רובם של חכמי התורה קדושי עליונים זהו ענין של חיוב, וקידוש שם שמים, ולהיפך מיעוט המצביעים ח"ו הוא ענין נורא של חילול ה' נורא ח"ו, הלא מבלי להכנס לעצם הנדון, החיוב מוטל על כל אחד ללכת אחר הרוב בכל התורה כולה, ונידון דידן רוב ככל חכמי התורה אשר אתנו תלי"ת, ואשר נתבקשו בישיבה של מעלה אשר הוראתם קיימת, ולדעתם זהו חיוב גמור והנמנע הוא בכלל ממעט כבוד שמים ח"ו, איני יודע צד היתר בכזה ע"ש.
ושם [ח"א, ר"ה] בתו"ד: עיקר טענת האדמו"ר הרה"ק מסאטמאר שליט"א [זצ"ל] מחמת 'שלושה שבועות', אינו מובן לענ"ד, בודאי בתחילה היה שלא כדין, אבל עכשיו שאין שלטון אחר, לכאורה ליכא איסור מצד ה'שלושה שבועות' ע"ש.

ובענין הבחירות היה מצטט דברי רבינו יונה בשע"ת [שער ג' נ"ט]: מי שאינו מחזיק במחלוקת, על המתיצבים על דרך לא טוב ומושכי העון, הרי הוא נענש מפשעיהם לכל חטאתם, ועובר בלאו שנאמר (ויקרא יט, יז): ולא תשא עליו חטא ע"ש.

♦

דעתו ודעת כל גדולי ישראל היו נגד מפלגת פא"י 'פועלי אגודת ישראל', משום השקפתה החיובית לציונות, ועוד משום שבתנועת הנוער שלה היו מעורבים בנים ובנות.

היה רגיל לומר עליהם שהוסיפו 'אני מאמין' חדש – במדינת ישראל וממשלתה.

וחשש מאד אם לחתום למען 'קרן השביעית' של 'פועלי אגודת ישראל'. כי חשש שישתמשו בחתימתו לתמיכה במפלגתם. ובשנת תשל"ג חתם ל'קרן השביעית' שלהם, שלא יאמרו שמערב ענייני מפלגה עם דבר מצוה והלכה. ואח"כ כתב מכתב שלא היתה כוונתו אלא אך ורק למען 'קרן השביעית' אבל שלא ילמדו מזה שיש איזושהי הסכמה לפא"י. מרן בעל 'קהלות יעקב' זצוק"ל לא צירף חתימתו כלל למען 'קרן השביעית' שלהם[2].

♦

התנגד לאיחוד מפלגת אגו"י יחד עם מפלגת פא"י בכנסת או להצטרף ל'חזית דתית לאומית', ואפילו לעשות אתם 'בלוק טכני'. כי איסור חמור להקים מפלגה עם אנשים שהשקפותיהם אינן תואמות לדעת תורה או לתמוך בה [וכ"ש להצביע עבורם], אע"פ שנציגיהם אנשים חרדים, ואע"פ שעי"ז יתרבו הנציגים.

קיבל מכתב ממרן הגרי"י קניבסקי זצוק"ל בחומרת איסור איחוד אגודת ישראל עם פא"י, ובתקופה זו הלך עם המכתב בכיסו כל הזמן. וכשהיה דיון על זה במועצת גדולי התורה הקריא המכתב בפני חברי המועצה[3].

---

2. בס' 'קריינא דאגרתא' [ח"א, מכתב רכ"א] בתו"ד: לזאת ראיתי חובה להודיע שמפלגה זו [פא"י] ממפלגות המחבלות בכרם ה' וכו'. וברור שכל המחזיק בה ומחזק אותה הן במישרין והן בעקיפין – אז כשנזכה להגאל בב"א יוצע מפלגה זו עם כל המחזיקים בה לחרפות ולדראון. ומי שחס על כבודו של הקב"ה יתרחק מהם ומהמונם ובל יספה בכל חטאתם ע"ש.

3. נדפס בס' 'קריינא דאגרתא' [ח"א, ר"כ] בתו"ד: על שמועה כי באה שמתכוננים איחוד אגו"י עם הפורשים המכנים עצמם פא"י אשר לא פעם אחד הקדיחו תבשילם ברבים, והשקפותיהם הם אליל הציונות, וכוחי ועוצם ידי וכו' רח"ל וכו'.

ולפענ"ד ברור שהאיחוד עמהם הוא חילול ה' נורא, כי יתפרש כמתן הכשר בדיעבד על כל תעלוליהם וכו'. נא אנא יעשה הדר"ג ככל האפשר למנוע איחוד עמהם וכו'.

והנני חותם מעין פתיחה בבקשה רבה להשתדל שלא להכניס חורבן נורא באגוד"י שיסדוהו חכמי התורה וקדושי עליון שבדור העבר ע"ש.

הזורע המשך מעמוד 3

משטח אטום ורחב כנגד כל הנוף הבולט מחוץ לעציץ.

טלטול עציץ נקוב שע"ג יתידות ושע"ג קרקע

כו) עציץ נקוב שאינו מונח ע"ג קרקע, אלא תלוי באויר ע"ג יתדות – נחלקו הראשונים אם נחשב כמחובר לקרקע או שהפסק האויר מפסיק היניקה. ויש בזה נפק"מ – הן לגבי מלאכת זורע והן לגבי מלאכת קוצר:

לדעת הראשונים שהאויר מפסיק את היניקה, אם נטל עציץ מע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע – עבר על איסור זורע. ואם עשה להיפך – שהגביה עציץ מהאדמה והניחו ע"ג יתדות, עבר על איסור קוצר – שהרי מיעט יניקתו.

ומאידך, לדעת הראשונים שהאויר לא מפסיק את היניקה, אם נטל עציץ מע"ג יתידות והניחו ע"ג הקרקע (וכן להיפך) לא עבר על שום מלאכה האסורה בשבת. אבל אם נטל את העציץ מע"ג היתדות והניחו ע"ג דבר שמפסיק את היניקה – כגון מתכת – יהיה חייב משום קוצר. וה"ה אם תלש גבעול או עלה וכדו' מעציץ המונח ע"ג יתדות, שגם אז יהי' חייב משום קוצר.

ולמעשה, יש להחמיר כשני הצדדים ואסור להגביה עציץ נקוב ולהניחו ע"ג יתדות וכן להיפך, ואם הגביהו – אסור להחזירו לקרקע (ועיין שו"ע סימן של"ו ס"ח). ולדעת הסוברים שהאויר אינו מפסיק את היניקה, לא נתפרש באיזה שיעור עדיין יונק, ולכן נוקטים שאפילו הגביהו הרבה מהקרקע, מ"מ אין המרחק מפסיק את היניקה.

כל זה לגבי המלאכות דאורייתא של זורע וקוצר, אבל בכל אופן, בין עציץ נקוב בין עציץ שאינו נקוב הם מוקצה בשבת, ואסור לטלטלם כלל (כדלהלן בסמוך סעיף כ"ח).

אדניות

כז) אמנם, מותר לעבור מתחת לאדנית התלויה באויר (דבר המצוי במרפסות, שיש עציצים תלויים מחוץ לסורגים), ואין לחשוש שע"י כך מפסיק את היניקה, כי כבר הבאנו לעיל (סעיף כ"ג) בשם החזו"א, שהיניקה עוברת גם באלכסון. לכן, גם אם יעמוד אדם מתחת לאדנית, אעפ"כ תמשיך היניקה להגיע לצמחים שבה באלכסון.

אגרטל עם פרחים

כח) מותר לטלטל ממקום למקום אגרטלים עם פרחים בתוך מים, ואין לחוש בזה משום זורע, מכיון שאין לפרחים שרשים. אבל עציץ שגדל בו צמח, כיון שרבו הפרטים ואין הכל בקיאין בהם, אין לטלטלו בשבת כלל ממקומו למקום אחר[8], והחכם עיניו בראשו, שאם יודע שיצטרך את מקום העציץ במהלך השבת, יפנה אותו מהשולחן קודם כניסתה.

וכן עציץ שנפל על צידו, אסור לזוקפו, כיון שבכך מסייע לגידול הצמח.

התולש מצמחים הגדלים על הגג

כט) בשו"ת הרא"ש (כלל ב' סימן ד') נתבאר, שהתולש צמחים הגדלים על גג של בית שיש עליו עפר, חייב חטאת, שכיון שהבית מחובר לקרקע, האדמה שעליו נחשבת כקרקע עולם, והתולש מקרקע זו נחשב כתולש מקרקע ממש.

ואין זה דומה לעציץ שאינו נקוב – שהתולש ממנו פטור, כיון שהעציץ מיטלטל – אינו נחשב כחלק מהקרקע, משא"כ בשטח עפר על גג הבית, הנחשב כקרקע עולם – התולש משם חייב חטאת (והובא בשו"ע יו"ד סימן רצ"ד סעיף כ"ו ובמגן אברהם סימן של"ו ס"ק י"ד ובמ"ב שם ס"ק נ"ז, וע"ש).

גליון זה יו"ל לזכרו הטהור ולע"נ מרן ה"**אבי עזרי**" זצ"ל

הונצח ע"י הרב אלעזר מנחם הזה שליט"א, הרב אלעזר מנחם מן קשש שליט"א,
הרב קלונימוס גדליה גרינפלד שליט"א, הרב ששון שוב שליט"א.
זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

לע"נ הרב **משה ב"ר יהודה לייב הלוי רוזנטל** ז"ל

נלב"ע י"ד חשון תשמ"ב
הונצח ע"י בנו הרב רפאל יהודה הלוי רוזנטל שליט"א

לע"נ מרת **לורט בת אסתר** ע"ה

נלב"ע ט"ז חשון תשפ"ה
הונצח ע"י בנה הרב יצחק אגרנטי שליט"א

לזכר נשמת רבינו הגדול אשר יגע בתורה כל ימי חייו
והעמיד תלמידים הרבה,
מרן ראש הישיבה
הגאון רבי **יהודה יהושע חיים** ב"ר שאול **צדקה** זצללה"ה
ראש ישיבת פורת יוסף תכב"ץ
בעמח"ס קול יהודה
נסתלק יום י"ב חשון תשנ"ב זכותו יגן עלינו, אמן.

מרנא ראש הישיבה רבי חיים הכהן קמיל זצוק"ל

לאור המערכה הגורלית העומדת בפתחנו בימים אלו, נביא בזאת דברים נפלאים שנשא רבינו זצ"ל בכינוס בחירות אודות החשיבות הגדולה בהירתמות למען ההצלחה בבחירות.

מהי אהבת ה'

ויבן-שם מזבח לה' ויקרא בשם ה' (י"ב, ח')

ויעל אברם ממצרים... וילך למסעיו... ויקרא שם אברם בשם ה' (י"ג, ה')

ויטע אשל בבאר שבע ויקרא-שם בשם ה' אל עולם (כ"א, ל"ג)

המסילת ישרים ב'דרך עץ חיים' כותב שהאדם צריך תמיד לייחד לו זמן לחשוב: מה עשו אבות העולם שכל כך חשק ה' בהם, ואעשה כן גם אני. אומר המסילת ישרים שדבר זה לא לוקח הרבה זמן – ופריו מרובה.

בפרשיות חומש בראשית מרגישים את ה"מה עשו אבות העולם שכל כך חשק ה' בהם". אברהם אבינו הוא הלא נקרא "אברהם אוהבי"; היתה לו אהבה לקב"ה. איפה שהלך – "ויקרא בשם ה'". הוא לא ריווה את הצמאון שלו רק בזה שהכניס את כולם תחת כנפי השכינה, ובזה זכה לעבודה הגדולה של העקידה.

תמיד חביב עלי להגיד את הפשט של תלמידו של הנתיבות שאמר דבר נורא, שכתוב שכשאברהם הקריב את האיל, אמר: "יהי רצון מלפניך כאילו הקרבתי את יצחק ואחר כך הקרבתי איל". ונשאלת השאלה: אם הקרבתי את יצחק, מה צריכים את האיל?

ואומר דברים מבהילים ומפליאים, שאצל אברהם אבינו היה מנוי וגמור שאחרי העקידה יקריב קרבן תודה, כמו שכתוב בירושלמי שר"י בר אלעאי שכח עומר בשדה, ואז הקריב קרבן תודה – פר ואיל – על שזיכה אותו ה' במצות שכחה. ומצוה כזו אי אפשר לקיים בחכמה ודעת, רק בשכחה, ועל שזימן לו מצוה כזו, רצה להודות לה'.

ואברהם, מתוך אהבת ה', היתה לו כל כך הרבה הכרת הטוב לה', שזיכה אותו בכזו מצוה, ומדעת אי אפשר לקיים את זה – מדעת הוא רוצח גמור – אלא רק אם ה' מצווה. ועכשיו שהקריב את האיל, אמר: "יהי רצון כאילו הקרבתי את בני ואחר כך הקרבתי את האיל".

למעשה, כשעוברים מפרשת נח לפרשת לך לך, מזדקרת מאוד המדרגה של אברהם אבינו: איפה שהלך קרא בשם ה', כמו שהמסילת ישרים מאריך לבאר מהי אהבת ה' – שאדם מכניס יותר אנשים תחת כנפי השכינה, ויש לו צמאון לכל אחד ואחד, ומרגיש איזה ריווח גדול שיש עוד עובדי ה'.

זהו המצב שלנו: כל אחד ואחד צריך להרגיש מה עשו אבות העולם שכל כך חשק ה' בהם. נסתכל בפרשיות האלו ונראה: איפה שהלכו – "ויקרא בשם ה'". זו היתה העבודה שלהם.

וחייב אדם לומר: מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי? וזה היה המעשה אבותי, שהשתדלו בכל יכולתם; לא הסתפקו בעבודה שהיתה להם בבית עם עצמם ועם משפחתם ואפילו לא עם תלמידיהם. כל מקום שהלכו, הלוך ונסוע – בשם ה'.

זו העבודה שלנו. יש לנו הזדמנות כזו לקרב אנשים תחת כנפי השכינה, תחת דעת תורה אמיתית; זה מחובתנו[1]. זימנו לנו מצוה כזו; אנחנו חייבים להקריב קרבן תודה על כך שזימנו לנו לקרב אנשים תחת דעת תורה אמיתית.

אנחנו מתפללים לקב"ה: ויהי נועם ה' עלינו, שיזכנו בעבודה הגדולה הזו, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

---

1. סיפר הגאון רבי ישראל יצחק זילברמן שליט"א, מרבני שכונת נווה יעקב בירושלים ומראשי ישיבת "אמרי משה", שזכה בצעירותו ללמוד בחברותא עם רבנו ראש הישיבה זצ"ל:
ראש הישיבה זצ"ל נהג להשתתף בשמחות משפחתנו ואף לשאת בהן דברים. נישאתי בשנת תשמ"א, ובאותה עת כבר התגורר רבנו באופקים. אף על פי כן, לשמחת אירוסיי, שנערכה בירושלים, הגיע במיוחד. בדברים שנשא הזכיר את הקשר הקרוב בינינו ואת שלוש השנים שבהן למדנו בחברותא. משום כך, היה ברור לי שישתתף גם בשמחת נישואיי. אלא שבלילה שלפני החתונה התקשר אליי ראש הישיבה ואמר: 'יצחק! הדין הוא שלמלחמת מצווה יוצאים אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה. אם יש מלחמת מצווה, תצטרך לצאת מן החופה... וכעת יש מלחמת מצווה – הבחירות. באופקים תיערך עצרת בחירות, ומבקשים שאדבר בה בליל חתונתך... אז אני עושה זאת בשבילך, ולא אוכל לבוא לחתונה...'.

נדבת הרב דוד קופרמן שליט"א
לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם נ"י בשעה טובה ומוצלחת. יה"ר שיזכו להכניסו בבריתו של אאע"ה בעתו ובזמנו, ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג
השלום זכר יתקיים באולם שע"י ביהמ"ד תפארת תורה

נדבת הרב אברהם לישינסקי שליט"א
לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם נ"י בשעה טובה ומוצלחת. יה"ר שיזכו להכניסו בבריתו של אאע"ה בעתו ובזמנו, ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג
השלום זכר יתקיים בביתם רח' טרומפלדור 178 (20:45-23:00)

נדבת הרב אהרן נויבירט שליט"א
לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם נ"י בשעה טובה ומוצלחת. יה"ר שיזכו להכניסו בבריתו של אאע"ה בעתו ובזמנו, ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג
השלום זכר יתקיים בבית משפ' מילנר, רח' אבני נזר 22 מודיעין עילית

נדבת הרב שמואל ברוכי שליט"א
חתן הרב שמעון אליהו רגוביי שליט"א
לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בתם תחי' בשעה טובה ומוצלחת
יה"ר שיזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו ההורים והזקנים שליט"א רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

נדבת הרב יוסף דייטש שליט"א
נכד הרה"ג רבי אברהם בן ציון דייטש שליט"א
לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בתם אלישבע תחי' בשעה טובה ומוצלחת
יה"ר שיזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו ההורים והזקנים שליט"א רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

ענבי הגפן בענבי הגפן
ברכת מזל טוב לאחי היקר
הרב **מנחם אביב הרצמן** שליט"א
לרגל בואך בברית הנישואין עב"ג הכלה המהוללה תחי'
נברכם שיעלה הזיוג יפה ותזכו לבנות בית נאמן בישראל, בנין עדי עד לפאר ולרומם כרם בית ישראל, ותזכו לראות דורות ישרים ומבורכים, אכי"ר.
מאחל אחיך אוהבך, חנוך.

נדבת הרב עזרי נדב שליט"א
לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם נ"י בשעה טובה ומוצלחת. יה"ר שיזכו להכניסו בבריתו של אאע"ה בעתו ובזמנו, ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

מזלא טבא וגדיא יאה
ברכת מזל טוב לגיסנו היקר
הרב **אהרן נויבירט** שליט"א ומשפ'
לרגל השמחה **בהולדת הבן** נ"י
יה"ר שתזכו להכניסו בבריתו של אאע"ה בעתו ובזמנו, ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים ותרוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י, מתוך נחת בריאות ושמחה
מאחלים ומברכים, גיסך אברהם ברויאר ומשפ'

נדבת הרב יחזקאל שטרוכליץ שליט"א
לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם נ"י בשעה טובה ומוצלחת. יה"ר שיזכו להכניסו בבריתו של אאע"ה בעתו ובזמנו, ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

נדבת הרב יוסף שמעון זכריה שליט"א
לרגל היכנס בנם הבחור החשוב כמר דן זכריה נ"י בעול תורה ומצוות
יה"ר שיגדל לתלמיד חכם מורה הוראה בישראל ויזכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח רב נחת מתוך בריות גופא ונהורא מעליא. ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג
העליה לתורה תתקיים אי"ה בשב"ק בביהמ"ד חניכי הישיבות (שערי תפילה)

רבנו ראש הישיבה הגאון הגדול רבי יעקב הורוביץ זצוק"ל

ועשית ככל אשר יורוך

חובת הציות לגדולי החכמים שבדור

ננסה היום לברר ולהבין כמה סוגיות שקיבלנו בהן מרבותינו, ובפרט שהן סוגיות של רבים, וטוב ללמוד אותן מדי פעם בפעם.

מפורסמים דברי הראשונים על המצוה האמורה בתורה "ועשית ככל אשר יורוך", ונעתיק את לשונו הזהב של החינוך (מצוה תצ"ה):

"ונוהגת מצוה זו בזמן שבית דין הגדול בירושלם בזכרים ונקבות, שהכל מצווין לעשות כל אשר יורו. ובכלל המצוה גם כן לשמוע ולעשות בכל זמן וזמן כמצות השופט, כלומר החכם הגדול אשר יהיה בינינו בזמננו... ועובר על זה ואינו שומע לעצת הגדולים שבדור בחכמת התורה בכל אשר יורו מבטל עשה זה. ועונשו גדול מאוד, שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו, ידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת".

לשון החינוך 'שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו' היא לשון שאין לה עוד אח ורע, והיא העומדת כעת לעיון, ביאור והרחבה.

כתוב בספר החינוך יסוד, והוא ש'ועשית ככל אשר יורוך' מסור בכל דור ודור לחכמי התורה וגדולי ישראל, ואיננו רק ביחס לבית-דין הגדול שהיה בזמן הסנהדרין. ומפורסם בעולם שהגר"ח מבריסק זצ"ל היה אומר שבדברי הרמב"ם מדוקדק שהוא חולק על החינוך, שכן בספרו (פ"א ממרים ה"ב) כתב שדין 'ועשית ככל אשר יורוך' הוא רק בסנהדרין הגדולה היושבת בלשכת הגזית, ולא הרחיב את המצוה לכל דור ודור, כפי רבותיו וגדוליו. אולם הוסיף ואמר: 'גם אם אין מצות עשה – לשכל הישר יש גם מה לומר, והסברא שבחיוב זה קיימת בכל דור ודור'. וכמו שהיה אומר החפץ-חיים שגם אם אין חיוב, 'אל מי כן נשמע?!'

אמנם, החינוך (מצוה תצ"ו) אף מוסיף בזה הגדרה ועומק, שלא כתפיסת המחשבה הפשוטה, וזה לשונו:

"ועל דרך האמת והשבח הגדול בזאת המצוה אמרו זכרונם לברכה [ספרי כאן] לא תסור ממנו ימין ושמאל, אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין לא תסור ממצותם, כלומר שאפילו יהיו הם טועים בדבר אחד מן הדברים אין ראוי לנו לחלוק עליהם אבל נעשה כטעותם, וטוב לסבול טעות אחד ויהיו הכל מסורים תחת דעתם הטוב תמיד, ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו שבזה יהיה חורבן הדת וחלוק לב העם והפסד האומה לגמרי. ומפני ענינים אלה נמסרה כוונת התורה אל חכמי ישראל, ונצטוו גם כן שיהיו לעולם כת מועטת מן החכמים כפופה לכת המרובין מן השורש הזה, וכמו שכתבתי שם במצות להטות אחרי רבים".

דהיינו, היה מקום לומר שהאדם הפשוט הוא הטועה, וגדולי הדור הם הצודקים, ועל כן יש לשמוע בקולם, משום שה'ימין ושמאל' שלהם הוא הנכון, גם אם בעיני המון העם נראה שאומרים על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין.

ובעולם אוהבים לומר שכששני בני אדם עומדים זה אל מול זה, הימין של האחד הוא השמאל של רעהו. מי שהולך 'עם התורה' רואה שהימין של חכמים הוא אכן הימין. אולם יש מי שהולך נגד התורה, ומכיוון שהוא מתייצב מולה, ולא לצידה, נראה לו שהשמאל הוא ימין והימין הוא שמאל.

אולם החינוך מוסיף ומסביר שלב נוסף. דעת לנבון נקל שמי שזוכה להיות תלמיד חכם אמיתי, הרי שרוח ה' שורה עליו, ויש לו סייעתא דשמיא לכוון לאמת. אולם לאיש אין הבטחה שלעולם יהיו כל דבריו מדויקים בתכלית ומכוונים לאמת. על כן, מוסיף החינוך ואומר שייתכן שגדולי הדור טועים, ואף על פי כן – מצוה וחובה לשמוע בקולם, כי אך ורק כך תעמוד הדת על תילה, ויעשו כל בית ישראל את הוראת גדוליהם, בכל שאר הפעמים שהצדק אכן עם גדולי הדור.

זוהי הגדרה מבהילה לחיוב 'ועשית ככל אשר יורוך'. אבל חייבים לדעת שה'בעל-תורה' הוא גם ה'בעל-עצה'. בכלל ישראל רגילים לומר מדורי דורות 'במקום שיש תורה – יש חכמה'. ואין הכוונה לחכמת התורה, זהו דבר פשוט שאין בו שום חידוש. הכוונה היא אפילו למילי דעלמא. יש מי שאומר 'אני לא יודע מאיפה הרב לקח את ההחלטה הזו, אולי נלך לשאול מומחה'. אפשר לקבל חוות דעת ממומחה, אבל בסופו של דבר כתוב בחינוך שצריך לשמוע לגדולי הדור בכל אשר יורו, לא רק בדבר הלכה.

היחיד, ויותר מכך – הציבור, כפוף לדעת תורה בכל עניין ועניין. אין דרך אחרת להנהיג את כלל ישראל, משום שחיי הנפש והקיום של כנסת ישראל תלויים באותה הכפיפות והכניעה לגדולי הדור, כמו שכתב החינוך. בהנהגת התורה יש 'שלטון יחיד' – אוטוריטה מוחלטת. אחרת זו הפקרות, ותיראה היהדות כמו דמוקרטיה, רחמנא ליצלן.

שורש הרע שבדמוקרטיה ותועלתה לירא ה'

וזאת למודעי – דמוקרטיה היא שיא ההפקרות בעולם. יסוד הדמוקרטיה הוא שכל אחד עושה מה שהוא רוצה. ולא זו בלבד, אלא שזו 'הפקרות של בני חם', ונסביר מה הכוונה. בעיני העולם, ההפקרות בהתגלמותה היא אנרכיה – 'איש הישר בעיניו יעשה'. אולם בעומק הסוגיא – ההפקרות הגדולה ביותר היא דמוקרטיה, ולא אנרכיה.

כתוב בחז"ל (פסחים קי"ג:): "חמישה דברים צוה כנען את בניו: אהבו זה את זה, ואהבו את הגזל, ואהבו את הזמה, ושנאו את אדוניכם, ואל תדברו אמת". עד כאן.

והנה, אהבת הגזל ואהבת הזימה והשקר הינן סתירה גמורה לאהבת רעים. לא יתכן לכאורה לאהוב גזל ויחד עם זה לאהוב את האחר. ומלבד מה שהשכל ממאן לקבל זאת, גם החכם מכל אדם כתב (משלי י"ח, א'): "לתאוה יבקש נפרד". אם כן, איך יתכן לרדוף תאוות (ממון ועריות) ולאהוב את האחרים? הרי אלו תרתי דסתרי!

ואמר הגאון רבי יששכר מאיר (שליט"א) [זצ"ל] שביאור הדבר הוא שישנן תאוות שאי אפשר לו ליחיד להשיגן בשלימות, ויתכן שאף אינו יכול להשיגן כלל. השאיפה לנקודת השיא שבתאוה מחייבת שותפות של כמה אנשים, שיירתמו כולם לאותה המטרה.

---

*. הערת המערכת: פנינה נפלאה של מו"ר רה"י הגר"י הורוביץ זצ"ל, שזכה להיות ממעתיקי השמועה ומעבירי המסורה, מתוך שימוש מתמיד וממושך אצל מרן הגראמ"מ שך זצ"ל. מערכה נפלאה זו, המשלבת 'הלכות דעות' יחד עם 'חובת המעשים', נשמרה בגנוזות עד עתה. נמסרה לקראת הבחירות בשנת התשנ"ט, ובאספקלריא המאירה של תורתנו, יפים הדברים היום לא פחות, ואף יותר, ממה שהיו בזמנם. ישמע חכם ויוסף לקח, ולא נהיה מהצועקים על שעבר. בהשגחה שמיימית – יום היאר צייט (י"ז מרחשון) נופל השנה מיד לאחר הבחירות, ויהי רצון שיהיו הדברים לעילוי נשמתו הטהורה.

המאמר נכתב ונערך על ידי הרב תומר חיים בכר שליט"א אשר בכשרון רב ובמסירות עמל יומם וליל להדיר ולהפיץ את תורת רבנו רה"י זצ"ל. יה"ר שזכות עמלו בתורתו תעמוד לו ולביתו להתברך בכל מילי דמיטב, ברו"ג, אכי"ר.

גליון זה יוצא לאור לזכרו ולעילוי נשמתו הטהורה של רבנו הגדול

אבינו רועינו אשר לימדנו דעת, הנחילנו השקפה נכונה ומחשבה ישרה, לאמר זו הדרך לכו בה, ובזו הדרך ישכון עליכם אור ה'

מורנו ראש הישיבה הגאון הגדול רבי **יעקב** ב"ר מנחם מאניש **הורוביץ** זצוק"ל

בתרומתה הנדיבה של הרבנית הצדקנית תליט"א אשת חבר למורנו ראש הישיבה,

אשר עמדה לימינו עשרות בשנים במסירות עצומה והיתה יד ימינו ממש, בכל פועליו הכבירים להנחיל תורה, יראה ומוסר לצאן מרעיתו ובהעמדת התלמידים

ובתרומתם הנדיבה של תלמידיו כבניו, מוקירי זכרו – הרב אליהו אוסטרי שליט"א, הרב אלעזר פינדר שליט"א, הרב בצלאל פיליפ שליט"א, הרב ברוך מושקוביץ שליט"א, הרב יהודה הלוי דיווים שליט"א, הרב יהודה יעקובוביץ שליט"א, הרב יחזקאל פרבשטיין שליט"א, הרב ישעיהו רפאל גנור שליט"א, הרב קלונימוס גדליה גרינפלד שליט"א, הרב רועי אדרי שליט"א, הרב שמואל סרויה שליט"א, הרב שמעון אליהו רגובי שליט"א, הרב שמעון לוין שליט"א, הרב תנחום פראנק שליט"א.

דמוקרטיה היא אותה אהבת הזולת של בני חם. תכלית כל החוקים וההתחשבות היא שהציבור כולו יוכל להפיק כמה שיותר הנאות, כמה שיותר תאוות וכמה שיותר חומריות וגשמיות.

אין ספק שחם לא אמר לבניו 'אהבו איש את רעהו' משום שעשה תשובה וביקש לקיים מצות 'ואהבת לרעך כמוך'. חם הציע לבניו שינהיגו ביניהם את חוקי המַאפְיָה. כידוע, בכל ארגוני הפשע נוהגים בכבוד גדול זה בזה, כורתים בריתות ואף נוצרים קשרי ידידות. אולם הצד השווה לכל אהבת הזולת שבמקומות אלו הוא – שתכליתה להרבות רע בעולם, בק"נ דרכים השמורות להם. הקשרים והחברויות מסייעים להם לגנוב ולפשוע בצורה יעילה יותר.

זו בדיוק הדמוקרטיה. שפיכות דמים (בצורה של הלבנת פנים) – כבר הותרה להם לגמרי. גזל (באופן של 'שמור לי ואשמור לך') – גם הוא מותר, ובלבד שייעשה 'בהתאם לחוק' או 'בהעלמה מהחוק'.

צא ולמד מהי 'דמוקרטיה'. משוגע – יכול לבחור גם הוא. והקול שלו הוא שווה ערך לקול של אדם מרומם ונעלה, כביכול למשוגע יש שיקול דעת איזו דעה להעדיף או איזה סגנון של שלטון ועשיה ציבורית נכון יותר. וביודעי ומכירי קא עסקינן[1]. ולא רק משוגעים – כל השיכורים, הפושעים והרוצחים – גם הם בעלי זכות בחירה, וקולם שווה לגמרי לכל קול אחר. זו הפקרות.

אם לא די בשיגעון הזה, הרי שעצם העובדה שלכל אחד יש דעה משלו מה נכון ומה שגוי, מה נכון ומה ראוי, היא שיגעון בפני עצמו. אצל עם ישראל, בכל הדורות שעברו, היתה מסורת ברורה שנוטלים חלק בחיים הציבוריים, כל מקום ומקום כפי ענייננו. אבל תמיד ובכל מקום – נטלו חלק כפי שרק היה אפשר.

כשהיה משטר מלוכני – היו שתדלנים, שפעלו כפי שהיה מקובל במקומם ובשעתם, כולל מתן שוחד וחנופה, קשירת בריתות וכל אמצעי אחר שהיה יכול להועיל. אם זו היתה הדרך להועיל לכלל ישראל – זה מה שעשו.

כיום, כשישנו משטר דמוקרטי – השתנו כללי ה'משחק'. אבל עדיין יש מה לעשות, וחייבים לעשות כל מה שאפשר. מי שיכול לסייע בכל דרך שהיא ואיננו עושה כן – עתיד ליתן את הדין. המשטר הדמוקרטי הוא הנוח ביותר מבחינת עתיד היהודים והיהדות. המשטר הנוח ביותר שהיה אי פעם בכל ההיסטוריה של הגלויות של כנסת ישראל. הדמוקרטיה היא המשטר היחיד שמצד עקרונותיו נותן זכות למיעוטים. היודע את שורש הסיבה גם מודע לכך שזכויות אלו ניתנו מתוך סיבות מרושעות, אבל אף על פי כן ולמרות הכל – סוף כל סוף יש למיעוטים כח, והציבור החרדי ויראי ה' בארץ ובעולם הם בעמדת מיעוט. אצל הצאר והפריץ – לא היה למיעוט שום כח וזכות, הם עשו כרצונם מבלי יכולת למנוע אותם או למחות בהם.

זהו נס משמים שכלל ישראל זכה לתקופה בה יש למיעוט זכויות. כל ציבור, אפילו קטן יחסית, יכול להתאחד ולהתאגד – ולתבוע זכויות. ציבור קטן יכול להוות 'לשון מאזניים' במה שהם מכנים 'המשחק הפוליטי'. הם אפילו לא מתביישים לכנות זאת בשם משחק, אולם ראוי לדעת שזהו אכן משחק. מי שלא מנצל את זה לטובה – מועל בקדשים.

גודל החשיבות של הבחירות

אנשים טועים לחשוב שבחירות הן רק על 'מדיניות כללית' ['ימין-שמאל', 'ביטחון' ו'מדיניות כלכלית']. בעניין הפוליטי מונחים מקוואות, בתי ספר וחינוך חרדי, תלמודי תורה ואחזקת תורה, אברכים וכוללים, תמיכה במשפחות וסיוע בתחומים כל כך רבים ומגוונים – שקשה בכלל לפרט אותם מרוב כמותם ופרטיהם. רוב בני האדם אינם חושבים על הפרטים, אולם כל החינוך החרדי בארץ ישראל, לרבות תלמודי-תורה, ממומן ברובו על ידי הממשלה. החינוך היסודי של הבנות ורוב עלות החינוך של הבנים – מתוקצבים על ידי הממשלה. מישהו יכול לחשוב מה יקרה אם המימון הזה ייפסק, וכל אחד יצטרך לשלם את מלוא דמי החינוך של ילדיו?! ציבור בני התורה שאמונים על תורת ה' היה עומד בגזירה, כי אף אחד לא יוותר על עתיד ילדיו, אבל אנשים שדרגתם קצת יותר נמוכה – לא יעמדו בזה. הם ישלחו את הילדים ל'חינוך הכללי', כמו שעושים יהודים רבים, שומרי תורה ומצוות, בארצות הברית.

מישהו פעם עצר לחשוב איך יתכן שאחוז קטן כל כך מהאוכלוסיה קיבל חינוך עצמאי, חינוך דתי, אל המעיין ועוד? אף פעם לא היה דבר כזה בהיסטוריה של כלל ישראל. כל זאת מכח הדמוקרטיה, שנותנת לכל מיעוט את הזכות לתבוע את שלו, לקיים 'תן וקח' פוליטי, וחכמי ישראל לדורותיהם הורו להשתתף במאבק הזה.

אבל בהשתתפות במאבק הזה – יש בעיה. שלא תצא תקלה תחת ידי – חייבים להשתתף. הן אמת שאנשי סאטמר לא משתתפים כאן בארץ ישראל, מחמת סיבות משלהם, שראויות לדיון ובירור מעמיק, אבל זה רק כאן בארץ הקודש. בארה"ב – הם נוטלים חלק במאבק הפוליטי. ובכל מקרה – קיבלנו מרבותינו שלא כהוראת חסידי סאטמר, וכאמור – גם אצלם ההתנגדות איננה לעצם ההשתתפות במאבק הפוליטי.

מי שלא נוטל חלק במאבק הזה, ויכול ליטול חלק ויכול היה לעזור, איך יסביר את עצמו? הוא יגיע לשמים ובכלל לא ידע על מה ולמה דנים אותו. יאמרו לו: 'אתה יודע – אתה אשם שבעיר פלונית אין מקוה, ובעיר אלמונית לא הוקם תלמוד תורה. ולא רק שלא הוקם, אלא שמאות ילדים הם כיום כופרים בכל הקדוש והיקר, במקום להקים בתים של תורה, והיו יוצאים מהם אלפים של בני התורה'. ויטען אותו האיש: 'מה אני שייך לזה? הרי מעולם לא התגוררתי בעיר פלונית או אלמונית?' וישיבו לו – 'נכון, אבל לא גרת שם, אבל יכולת לשלוח נציגים שהיו דואגים לכל זה, והחלטת שאתה לא נוטל חלק ב"משחק הפוליטי". לא היה לך נאה לבחור בנציגים של גדולי הדור, ואלו התוצאות'. אנשים לא מבינים מה עומד על הפרק בבחירות. הם לא מבינים, ומחמת כך עושים טעויות, שאחר כך כמעט אין איך לתקן, והם עתידים להיתבע על כך בבית דין של מעלה.

אכן, לבן תורה 'פוליטיקה' היא עניין לא נעים, שהרי אליבא דאמת זה באמת דבר שמצד עצמו, לולי ההכרח – שומר נפשו ירחק ממנו. כל ההנהגות המגונות, כל הפעולות הבזויות והשפלות ביותר – הן חלק הכרחי בפוליטיקה. אבל בשביל להציל נפשות, לאלפים ולרבבות לאין מספר – עושים גם דברים שהנפש סולדת מהם.

הסיכונים שבהשתתפות בני התורה בפוליטיקה

אולם בסופו של דבר, יש גם סיכונים בהשתתפות הזו בתוך המאבק על הנהגת הציבור.

הסיכון הראשון – תמיד יש את מי שטוען שהעסקנים עוסקים במשחק פוליטי, ואינם עושים 'ככל אשר יורוך'. הם משכנעים את הרבנים, מנסים לגנוב את דעתם, מושפעים מהלך הרוח בשדה הפוליטי, ובסופו של דבר אינם נאמנים לגמרי לדברי הרבנים. לא זו בלבד, אלא שפעמים רבות הם מעדיפים כל מיני אינטרסים צרים מסוימים, ובגללם הציבור הרחב סובל ונושא בעול שהוא לא היה אמור לשאת בו.

חשוב לדעת ששאלה זו עמדה על הפרק בדין ודברים שהיה בין הגר"ח הלוי זצ"ל לגרח"ע זצ"ל. מפורסם 'מסמך י"ח עיקרים' שניסח הגר"ח מבריסק זצ"ל, שהוא 'אבני הדרך' לעסקנות הציבורית בעולם הפוליטיקה. מסמך זה היה מופקד בידי רבי משה שיינפלד זצ"ל, ובו פירט את התנאים שבהם מוכן הוא להצטרף ל'אגודת ישראל'. אחד התנאים שלו היה שהעוסקים בחיי המעשה של המשחק הפוליטי – יהיו תלמידי חכמים; אחרת הם ישתלטו על הציבור, והם ינהיגו אותו במקום גדולי ישראל.

בשעתו נחלק עליו הגרח"ע זצ"ל, ולא משום שסבר שטוב יותר לשלוח מי שאינו תלמיד-חכם, אלא משום שאין בנמצא תלמידי חכמים שיעסקו בפוליטיקה. מספרים שהגרח"ע זצ"ל אמר לגר"ח מבריסק שהתנאי הנ"ל מקובל עליו, ו'אני ואתה נלך לפוליטיקה'. הגר"ח מבריסק, כמובן, סרב, ואמר לו הגרח"ע זצ"ל – 'כמו שאתה לא מעוניין, גם אני לא מעוניין. אז עכשיו נפקיר את היהדות?!'

הוסיף לומר לו הגרח"ע זצ"ל: 'אנחנו מספיק חכמים כדי

1. מו"ר זצ"ל גידל בביתו את דודתה של הרבנית שתחי', שבעקבות אירועי השואה לא שמרה על קו הבריאות.

שנבין מהעסקנים מה באמת מתרחש, וגם אם יסלפו וינסו לרמות את הרבנים – אנחנו לוקחים את הסיכון הזה, ולא ניתן לתלמידי-חכמים להיות למרמס גלגלי הפוליטיקה. תורה מה תהא עליה?! כמה תלמידי-חכמים יש בכלל ישראל, שנוכל למסור כמה מהם לפוליטיקה?!'

אמנם ידוע שהפונביז'רב היה בדומה הליטאית ור' מאיר שפירא היה בדומה הפולנית, אך אלו דוגמאות מועטות מתוך רבים מאוד שלא היו תלמידי-חכמים.

יש מחלוקת בתוך עולם התורה אם הגר"ח מבריסק זצ"ל הסכים בסופו של דבר עם הגרח"ע זצ"ל או לא. על כל פנים – אגודת ישראל החלה לפעול עוד באירופה, תחת הכוונתם והדרכתם של גדולי הדור, וכך היא המסורת והקבלה שלנו מדורי דורות. מאז ומעולם נשלחו לכנסת עסקנים שאינם גדולי תורה, וגדולי הדור סמכו עליהם ויחד עם זאת בחנו ובדקו היטב את דבריהם. תמיד השתדלו לשלוח את העסקנים הטובים ביותר שאפשר היה לשלוח, אבל לא שלחו תלמידי-חכמים משום שזמנם יקר ומעלתם מופלגת והם נדירים כיהלומים. וגדולי הדור יודעים שיתכן שהעסקנים אינם מדייקים בדבריהם, ואינם עושים את כל מעשיהם בנאמנות מוחלטת, וזהו סיכון מושכל שהחליטו שאין ברירה כי אם להסתכן בו. על כל כגון דא נאמרו דברי החינוך שטוב יותר שנקשיב לגדולי הדור, גם אם ארע שיצאה טעות תחת ידם, ולא יעשה כל אחד במה לעצמו ויסלול לעצמו דרך ותפיסת חיים, משום שבאופן זה מתפרדת החבילה ואין קיום לתורה.

סיכון נוסף, גדול וחמור לאין ערוך, הוא החשש שתיווצר הזדהות עם מה שעושים. בשעה שנכנסים אל תוך חיי העשיה הציבורית ונוטלים בה חלק – עלולים להיות מושפעים מהאוירה ומהלך הרוח והמחשבות של כל שאר הפוליטיקאים. כשנוטלים חלק ב'משחק הפוליטי' – נעשים גם חשופים להשקפת העולם. הדברים נכונים בודאות ביחס לעסקנים, אולם נכונים גם ביחס לציבור בכללותו.

אחת הדוגמאות להשפעה של עצם הפוליטיקה על הציבור, והיא דוגמא שראויה לכל גינוי ומחאה, היא פעילותם של ילדים בתוך העסקנות הפוליטית. ניתן לראות בהרבה ריכוזים חרדיים ילדים של בני תורה מבתים של אברכים מסולאים בפז, שעושים תעמולה לנציג עירוני או למפלגה ארצית כזו או אחרת, ואף 'מתגאים' באיזשהו פוליטיקאי או מייקרים אותו. ילדים צעירים, שלא צריכה להיות להם שום שייכות לפוליטיקה, ואף אסור שתהיה להם שייכות לזה – מבוססים ברפש.

הדברים נשמעים חמורים, אבל אליבא דאמת – אין כל הבדל בין העוסק בסתימה בביוב לעוסק ב'סתימה' בתקציב. שניהם עוסקים בדברים מאוסים ובזויים, ולא זו בלבד – אלא שהפוליטיקאי עוסק בדברים שמאוסים רוחנית – תככים ומזימות, שקרים ורמאויות, שנאה תהומית והכפשות מחרידות. מישהו יכול להעלות על הדעת שיבוא ילד ויתגאה שהוא תומך ב'פומפה-מאכער' פלוני, ואף יתן לזה חשיבות וכבוד?!

לא יעלה על הדעת שילדים יסתובבו במטה הבחירות, וקל וחומר שאין כל היתר שיהיו במטות בחירות אחרים, רחמנא ליצלן. אובדן ערכים זה גרוע פי כמה וכמה מאלף דברים אחרים. זהו 'שמאל שהוא ימין' כפשוטו ממש. הפיכת הדבר המאוס והמתועב ביותר שעושים רק מחמת חוסר ברירה ל'תפארת יקר האדם'. קלקול מושגים זה מוליד עם השנים עוד שיבושים וטעויות מחרידות. ציבור בני התורה הפקיר את עצמו. שורש העניין הוא שחלק מהאחריות על כלל ישראל וחלק מהצרכים הרוחניים שלנו מחייבים עסקנות – אנחנו חפצים במקוואות, בחינוך על טהרת הקודש, בהרבצת תורה ובקירוב. אבל בבתים של בני תורה זה אמור להיות העיסוק?! זה מה שתופס את הילדים ומלהיב אותם?! זהו חורבן יסודי הדת.

חובת הצנע-לכת ומדיניות השתיקה

נקודה נוספת, השייכת גם היא להנהגת הציבור ביחס לפוליטיקה, היא שאין שום חיוב ושום צורך לפרסם בריש גלי כל הישג ופעילות למען התורה ולומדיה, ופעמים רבות גם יש בזה נזק גדול. הן אמת שצורת השלטון היא דמוקרטיה, ובכלים הדמוקרטיים עומדת לכל אדם הזכות לבחור ולהיבחר, אבל אי אפשר לצפות שהרבנים, גדולי התורה, יסבירו את צעדיהם בכל פעם. יש דברים שאי אפשר לפרש מבלי לגרום לנזק עצום.

ויש לזה לכל הפחות ב' טעמים עיקריים:

הראשון – בשביל לדון ולשפוט את טיב המעשים – צריך להבין את המהלכים, ולהכיר את הידיעות הנצרכות לשם כך. אין ספק שחלק מהליצנות והרדידות שב'דמוקרטיה' הוא שאפילו נבחרי הציבור שממלאים תפקידים הרי גורל – אינם יודעים ואינם מבינים מה שהם עושים. לא ייתכן שבני תורה יתנהגו כאחרוני ההדיוטות, שמשמיעים דעות בכל עניין, מבלי שתהיה להם הסמכה ראויה וכלים מתאימים. כשפורצת מלחמה – כל אדם נעשה גנרל גדול, ויודע בין רגע איך להכריע את האויב ומהם הצעדים החכמים ביותר. וזאת מניין לו?! הוא יודע מהם הכלים שעומדים לרשות האויב? הוא מודע לרמת הסיכון לחיילים או לעורף? הוא מכיר את תכסיסי המלחמה שיכולים להביא לתוצאה הראויה? אתמהה!

ובשעת משבר כלכלי – לכל אחד יש עצות איך לנהל את התקציב. אם לא שהתופעה היתה מעוררת רחמים ועצבות, היא היתה מצחיקה להפליא. אדם שלא יודע איך לנהל את משק הבית שלו סבור שהוא יכול לנהל את הציבור כולו. הדבר נכון גם כלפי הנציגים שנבחרו לכנסת, גם הם לא יודעים מאומה ופועלים לפי שיקולים זרים או פוליטיים. אבל לא יתכן שנגע זה יקנה שביתה בקרב בני התורה.

על כן, גם אם 'זכות הציבור לדעת' – אליבא דאמת אין באפשרותו לדעת. חסרים כלים, ידיעות ונתונים שאין אפשרות לשתף בהם את הציבור, או מחמת גודל המושג או מחמת קוצר המשיג.

אך לא רק בגלל זה. הכרעות רבות תלויות בשיקול דעת. לא יעלה על הדעת שהציבור דורש להבין את שיקול הדעת של גדולי הדור. זו עזות מצח וחוצפה גדולה. וכי אפשר להסביר את ה'אובנתא דליבא'? את ההרגשים הדקים ואת הסברות העדינות לכל דורש?!

אבל אליבא דאמת – גם מהעסקנים אי אפשר לתבוע זאת. אין לך דבר יפה מן השתיקה, בודאי ובודאי בכל הנוגע להתנהלות בתוככי הגלות בין היהודים. אם הגענו למצב שעסקנים צריכים לפרסם בעיתונים את הישגיהם, זה אך ורק בגלל שתי סיבות, ושתיהן גרועות:

הראשונה – הציבור כבר לא מאמין לגדולי הדור. אם היה אמון – היה די בכך שהעסקנים יספרו את הצלחותיהם וכישלונותיהם לגדולי הדור, בדלתיים סגורות ובקול דממה דקה. הציבור לא סומך על גדולי ישראל, ולכן רוצה לדון ולהכריע בעצמו (כאילו יש לו כלים לעשות כן) אם העסקנים פעלו כראוי או לא.

השניה – העסקנים חוששים שלא יבחרו בהם פעם נוספת, ולכן הם מפרסמים את הישגיהם.

אין לתאר ולשער את גודל הנזק הציבורי שיש מפרסום זה. כשחבר כנסת נאלץ לספר: 'הצלחתי לשחרר כך וכך מיליונים בשביל הישיבות' – זה גורם לכל הציבור החילוני לקנא ולכעוס, לזעוק מרה ולהתקומם. השכל הישר מורה לעשות זאת בשקט, בלי פרסומות ובלי שידעו מכך המוני עמך בית ישראל. אין בזה שום תועלת, ויש בזה נזק עצום ונורא. מאז ומעולם היו גדולי ישראל פועלים בצנעה והרחק מ'אור הזרקורים'. בדורות הקודמים עמדו לכלל ישראל היראים כמה וכמה מנהיגים שהיו אמנים בהנהגה, כדוגמת הרש"ר הירש והחת"ס זצ"ל, וכל מה שאפשר – הם עשו הרחק מהפרסום.

אין ספק שהעסקנים צריכים לתת דין וחשבון, אחרת הם יהיו 'מופקרים' ויעשו כל העולה על רוחם. אבל גם אין לפרסם את הדברים בריש גלי. כל מה שעושים – הוא רק משום שאין ברירה, ובכל פעולה ב'שדה הפוליטי' יש ויתור מסוים על ההשקפה הטהורה והאמיתית, משום שהכרעת רבותינו היא שהצר שווה בנזק המלך. אבל צריך לזכור שגם אם העסקנים הם לא גדולי תורה – מי ששולח אותם הוא גדול בתורה, ומי שממנה אותם תובע מהם דין וחשבון, וגם מקבל. ציבור בני התורה חייב להבין ש'אין אמצע'. או שסומכים על גדולי התורה, או שאומרים בפה מלא שלא סומכים עליהם, רחמנא ליצלן. אין אפשרות קיום כשכל

אחד אומר דעה, ואם לא מוכנים לסמוך על השכל הישר של 'ועשית ככל אשר יורוך', אז אפשר חס ושלום 'לפרק את החבילה'.

השתדלות ולא הצלחה, גדלות תורנית ולא השגת מטרות

נקודה נוספת, שהיא 'אלף-בית' ובאמת היא גם הרבה יותר מכך, היא 'בחינת ההצלחות'. לא היתה ולא תהיה מציאות (עד שיבוא משיח צדקנו) שבה כל החלטה של תלמיד חכם, גדול ככל שיהיה, אפילו כמשה רבינו – תהיה מלווה תמיד בהצלחות. הנהגת הבריאה היא 'צדיק ורע לו, רשע וטוב לו'. כל ההשתדלות, הפעלתנות והניסיונות לפעול – הם בתוך מסגרת העולם, שבה מתקיימת הנהגה של 'צדיק ורע לו'. היה לנו טוב ונעים אם היינו זוכים שהטבע יהיה 'צדיק וטוב לו', אך לא זכינו לכך. אשר על כן – הצלחה איננה ראיה לנכונות ההחלטה ולצדקת הדרך וההכרעה של גדולי התורה. אנחנו לא מודדים את ההחלטות בהתאם להצלחות.

ביחס לכישרון של עסקנים – כן. מי שמצליח יותר – מוכשר יותר למעשים מסוימים, וביניהם גם עסקנות פוליטית. אבל ביחס לתלמידי חכמים מודדים אם הם יודעים לעשות משפט אמת או לא. לעיתים רחוקות, אצל בית דין גדול או תלמיד חכם גדול, מתקיים 'משיב דעת חכמים אחור ועצתם יסכל'. אבל גם זה מן השמים!

על כל פנים, לא מודדים את המעשים בהתאם להצלחות.

האמת — נחלת המיעוט וההשלכות המעשיות לכך

ישנה נקודה נוספת, שחשוב להדגיש כשמדברים אל ציבור של בני-תורה.

אמת – מצד עצמותה ומהותה – איננה יכולה להיות נחלת רבים. זוהי עובדה מוכרחת, הן מצד מה שהמציאות מלמדתנו, והן מצד השכל הישר. בשביל להחזיק באמת – צריך פנימיות, צריך יושרה וצריך אמונה איתנה מאוד. ל'המון העם' אין פנימיות, אין להם תורה – וממילא אין להם גם נקודה פנימית. הדבר נכון גם בזמן שרוב עם ישראל היה שומר תורה ומצוות, והוא נכון שבעתיים בדורות האחרונים, שרוב כלל ישראל רחוק מאמונת האמת, לצערנו הרב.

כך גם יהיו פני הדברים עד שיבוא משיח צדקנו, אז יתקיים 'ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים'. אז תתברר האמת ותתפרץ לעין כל, ותהיה נחלת הכלל. יתכן שיהיה זה מכח שהאמת גם תצליח בעולם הגשמי, ואולי בגלל שהקב"ה יערה רוח ממרומים. אין אנו יודעים איך הקב"ה יוביל את עולמו לתיקון, אבל העולם יתעלה עד שיגיע למצב ש'ונהרו גוים רבים אל ה''. על כל פנים, עד שנזכה לתיקון השלם – האמת היא נחלתם של מיעוטא דמיעוטא.

אשר על כן, כשצריכים לאגד ולאחד קבוצה ולעשות ממנה אגודה אחת – חייבים לפנות אל מכנה משותף שיש לכולם, ובהכרח שזה יהיה רובד נמוך ביותר, שהרי ככל שעוסקים במכנה משותף נמוך יותר, כך כולל הוא יותר בני אדם. כל בר דעת מבין שאי אפשר למסור 'שיעור כללי' לציבור, ואפילו לא לפרט באוזניו סברא דקה ועדינה. לפעמים – אפילו אי אפשר לומר את האמת.

במסגרת הקיום של 'ממלכת כהנים וגוי קדוש' עם ישראל הוא המיעוט בעולם, ובני התורה הם המיעוט בתוך עם ישראל. הקב"ה לא בחר בנו כי אנחנו הרוב – 'לא מרובכם חשק ה' בכם... כי אתם המעט מכל העמים'. בני תורה צריכים לזכור, לדעת ולהבין שכל הפניות של הפוליטיקאים לציבור – הן פניות למקום הנמוך ביותר שהם יכולים לפנות אליו, על מנת שדבריהם יהיו שייכים למספר גדול ככל שניתן של אנשים. אבל נושאי האמת – חייבים להכיר את האמת ולדבוק בה, ולא להתייחס למכנה המשותף הנמוך, אלא לרעיונות הגבוהים והאמיתיים שעומדים מאחורי הפעולות כולן – להגדיל כבוד שמים, להרבות חיילים לתורה, ולפרסם את דבר ה' בעם ישראל.

כשנושאים דברים בפני יחידים, נבחרים מתוך הציבור, ניתן לדבר 'דיבורים של אמת'. כשהקימו את 'אגודת ישראל' באירופה, היתה זו האמת שהחזיקה יהודים מכל היבשת, גם כאלו שהיו רחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב. התכנסו ובאו יהודים מפולין, גרמניה, הונגריה ועוד, והיו צריכים להתאחד. תאמינו או לא, אבל חילוקי הדעות, הפער והניכור שהיו בין הגלויות הללו היו כל כך גדולים, שאיש לא האמין שיצליחו לאחד אותם לתנועה גדולה אחת. בסופו של דבר – שני דברים הצליחו 'להדביק' אותם:

הראשון – 'חבר אני לכל אשר יראוך'. כשהקימו את הכנסיה הגדולה – היו הנציגים אנשים יראי שמים באמת, איש איש כהשקפתו, חינוכו ומוצאו, אך כולם היו יראי שמים באמת. ההבנה שבסופו של דבר כולם חפצים באותה הנקודה הפנימית של כבוד שמים – היא שהצליחה לגשר על הפערים העצומים שהיו בזמנו.

והשני – כל נציגי אגודת ישראל, מכל ארצות מוצאיהם, הבינו ש'הגיע הסוף', והיהדות החרדית עומדת בפני חורבן טוטאלי. אם לא יתאחדו, אם לא יתגבשו כתנועה חברתית-פוליטית עולמית – יבוא הקץ על היהדות המסורה לנו בקרב רוב רובו של עם ישראל, ואפילו ציבור היראים יאבד נתחים עצומים מבניו ובנותיו. הם כבר ראו מה חוללה ההשכלה הארורה, ולאחר מכן כמה חללים הפילה הציונות, והם הבינו שאם לא יתאחדו – עם ישראל יאבד רבים מאוד לשמד רוחני.

שנאת עמי הארץ לתלמידי חכמים וההנהגה הראויה למעשה

מאז הקמת אגודת ישראל – חלו תמורות רבות – מלחמת העולם השניה, הקמת המדינה הציונית כאן בארץ ישראל, עליות מאירופה ומשאר הגלויות, והקמת מסגרת פוליטית כאן בארץ ישראל. אבל היסוד, הבסיס והעיקר הגדול שעליו הוקמה המפלגה נותר קיים מאז ועד היום: 'חבר אני לכל אשר יראוך'. כל המבין את חובתו בעולמו – חייב להיות חבר ליראי ה'. מי שאיננו מתחבר ליראי ה' – מלבד העבירה ה'פרטית' שלו – גם חוטא לציבור כולו.

חשוב לזכור: מפלגה חרדית, כל מפלגה שהיא, מתמודדת עם בעיה שאיננה אשמתה. המפלגה היא מסגרת של זהות, והזהות החרוטה על דגלה היא 'מי לה' אלי', וייעודה ותכליתה לסייע להגדיל כבוד שמים בבריאה. אבל לפני שלושת אלפים וחמש מאות שנה ארע מאורע שיצר מציאות קבועה בבריאה, עד אחרית הימים – עם ישראל קיבל תורה על הר סיני. 'ולמה נקרא שמו סיני? שממנו ירדה שנאה לעולם' (שבת פ"ט.). זהו סדר הבריאה, זוהי צורת המציאות בה קיים עם ישראל, מיום שניתנה תורה ועד שיגיע העולם לתיקונו. במתן תורה התייחד עם ישראל ביחודיות של קדושה, ומאז הוא מושא לקנאה ושנאה, משום שעצם הגדרת הקדושה היא – 'פורש מדרכי ציבור' של כלליות אומות העולם.

מעתה, בואו חשבון! אמרו חז"ל שגדולה שנאה ששונאים עמי-הארץ לתלמידי-חכמים, ממה ששונאות אומות העולם את עם ישראל. את גודל שנאת אומות העולם לעם ישראל – היה אפשר לראות בחוש לפני כמה עשרות שנים באירופה, שם דנו את עם ישראל ב'דם ואש ותמרות עשן'. בכל הדורות כולם אומות העולם שנאו את כנסת ישראל, ובכל הדורות כולם שנאו עמי-הארץ את התלמידי-חכמים. וזאת למודעי – עם הארץ איננו כופר, מין או אפיקורס. עם הארץ הוא יהודי מאמין שמקיים מצוות, אלא שאיננו מדקדק בהלכות המיוחדות לתלמידי-חכמים – הוא איננו אוכל חולין בטהרה, הוא קרא ושנה אך לא שימש תלמידי-חכמים, ועוד כיוצא באלו מההנהגות המעולות שמסורות לתלמידי-חכמים בגלל שאיפתם לקדושה.

אם שנאת עמי-הארץ, המכירים בתורה, אוהבים אותה ומכבדים אותה, היא יותר משנאת אומות העולם לישראל, אין מילים לתאר את שנאת הכופרים, המינים והרשעים למיניהם. וכשעמי הארץ שונאים תלמידי חכמים, שיעור שנאתם הוא לכל

---

2. מרגלא בפומיה דמו"ר זצ"ל (כמדומה בשם החפץ-חיים) שעל כן אמר דוד המלך 'בקמים עלי מרעים – תשמענה אוזני'. דרכם של השונאים להצביע על נקודה שיש בשורשה משהו מן האמת. הקרובים והאוהבים אינם רואים במומי האדם, שכן 'על רוב פשעים תכסה אהבה'. השונאים – רואים את המומים והפגמים בצורה שאיננה ביחס הנכון, וכל פגם קטן נעשה אצלם לגדול מאוד. אולם בנקודה שבה יש שלמות – לא תהיה לשונאים ולמקנאים שום טענה. ובכל מקום שיש טענה – סימן שיש במה להשתפר, גם אם לא כמו הטענות של השונאים.

הפחות כמאמר רבי עקיבא (פסחים מ"ט:): "מי יתן לי תלמיד-חכם ואנשכנו כחמור", וכמו שביארו בגמרא (שם) שביקש לנשוך כחמור שמשבר את העצם, ואין רפואה לנשיכתו, ולא ככלב, שיש רפואה לנשיכתו.

כך הם אורחות חייו של תלמיד-חכם, שהוא מוקף שנאה מכל מי שאיננו מוקיר רבנן או בעצמו צורבא מרבנן. תלמידי-חכמים הם אותו המיעוט שמחזיק בידיו את מפתחות האמת. זו קבוצת בני עליה שמבקשים לגדול ולהתעלות על טהרת הקודש. עמי-הארץ שמסביבו (וכל שכן הרשעים והמינים) – מרגישים את הפירוד של תלמידי-חכמים משאר בני האדם, ואת האחדות המיוחדת להם, ששורשה בהכרה באחדותו יתברך. זוהי אחדות שאין לה אח ורע, וזוהי דביקות באמת ש'מנקרת' בעיני כל מי שאיננו זוכה ליטול בה חלק.

[אין ספק שיש פעולות שיכולות להגביר את השנאה או להמעיטה, להרחיבה או לצמצמה, ללבותה או להשקיטה. אולם אי אפשר לבטלה או להעלימה. חובת גדולי הדור, מנהיגיו ועסקניו, לפעול ככל יכולתם להתאהב על הציבור. אולם זאת בתנאי שאינם מוותרים על מעלת בני התורה, על יחודם ומדרגתם הרוחנית. ראוי, נכון ואף חובה לרומם את המון העם, ולהאהיב עליו את התורה ולומדיה. אך חובה לזכור שאחר כל ההשתדלויות – שהן בגדר חובה גמורה על מי שיכול לפעול אותן – סוף כל סוף תישאר בעולם שנאת עמי הארץ לתלמידי-חכמים].

כל המכיר את דברי חז"ל יכול להעיד נאמנה שחז"ל מעולם לא נבהלו מדעתם או מעשיהם של עמי הארץ. הם גזרו ש"בגדי עם הארץ מדרס לתלמידי-חכמים" (חגיגה י"ח:), ולא חששו לפירוד או לשנאה שתקנה זו תגרום. גם אם לעמי הארץ יש זקן ופאות, הם שומרי שבת ושומרים על תרי"ג מצוות – לא נבהלים מהם, ולא מוותרים על הרוממות של בני התורה בגלל תגובתם. מי שנבהל מהשתוללות או פראות, מקריאות מבזות או מצעקות – לא למד מעולם את הסוגיא של 'עם-הארץ ותלמיד-חכם'.

סבלנות ולא כוחניות, בשום שכל ולא בכח הזרוע

איתא במדרש (בר"ר פרשה ל"א אות ד') בזה הלשון:

"קץ כל בשר, כתיב (איוב ל"ה, ט'): 'מרוב עשוקים יזעיקו, יְשַׁוְּעוּ מזרוע רבים', מרוב עשוקים יזעיקו – אלו הנעשקים, ישועו מזרוע רבים – אלו העושקים, אלו רבים על אלו, ואלו רבים על אלו, אלו רבים על אלו בחימוס ממון ואלו רבים על אלו בחימוס דברים, עד שנתחתם גזר דינם".

והנה, מפורש כי חלק מגזר הדין היה מחמת העשוקים, שהיו 'רבים על אלו בחימוס דברים', והיינו שכשהיו העושקים נוטלים מהעשוקים את ממונם, היו הנעשקים מדברים אליהם בצורה שאינה ראויה, עד שנקראים 'חמסנים', שהיו חומסים את העושקים בדבריהם.

כתוב בזה יסוד נפלא, השייך לכל אחד ואחד, ובפרט לקראת הבחירות.

בשעה שאדם גונב מרעהו – יש להענישו, כראוי לו. יתכן שעונשו חמור, ויתכן שעונשו קל, אך אין ספק שהוא ראוי לעונש. אולם, בשעה שהנעשק מתייחס אל העושק שלא ביחס הראוי, אלא כאילו עשה עוולה גדולה יותר לאין ערוך, עד שמענישו שלא כפי שראוי לו – יש תביעה על הנעשק! גזירת המבול היתה מחמת הנעשקים שצעקו שלא כראוי, לא פחות ממה שהיא היתה מחמת העושקים!

עצם הזכות של הנעשק לקבל את כספו, ואולי אף להעניש את העושק בעונש נוסף – איננה מקנה לו זכות לצעוק, להכות או לבזות את העושק, כאילו עשה לו עוולה נוראה. העושה כן – עלול להביא חורבן!

כלפי מה הדברים אמורים? כלפי בעיות אמיתיות וקשות שקיימות בציבור, הן בתוככי ציבור יראי ה', והן ביחס שבין ציבור היראים לשאר חלקי הציבור. צריך לדעת – לכל בעיה יש אופני פעולה מסוימים ונכונים, שבאמצעותם אפשר לפעול לטובה. אולם הצד השווה לכל האופנים האלו הוא שהם לא פועלים ברגע אחד וגם לא בשנה אחת, ובודאי שאינם יכולים לפעול ב'כח הזרוע' או ב'אלימות מילולית', כפיה או חיפזון. אדרבה – ככל שהבעיה מהותית יותר, שורשית יותר וקשה יותר – כך היא צריכה יותר סבלנות ורגישות. רק במשך זמן רב, עם תחושת 'ביחד', אהבת התורה, הרבה עבודה והרבה סבלנות – ניתן להגיע לשינוי המיוחל.

זמן הבחירות, תעמולת הבחירות ו'הבטחות בחירות' הם ודאי לא הזמן והמקום המתאימים לפתור בעיות אלו. כל הצועקים 'אנו רוצים משיח עכשיו', שלא ככמיהה ובקשת הלב, אלא כרצון לפעולה מיידית וכוחנית – טועים ביסודי ההנהגה ודרכי ההשפעה.

הציפיה משלוחי הציבור לפתור בעיות מורכבות בהרף עין – היא ציפיה פסולה, שאין לה מקום אצל בר דעת שמבין את מורכבות הבעיה. מי שבטוח שבכוחו לפתור את הבעיות ב'הרף עין', ומי שמחפש לבחור במפזרי ההבטחות שהם יושיעו את הציבור, יש לפקפק מאוד בכח המחשבה וההבנה שלו.

רפואת הנפש איננה פחותה מרפואת הגוף, ורפואת הדור מבעיותיו קשה יותר מרפואת הנפש או הגוף של היחיד. ישנן בעיות שצריכות שנות דור, ולעיתים אף יותר מדור על מנת להגיע לפתרון, וגם זה – כולי האי ואולי. כל 'בעלי הדעות' שמבקשים לפתור את הבעיות בדרכים כוחניות – מביאים נזק ולעיתים גם אסון על ציבור בני התורה, ולעיתים גם על ציבורים אחרים – מרחיקים את מי שאפשר לקרב, מקרבים את מי שראוי לרחק, פוגעים בבעלי השפעה שבדרכי הטבע בכוחם להיטיב או להרע, ועוד כיוצא בזה. פעולה שאיננה מושכלת, רגישה ושקטה – חזקתה שתחמיר את הבעיה פי כמה וכמה. אי אפשר לפרט ולפרש את הדברים, אולם מי שעיניו בראשו מבין לבד כלפי מה הדברים אמורים.

השנאה והקנאה של עמי הארץ לתלמידי חכמים גורמות להם לפעמים להראות באצבע על בעיות אמיתיות שקיימות בציבור בני התורה[2]. יש בעיות בכל העולם, ויש גם אצלנו. ולא כל דבר אפשר לפתור במהירות הבזק, אלא דוקא בסבלנות ובשכל, בחכמה ובשקט.

וצריך לדעת שכבר אמר נעים זמירות ישראל (תהלים קכ"ט, ג'): "על גבי חרשו חורשים, האריכו למעניתם". כל צרות העולם – מונחות על כתפי עם ישראל, בין אם יש לו חלק ואשמה בהן, ובין אם לאו. וכל הצרות והקשיים שיש לעם ישראל – מושלכים על כתפי התלמידי-חכמים, גם אם אין הם אשמים במצב. זוהי המציאות של הבריאה, ועם הקושי הזה צריך להתמודד. ואי אפשר לברוח מהמערכה ולומר 'שלום עליך נפשי'. לא רק בגלל שהסכנה, הקושי והניסיונות עלולים להגיע אלינו, לבתים, למשפחות ולילדים שלנו. אפילו אם היינו מצליחים להציל את עולם התורה במלואו – אי אפשר 'לזרוק' את כל שאר עם ישראל. זוהי האומה שלנו, אלו האחים שלנו! למרות כל השנאה והקנאה – עלינו מוטלת האחריות עליהם, לקרבם, לרוממם ולהעלותם אל הדרך הישר, וחובתנו לפעול כל מה שאפשר כדי להמשיך ולהתקדם למטרה הזו.

חז"ל אמרו על תלמיד-חכם ש"כל מילי דמתא עליה רמיא" (מו"ק ו':). כל צרכי העיר – מוטלים עליו. זה לא בגלל שאי אפשר שהם ייעשו על ידי אחרים, אלא משום שתלמיד-חכם הוא מי שאכפת לו מהתיקון, ההנהגה והצורה האמיתית והנכונה של העיר. האחרים – ככל הנראה יתרפו במלאכתם, יזלזלו או יתעצלו. תלמיד-חכם אמיתי איננו יכול לראות קלקול שניתן לתקנו – ולשבת באפס מעשה.

גם ביחס להנהגה הארצית של עם ישראל – זוהי חובתנו. אי אפשר לדעת אם המאמצים ישאו פרי שניתן לראותו בעין. יתכן שאחרי הבחירות יהיה שוב אותו מצב, יתכן שטוב יותר ויתכן שגרוע יותר. הנקודה איננה הבטחה לשיפור, אלא רצון וניסיון לשיפור, לתיקון ולהתקדמות לקראת היציאה מהגלות האחרונה.

נעים יותר היה לדבר על 'צדיק וטוב לו', ולא על 'צדיק ורע לו'. אבל אליבא דאמת, ההתבוננות וההעמקה, העיון וההבנה של מהלכי הבריאה של 'צדיק ורע לו', בכוחם לקרב, להשפיע ולרומם הרבה יותר.

יהי רצון שנזכה לקדש שם שמים, בכל מעשינו ובכל הנהגותינו, לטוב לנו בזה ובבא.

מורנו ורבנו הגאון הצדיק רבי **שמשון דוד פינקוס** זצוק"ל

האין מי שיקנא לאלוקיו?

לאור המערכה הגורלית העומדת בפתחנו בימים אלו, נביא בזאת מכתב קודש ממורנו הגרש"ד פינקוס זצוק"ל לקראת אחת ממערכות הבחירות המקומיות, ובו קרא לבני הקהילה להיחלץ חושים ולפעול למען ה' ותורתו ביתר שאת ועוז. דומה ששורות מרטיטות אלו יש בהן ללמד יותר מכל על המבט על חפצי שמים כ'איבר שהנשמה תלויה בו' ועצם החיים.

מפאת חשיבותם יובאו הדברים הנוגעים ללב כפי שיצאו מקולמוסו הטהור בדם לבבו:

למען אחי ורעי, קהילתנו הקדושה באופקים,

ה' עליהם יהיה.

בימים אלה, כאשר מערכת הבחירות בעיצומה וחברי כל המפלגות רועשים וגועשים והרצים יצאו דחופים, זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי! הנוער שלי — לחנכו על ברכי הכפירה והחילוניות, השבת שלי — לרומסה בפרהסיה ובראש כל חוצות, הצניעות שלי — עֲרוּ עֲרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ... עולם התורה שלי, ואני אחליט כמה פרוטות יקבלו — אם יתנו לי את הכבוד הראוי ויחניפו לי. וכך, איש את רעהו חיים בלעו ולוטשים עיניים אל הכבשים, עם ה', להשמיד ולאבד, להעבירם מעל דתם ומארץ החיים נצח.

והנה בתוך כל המהומה, רועמת השתיקה — צעקת הדממה. עם ה' אלה לא מתלהבים ולא מתקוממים, לא דורשים ולא מבקשים. איננו רודפים אחר השררה, אנו אנשי נחת. ראשי הרשימה שלנו — התורה הקדושה ואמונת ישראל שאנו מדברים בשמם — בשבילם אין אנו מבקשים דבר — קול ענות חלושה. די לנו במה שביקשנו בימים הנוראים "ותמלוך אתה הוא ה' לבדך", ובמה שהמלכנו את מלכנו בפסוקי מלכויות ושופרות יצאנו ידי חובה. ולמה ברחובות ניתן קולנו? אָמַר עָצֵל שַׁחַל בַּדָּרֶךְ אֲרִי בֵּין הָרְחֹבוֹת, וכבר ילדינו הולכים בדרך התורה ואני את נפשי הצלתי, ואת הציבור — קח לך.

והשכינה — מה לשון אומרת? מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה? לומר לאסירי ישראל צאו, אין מרחם לה מכל בניה לאוספם ולקרבם, והתורה מונחת בקרן זווית. האם אין מי שיקנא לאלוקיו להקים שכינתא מעפרא, לשמור על הכבשה משיני הזאבים, לצאת במסירות נפש ולשאוג כאריה למען מפלגת התורה? אל אראה במות הילד כי בני החי. השבת שלנו, הכשרות שלנו, הצניעות שלנו. לא לכם לבנות בית ה'.

ובאן הבן שואל: האם באמת אין מי שנשאו לבו ורוחו להתעורר ולזעוק זעקה גדולה ומרה?... ובי אין לנו פנאי עבור בוראנו ויוצרנו המחיה אותנו ואת ילדינו וכל תורתנו ויראתנו ממנו הם? ומה ה' אלוקיך שואל מאתנו? הרי הכול הוא עושה למעננו ואינו מבקש מאתנו כלום. ועכשיו, כאשר גדולי ישראל צועקים כברוכיה, אנא תבריזו בשם ה' את האמת לאמיתה — לא לכם לבנות את בית ה' ולכבוש עמו, לנו הצאן למלטם, לנשאם, לסעדם ולקרבם, לרחמם ולשמרם מכל צוקה וצרה, לתקפם ולסומכם בתורה ויראה ולחנכם בדרך ישראל סבא.

אנא, אחי, אל תרעו! צאו חושים למלחמה למען כבוד ה', לתפוס השלטון בעבור נציגיו, בעבור אופקים שתהפוך צורה ותלבש צורה. מצורה של חול לצורה של קודש...

החותם בכבוד הקהילה,

שמשון דוד פינקוס

ראש הישיבה הגאון הגדול רבי אביעזר פילץ שליט"א

כל קול מכריז: "ה' הוא האלוקים"

בכל אסיפה כזו[1] יש שותף עליון: "אז נדברו יראי ה', ויקשב ה' וישמע, ויכתב ספר זיכרון לפניו ליראי השם ולחושבי שמו". העילה שאמורה להיות הבריח התיכון באסיפה הזו היא שזו אסיפה שיש בה "ויקשב ה' וישמע".

מה עניינה של שמיעה זו? הלא תמיד הקב"ה שומע. אלא שההדגשה כאן היא שהוא שומע גם דברים שאינם גלויים, את התוכן הפנימי שבדברים.

החשיבות של אסיפה זו, של "נדברו יראי ה'", אינה רק תוספת אלא היא בסיס עיקרי ואיתן. ואם מבינים מהי חשיבותה של האסיפה ושל הידברות יראי ה', הרי שזוכים לסייעתא דשמיא גדולה יותר של "ויקשב ה'".

ראשית עלינו לדעת: כל העניין של הבחירות הוא בבחינת "עת לעשות לה' הפרו תורתך". המדינה והשלטונות עיקרם בתנועה שכל עניינה לעשות רח"ל ש"ככל הגויים בית ישראל". אלו היו שאיפותיה.

וכנגדה לחמו כל גדולי ישראל, רבותינו הח"ח ורבי חיים מבריסק, ר' אלחנן ווסרמן, ובהונגריה הרבי מסאטמר ועוד גדולים. כולם ראו בה תנועה שעיקרה עקירת עם ישראל מ"אתה אחד ושמך אחד, ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

עד קום המדינה היה פשוט שאין שום שיתוף פעולה עם התנועה הזו. הגדולים ראו בזה עניין של עבודה זרה רח"ל, אבל אחרי קום המדינה – "עת לעשות להשם". גדולי הדור שמפיהם אנו חיים פסקו שיש פה "עת לעשות להשם".

וכמו אצל אליהו בהר הכרמל, שהיו שני פרים, אחד לע"ז ואחד לקרבן, והפר של ע"ז לא רצה ללכת להיקרב לעבודה זרה, ואליהו לחש לו על האוזן שקידוש השם שיהיה ממך לא פחות מקידוש השם שיהיה מהפר השני – כך ב"עת לעשות לה' הפרו תורתך" גם הפרת התורה הופכת להיות קידוש השם.

כל זה בתנאי שלא נשכח שזו רק הוראת שעה; אין לנו כל קשר עם השלטונות, אנחנו לא מפלגה כשאר המפלגות. אנחנו לא שייכים להם, ולא הם לנו.

הרגש הזה של 'הפרו תורתך' הוא מחויב בעת שנדברו יראי ה'; ככל שיהיה חסר בהרגש הזה, יחסר בסייעתא דשמיא המיוחדת הזו של "ויקשב ה' וישמע".

ומאידך להפך, ממה שאנו רואים שצריך לבוא לידי 'הפרו תורתך' וללכת להצביע, הרי אנו רואים כמה קידוש ה' יש בזה, והראיה מאותו הפר שבהר הכרמל, שאמר לו אליהו שיתקדש ה' על ידו, אף שהוא עומד להיקרב לעבודה זרה.

ההרגש הזה צריך ללוות אותנו, בני התורה. אולי קשה לדרוש מפשוטי עם הבנה כזו, אבל מבני תורה זה נדרש.

הייתי בהלווייתו של הגאון ר' אהרון קוטלר, שם הספיד הרב'ה מסאטמר, והוא קרא עליו את דברי חז"ל על אהרון הכהן: 'ויעש כן אהרן – מלמד שלא שינה'.

אנחנו ראינו ששניהם היו באים לארץ ישראל לזמן הבחירות. ר' אהרן בא להגיד שזה קידוש השם להצביע, והסאטמר רב'ה בא להגיד שזו עבודה זרה להצביע. ואיך אומר הסאטמר רב'ה על ר' אהרון 'שלא שינה'? מפני שהוא ידע שמה שר' אהרן אומר להצביע זה אותו דבר כמו מה שהוא אומר לא להצביע, ולהפך. בהספד של רב שך על הסאטמר רב'ה, הוא אמר: "כולנו סאטמער'ס".

אין פה ניגוד מהותי, רק בצורת המלחמה פה יש חילוק. וזה צריך להיות בסיס לכל עניין הבחירות – המטרה היא קידוש השם! לא להשיג תקציבים, לא להשיג רווחים ליהדות החרדית, אלא לקדש את ה'. כך מקובלנו בשם ר' אלחנן זצ"ל.

איך ייתכן שבעולם מייצגים את עם ישראל כאלו שאין להם קשר ושייכות לעם ישראל באמת? פורקי עול, מחללי שבת, עם השקפות כפרניות. וכאן התפקיד שלנו הוא לקדש את ה': כמה שיהיו יותר קולות שיינתנו בעד שלוחי דרבנן – זו הכרזה שה' הוא האלוקים, שעם ישראל לא איבד את שייכותו לה'; כך אנו מביעים את הכלל הקדום ש'אין אומתנו אומה אלא בתורתיה', ומראים שאין אומתנו אומה אלא באלוקיה. זהו בעצם התוכן הפנימי שמאחורי הכל.

השנים האחרונות הוכיחו כמה שזה נכון. חשבו שעל ידי השותפות המעשית בכנסת יהיו תקציבים, ואין. הישיבות ממשיכות לעמוד בחסדי ה' על ידי נדיבי עם. חשבו שיצליחו להציל מהגיוס, ולא הצליחו. אז גם אם הייתה פעם הוה אמינא שמצביעים בשביל רווחים, הוכיחו השנתיים האחרונות שאין שום תועלת אישית מאותה שותפות.

מה כן? רק להכריז בקול גדול: השם הוא האלוקים! כמה שיש יותר קולות שמכריזים אות ג', הרי הם מכריזים שה' הוא האלוקים. המנהיגים שלנו הם לא העסקנים – גדולי התורה הם שקובעים! היש אומה כזו בעולם שהמנהיגים בה הם גדולי התורה?

זה דבר שהיה פעם פשוט, אבל ברבות הימים כבר לא.

לפני כמאה וחמישים שנה היה מנהיג הדור רבי יצחק אלחנן. הוא היה מדברנא דאומתיה. אחר כך היו ר' חיים מבריסק והחפץ חיים. אבל מאז יש דוברים בשם עם ישראל שאינם גדולי תורה.

אבל אם יש מאות אלפים שצועקים "השם הוא האלוקים", זה מתקן את זה. ההצלחה לא תלויה בכישרון של שלוחי דרבנן אלא בכמה שאנחנו מרגישים שה' הוא האלוקים.

חז"ל אומרים על בני ישראל, ששמחים בראש השנה ולובשים לבנים, שהם בטוחים בקב"ה שיעשה להם נס. איך הם בטוחים? הלא ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו. אבל זה נובע מזה שהיהודי מתפלל בראש השנה כתקנת חז"ל, ומה הוא מבקש מהקדוש ברוך הוא? "ובכן תן פחדך ה' אלוקינו על כל מעשיך, ואימתך על כל מה שבראת, וכו' ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם, תן כבוד לעמך".

יהודי! הלא עיניך רואות רח"ל אסונות שקרו בשנה שעברה, כמה חולים רח"ל, כמה צרות. כמה אתה רוצה שבשנה הבאה עליך לטובה לא יהיה כך. הלא הכל תלוי עכשיו על כף המאזניים.

אומר היהודי: נכון. אני רוצה שלא יהיו אסונות ומחלות, אבל עכשיו יש לי נושא יותר חשוב, יותר מרכזי, שהוא מבטל את כל הנושאים האחרים – "ובכן תן פחדך". אני לא יכול לראות איך שהמצב בעולם הוא שמלך העולם בשפל חלילה, שלא מפחדים ממנו. והדאגה שלי הגדולה שעליה אני מבקש היא רק "ותן פחדך ה' אלוקינו על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת ויראוך כל המעשים". זו הדאגה שלי, את זה אני מבקש להעמיד.

ואז הקב"ה אומר כנגדו: אם כל השאיפות שלך הן למעני, כשם ש'אני לדודי' כך יהיה 'דודי לי'. הקב"ה עושה נס, ואז ישראל בטוחים שיעשה להם נס.

גם בעניין הבחירות, אין אנחנו מצפים שהבחירות האלו יביאו לשינוי מעשי בכל המצב של השלטון, ובוודאי שבדרך הטבע אין סיבה שאותו מוסד שקורא לעצמו 'העליון', שהוא באמת שפל ותחתון, ישתנה; אותו מוסד ימשיך לנסות לבטל כל דבר של יהדות בכל מה שיוכל, אבל! אנחנו מצביעים עכשיו למען כבוד שמים. לא בשביל תקציבים, ולא בשביל שנשתחרר מהגיוס, ולא בשביל שיניחו לנו לחיות כיהודים;

אנו מצביעים בשביל שידעו שיש עם של הקב"ה בעולם!

באיזו במה נכריז את זה? על גבי במה זו של "עת לעשות לה' הפרו תורתך".

כאותו פר של עבודה זרה שאליהו הנביא לחש על אוזנו, כך ילחש לעצמו כל יהודי: אנו עושים מה שאנו עושים, הולכים ובוחרים, ותדע ששכרך לא פחות משכרם של אלה שמקריבים בבית המקדש את הקורבנות לקדוש ברוך הוא.

(המשך בעמוד 22)

הדברים נאמרו בכינוס רבני הקהילות בארץ הנגב, שהתקיים במושב תפרח, בעש"ק פרשת נח.

זעקת התורה — דברים נחרצים בחובת השעה

הזדמנות משמים לקיום מצות קידוש ה'

יש בענין הבחירות שתי סוגיות עיקריות. דבר ראשון, מצות קידוש השם. יש מצות עשה בתורה: "ונקדשתי בתוך בני ישראל".

מתי יש לנו היכי תמצי לקדש את הקב"ה בכל העולם? אתה עושה מעשה אחד, ויוצא קידוש שם שמים בכל העולם. יש כזה היכי תמצי? כל יהודי שלומד תורה מקיים את העולם, אבל אני לא חושב שהוא מקיים בזה מצות "ונקדשתי". זה לא ניכר לרבים. אבל ביום שלישי הבעל"ט, כל אדם שיכניס בעזה"י ג' לקלפי יעשה מעשה פשוט – אבל כולם ידעו כמה קולות היו, כולם יספרו את הקול שלו וידעו כמה נאמנים יש לה' ולתורתו – זהו מעשה של קידוש השם מסוף העולם ועד סופו. ואם תצליח להביא עוד אחד לקלפי, אז גם זו זכות שלך.

ישנם שחושבים: נו, ודאי אני אלך להצביע, אבל מה זה יתן? מה שהיה הוא שיהיה. למה זה בכלל חשוב? לא זו ההסתכלות. צריך לראות את הענין: איך שהקב"ה נותן לנו זכויות, נותן לנו היכי תמצי מיוחדת של פעם בארבע שנים לקדש את שמו יתברך בעולם.

דבר שני, לחשוב על התוצאות של המעשים שלנו. נחשוב, רבותי: ישנם מאה ועשרים חברי כנסת. אם הכח של היהדות החרדית ירד חלילה, זהו חילול ה'. אנחנו מייצגים את השי"ת, את התורה.

ישנן מפלגות עם יהודים חובשי כיפה, שמכנים את עצמם דתיים, ומדברים דברי בלע, דברים שהשומע צריך לקרוע קריעה עליהם.

אנחנו זוכרים את אלו שדברו דברים נוראים על ה' ועל תורתו. קשה להוציא את השמות שלהם מהפה: שולמית אלוני, יוסי שריד. אבל מי פילל שיבוא יהודי עם כיפה וידבר נגד התורה הקדושה? זה חילול שם שמים באופן נורא. דברים שלא היו כמותם, ואנחנו נעמוד מנגד? יש לנו את ההזדמנות לקדש נגד המחללים, לקדש שם שמים!

ישנם חוקים נוראים. לפני כמה שנים הייתי בכינוס בחירות ברחובות. דיבר שם הרב יעקב אשר הי"ו. שמעתי דברים נוראים, לא מליצות לשון – דברים כהוייתם! הוא היה חבר בועדת החוקה. לפני שהחוקים מגיעים לעלות על שולחן הכנסת, החוקים עוברים בועדה. והוא אמר: אני מעיד לכם, אין יום שאין הצעות חוק לתועבות הכי גדולות בעולם, מה שאי אפשר לשער ולתאר! כל הטומאה בעולם מתנקזת לשם! אנשים טמאים ומשוקצים שרוצים לעקור את כל התורה כולה, ולא רק מהיהדות החרדית, אלא מארץ ישראל כולה.

כל החוקים שהם רוצים להעביר, שאנחנו אפילו לא יודעים אותם – עצם הדבר שעומדים על המשמר כנגדם זו ההשתדלות שלנו: ששלוחי דרבנן עומדים על המשמר. מה שלא מצליחים – זה כי זו גזירה, אבל מה שעומדים על המשמר – זה עצמו קידוש השם שאין דוגמתו.

אנחנו זוכים שחנויות באופקים, בנתיבות, בקרית מלאכי סגורות בשבת! האם יש למישהו ספק מה היה קורה אילו ליהדות החרדית לא היה ייצוג? האם הן היו נשארות סגורות בשבת?

לפני כמה עשרות שנים, כינס רבינו הרב שך זצוק"ל את האברכים ב'היכל התרבות' בתל אביב. הגיעו אז חמשת אלפים אברכים, וזה היה נקרא אז כינוס גדול. ב"ה עולם התורה פרח וגדל מאז.

ואז אמר רבינו הרב שך: **'מי שלא הולך להצביע – יתבעו אותו על החילול שבת באילת'**. אלה היו המילים שהוא אמר! כוונת דבריו הקדושים היא שאחרי הכל, עצם המציאות שיש קולות של חרדים לדבר השם שצועקים את דבר השם משפיע ומעמיד מציאות של ידישקייט בכל המרחבים שאנחנו חיים בהם!

אנחנו גרים כאן בערים 'מעורבות': אופקים, נתיבות. ברוך השם שחנויות סגורות בשבת, חסד השם עלינו. אין ספק שזה בזכות הקול של היהדות החרדית. וזה מה שרבינו הרב שך התכוון אליו.

ודאי, הכל מן השמים, אבל מוטל עלינו לעשות מה שאפשר לעשות. ומוטל עלינו לדעת מה מונח על כף המאזניים. חובתנו לשמור על צביון היהדות. גם אם לא נצליח בכל, אנחנו עושים מה שאפשר לעשות, ועל ידי זה אלפי עניינים בקיום הדת יישמרו בזכותנו.

הכשלונות הם גזירה!

ישנה טענה שחברי הכנסת נכשלו בחוק הגיוס, וזו טענה של שטות. מי שבר דעת מבין שזו גזירה מן השמים. הגאון רבי יגאל רוזן שליט"א, שהוא מבין באמת בענין והיה מאנשי סודו של מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל, אמר ברבים (בועידת בני הישיבות): "אני אומר לכם שבדרך הטבע לא יכול להיות מסודר שום חוק בעולם". וכן מרן רה"י הג"ר דוב שליט"א כתב את זה במכתב, שעל פי ההשתדלות האנושית זה נראה רחוק.

ראש הישיבה מרן ר' משה הלל שליט"א אומר כל הזמן: "אנחנו צריכים להתרומם". אם אנחנו נתחזק – הבעיה תיפתר.

'חוק הגיוס' זה לא כישלון של שום חבר כנסת. כל מי שיש בו דעת מבין: רואים פה את הכח שניתן לסטרא אחרא. הבג"ץ וכל הגרורות שאחריו, כל הרשעה הזאת – כולם הם מקל ביד הקב"ה לחבוט בנו, לייסר אותנו. ויש בזה גם מבט נוסף: ראש הישיבה הגר"א פילץ שליט"א אומר שאדרבה, משמים נותנים לנו הזדמנות לזכות ללמוד תורה מתוך הדחק, מתוך קושי.

אנחנו נמצאים במערכה גדולה. כמובן שכל מה שעושים הוא בגדר השתדלות, אבל אנחנו יודעים שלמעשה בפועל לא תמיד זה מה שעוזר, אבל אין כל קשר בין זה לבין החובה להצביע ולעשות מה שאפשר לעשות.

הסכנה המיוחדת מהמפלגות ה'חרדיות' החדשות

נקודה נוספת: תמיד אומרים ש'הבחירות האלו באמת זה משהו מיוחד'... ובאמת זה נכון, תמיד זה משהו מיוחד... אבל כעת צריך לדעת שנפל דבר בישראל!

אנחנו יודעים את הסוגיה שנקראת ה'מזרחי'. זו הייתה סוגיה שהציבור שלנו התמודד איתה בתחילת המדינה. אנשים שבסך הכל שומרי תורה ומצוות, אבל כמה סבל היהדות החרדית סבלה מהם – אי אפשר לתאר ולשער.

רבותינו, הרב מבריסק והחזון איש זכר צדיקים וקדושים לברכה, עמדו בראש המערכה. היתה את המערכה על 'היכל שלמה' והקמת ה'סנהדרין'.

הרב מבריסק אמר: 'זה מפריע לי בקריאת שמע'! המציאות הזאת, ששומרי תורה ומצוות מרימים ראש כנגד התורה. אפשר לומר שהדבר הזה, ה'עבודה זרה' הזאת, התבטלה. היום כולם רואים בחוש למה התכוונו גדולי ישראל, מה הם ראו בעיניהם הצופיות למרחוק. אפשר לומר שהיום זו כבר לא הסוגיה שלנו. אבל צריך לדעת שהיצר הרע פושט צורה ולובש צורה.

במערכת הבחירות הזו קמו מפלגות כביכול 'חרדיות'. אין ספק שהם לא יעברו את אחוז החסימה. אבל לא זהו הנושא! הם עושים שמות בכרם ישראל!

חז"ל אומרים: "מפרסמין את החנפים". אדם בבית שמש בלבוש חסידי פוער את פיו ואומר: "האברכים המסכנים". "אתם מתעסקים ביהדות צרה, צריך קצת להרחיב את היהדות שלנו", "אברכים מסכנים, אומללים, לא כולם רוצים להיות אברכים". עפ"ל.

נכון שלא כולם זוכים להיות אברכים, אבל לדבר על ה"אברכים המסכנים שלא גומרים את החודש" בשביל להאדיר את אלו שלא כך (שעל זה, פחות או יותר, הקים את המפלגה שלו, בשביל העובדים) – יש בכך דבר פסול מעיקרו.

לומדי התורה היו תמיד תפארת האומה, ואנחנו יודעים את

(המשך בעמוד 22)

בענין שאלת טל ומטר

בו יבואר דין שאלת טו"מ ב'ברכת השנים', וגדר אמירתה ב'שומע תפילה' למי ששכח

דיני שאלת טל ומטר המבוארין בשו"ע סי' קי"ז

נבאר קצת בס"ד בענין שאלת טל ומטר, איתא בשו"ע (סי' קי"ז סעיף ד'), אם לא שאל מטר בימות הגשמים מחזירין אותו אע"פ ששאל טל, אבל אם שאל מטר ולא טל אין מחזירין אותו. **ובסעיף ה'**, אם לא שאל מטר ונזכר קודם שומע תפילה אין מחזירין אותו ושואל בשומע תפילה, ואם לא נזכר עד אחר שומע תפלה, אם לא עקר רגליו חוזר לברכת השנים, ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה וכו', ואם נזכר אחר שחתם שומע תפלה קודם שהתחיל רצה, נראה שאומר ותן טל ומטר, ואחר כך אומר רצה, ע"כ.

ולמדנו מזה, ראשית, דשאלת טל ומטר הוה לעיכובא, ועוד שיש לשאול בברכת השנים, ואם שכח לשאול שם שואל בשומע תפילה; ואם שכח אף שם חוזר לברכת השנים, ואם נזכר קודם שאמר רצה, כותב השו"ע **דנראה** שאומר ותן טל ומטר קודם רצה, ומקור דינים אלו בדברי הגמ' בברכות (דף כ"ט א') ובדברי הראשונים שם, ויתבאר לפנינו בעזה"י.

והנה דין זה דכשצריך לשאול בתוך הברכה, ונזכר אחר שסיים לומר הברכה וקודם שהתחיל הברכה שלאחריה, יש לו לומר השאלה במקום זה שנזכר, מקורו בראבי"ה, וכן נפסק בשו"ע (סי' קי"ד ס"ו) לענין הזכרת מוריד הגשם, שאם נזכר אחר שסיים ברכת אתה גבור קודם שהתחיל אתה קדוש, יאמר שם מוריד הגשם, וכן לענין יעלה ויבוא (סי' תכ"ב ס"א), שאם נזכר אחר שסיים ברכת רצה קודם שאמר ברכת מודים, יאמר שם יעלה ויבוא.

ואולם יש כאן דקדוק בדברי השו"ע, דלענין הזכרת מוריד הגשם וכן יעלה ויבוא פסק כן בפשיטות, אבל לענין שאלת טל ומטר כתב בלשון 'ונראה', ועי' בב"י דנמי כתב זאת בלשון 'ונראה', ומשמע שיש מקום לחלק בין הדינים, וצריך לבאר מהו החילוק.

בדין שכח בשומע תפילה דחוזר לברכת השנים

ובעיקר ההלכה שכתב השו"ע דבשכח בשומע תפילה חוזר לברכת השנים, יש להבין, דכיון שהדין הוא שאם לא שאל בברכת השנים יכול לשאול בשומע תפילה, א"כ אמאי אם שכח לשאול בשומע תפילה חוזר לברכת השנים, ולא סגי שישאל בשומע תפילה.

ועי' להלן שבאמת דין זה אינו מוסכם, ומבואר בראשונים שפליגי בזה הבבלי והירושלמי, ויל"ע מהו שורש הנידון בזה, וכן יש לדון אם מעכב זאת בדיעבד, והיינו באופן ששכח בשומע תפילה שדינו לחזור לברכת השנים, והוא לא עשה כן אלא חזר לשומע תפילה ושאל שם, האם בדיעבד יצא ידי חובתו או לא וצריך לחזור לברכת השנים, ויתבאר לפנינו בס"ד די"ל שזה תלוי מהו יסוד הך הלכה שחוזר לברכת השנים ולא לש"ת.

עוד יש לדון, באופן ששכח ולא שאל בברכת השנים, שדינו לשאול בשומע תפילה, וגם שם שכח, שכאמור נפסק בשו"ע שדינו לחזור לברכת השנים, וחזר לברכת השנים, אבל שוב שכח לשאול שם, ונזכר כגון בברכת השיבה שופטינו, ויש לדון מה יעשה, דבפשטות הוי דינו לשאול בשומע תפילה ולומר כל הברכות עד שומע תפילה, אבל יש לטעון ולומר, דהרי ברכות אלו מהשיבה שופטינו עד שומע תפילה הרי כבר אמר מקודם ולמה יחזור שוב לאומרן, או דלמא שסוף סוף כיון שהיה דינו לחזור, השתא יש לו לומר כסדר, ועוד יש לדון בזה מצד אחר, וית' לפנינו בס"ד.

שורשי הענין בגמ' והראשונים

ונבוא לברר שורשי הענין ממקורות הדין בגמרא ובראשונים, יעוי' בגמ' בברכות שם, גופא א"ר תנחום אמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו, **שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה**, והבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס. **מיתיבי**, טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו, **שאלה בברכת השנים מחזירין אותו** והבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס, ע"כ.

והיינו, דאיכא סתירה בשכח לשאול הגשמים בברכת השנים אם מחזירין אותו או לא, דרב תנחום קאמר שאם שכח בברכת השנים אין מחזירין אותו, ובברייתא איתא שמחזירין אותו, ומסיק הגמ' דלא קשיא, כאן דאידכר קודם שומע תפילה, כאן דלא אידכר קודם שומע תפילה, דהיינו שאם נזכר קודם שמוע תפילה, אז בשכח בברכת השנים אין מחזירין אותו דיכול לשאול בשומע תפילה, אבל אם נזכר אחר שומע תפילה מחזירין אותו.

פליגי הראשונים בשכח לשאול גם בשומע תפילה להיכן חוזר

והנה מה הדין אם שכח שוב לשאול בשומע תפילה אין מפורש בגמרא דידן מה דינו, והתוס' והרא"ש מביאין מהירושלמי, דכל שלא עקר רגליו חוזר לשומע תפילה ואין צריך לחזור לברכת השנים.

ומביא הרא"ש, 'ובה"ג כתב דאי אדכר קודם שומע תפילה אומרה בשומע תפילה, ואי לא הדר לרישא', וכתב הרא"ש, 'משמע שר"ל אם לא אמרה בשומע תפילה חוזר לברכת השנים דהיינו רישא דידה, דלישנא לא משמע דאיירי בשסיים כל י"ח ברכות ואז חוזר לראש י"ח' ע"ש, ומבו' שסובר הבה"ג שאם לא אמר בשומע תפילה חוזר לעיקר דינו לראש, והיינו לברכת השנים.

ואמנם יל"ע מהו יסוד דעת הבה"ג ומדוע נטה מדברי הירושלמי, ומתבאר שם בדברי הרא"ש, שסובר הבה"ג שהבבלי חולק על הירושלמי בזה, והיכן מצינו שהבבלי חולק, כ' שם הרא"ש שהמקור הוא מדברי הגמ' בברכות (כ"ט א') לענין הבדלה, והכי איתא בגמ' שם, הבדיל בתפילה צריך להבדיל נמי על הכוס, ואם טעה ולא הבדיל בתפילה אין מחזירין אותו, כי מבדיל על הכוס ובדיעבד סגי בזה, ובהמשך הגמרא אמרינן, בעא מיניה רב חסדא מרב ששת, טעה בזו ובזו מהו, אמר ליה טעה בזו ובזו חוזר לראש, ע"ש. [ועי' להלן משי"ת בדברי הגמ' הללו מהו 'טעה בזו ובזו' ומ"ט חוזר לראש].

ומבואר דאף שאם טעה ולא הבדיל בתפילה אינו חוזר ויוצא ידי חובתו בהבדלה על הכוס, אבל אם טעה גם בתפילה וגם בהבדלה על הכוס לא אמרינן שיבדיל רק על הכוס אלא צריך לחזור אף להבדיל בתפילה, והכי נמי בנידון דידן לענין שאלת גשמים, אף שאם טעה ולא שאל בברכת השנים יכול לשאול בשומע תפילה ואין צריך לחזור לברכת השנים, אבל אם טעה אף בשומע תפילה ולא שאל שם, שוב חוזר לעיקר דינו לברכת השנים, וזהו יסוד דעת הבה"ג שאזיל דלא כהירושלמי, דמדמה שאלת גשמים לדין הבדלה, ומשום דבבבלי מבואר דכה"ג חוזר לראש.

וע"ש ברא"ש שכתב (בתחילת דבריו שם), שיש מקום לחלק בין הבדלה לשאלה, די"ח ברכות הריהן כתפילה אחת ולא אטרחוהו רבנן לחזור לראש, כמו גבי הבדלה שנתקנה בתפילה ועל הכוס ותרי עניני נינהו, ע"ש. והר"ן בתענית (דף א' ב' מדפה"ר) כ' בתחילה כעין סברת הרא"ש, ואח"כ כ' וז"ל, ועוד **דכיון דלא הזכיר שאלה בברכת השנים כבר נתחייב לאומרה בשומע תפלה**, וכיון דלא אמרה בשומע תפלה הרי הוא כמי שטועה בשומע תפלה, עכ"ד.

והנה הרמב"ם (פ"י מתפילה ה"ט) אזיל נמי כהבה"ג, שכ' וז"ל, מי ששכח שאלה בברכת השנים אם נזכר קודם שומע תפילה שואל את הגשמים בשומע תפילה, **ואם אחר שבירך שומע תפילה חוזר לברכת השנים**, ואם לא נזכר עד שהשלים כל תפלתו חוזר ומתפלל שניה, ע"ש. הרי שכתב שאם שכח בשומע תפילה חוזר לברכת השנים, ולא כמו שמבואר בירושלמי, ועי' בכס"מ (שם) שכ', דמקור דברי הרמב"ם הוא מהדין דטעה בזו ובזו האמור לעניין הבדלה וכמו שכתב הרא"ש וכנ"ל.

ואולם יל"ע, דהנה הרמב"ם בהלכות הבדלה השמיט הדין דטעה בזו ובזו, וכבר תמה הב"י (סי' רצ"ד) על הרמב"ם מדוע השמיט זאת והניח בקושיא, ועכ"פ אחר שלא הובא זאת ברמב"ם, לכאורה לו"ד הכס"מ ק' לפרש בדברי הרמב"ם שסמך על הדין

דטעה האמור בהבדלה דטעה בזו ובזו חוזר לראש, וצ"ע.

בגדר שאלת הגשמים בשומע תפילה

והנה בעיקר יסוד ההלכה, שכששכח בברכת השנים אומר בשומע תפילה, יש מקום לחקור [וחקר בזה הגר"י הוטנר זצ"ל[1]], האם הפירוש שכמו שברכת השנים נקבעה לשאלת גשמים, ה"נ נאמר דבשכח ולא הזכיר בברכת השנים, נתחדש עוד מקום לשאלה והוא בשומע תפילה, או דילמא שלעולם מקום השאלה הוה בברכת השנים, ואלא שכיון שבשומע תפילה יש אפשרות לבקש כל צרכיו שרוצה, נאמר שה"נ יכול להתקיים הדין דשאלת גשמים שתיקנו בשמו"ע, ע"י שישאל בש"ת שהוא מקום לשאלת שאר בקשות, וכיון שביקש שם קיים הדין לשאול על גשמים ואין צריך לחזור, אבל לא דנקבע דבש"ת הוא נמי מקום המיוחד לשאלת גשמים.

ובדברי הר"ן בתענית (שהובא לעיל), דכ' ש'כבר נתחייב לאומרה בשומע תפלה וכו' והרי הוא כמי שטועה בשומע תפלה', משמע מדבריו שנקבע שם מקום לשאלה אם שכח לשאול בעיקר מקומו בברכת השנים, ואמנם התוס' (שם ד"ה מפני וכו') כתבו שיכול לאומרה בשומע תפילה כדאמרינן שואל אדם צרכיו בשומע תפילה וכו' ע"ש, ומשמע מדבריהם שהוי מלתא דשאלת צרכיו, וא"כ מבואר בפשטות דפליגי הראשונים בנידון זה, [כל זה מדברי הגר"י הוטנר זצ"ל שם].

ויש לדון לתלות בנידון זה את דין הראבי"ה שהובא לעיל, דכאמור חידש הראבי"ה שאם חיסר הזכרה, כגון יעלה ויבוא או מוריד הגשם, ונזכר אחר שסיים הברכה קודם שהתחיל הברכה שלאחריה, דינו לאומרה שם, ונתבאר לעיל דלענין שאלת גשמים יל"ד אם שכח לשאול בשומע תפילה ונזכר קודם רצה, האם ה"נ יהיה את דין הראבי"ה, והבאנו שכתב הב"י וכן בשו"ע, דנראה דאף בזה יש את דין הראבי"ה ויאמרנו קודם רצה, ומשמע דאין הדבר פשוט כל כך, והוקשה לן מאי שנא שאלת גשמים משאר ההזכרות כיעו"י ומוריד הגשם, שנפסק כן בפשיטות כהראבי"ה, ואילו הכא אין זה פשוט כל כך.

יסוד דין הראבי"ה
שיכול לומר ההזכרות אחר שסיים הברכה

ונראה, שהנה יסוד ההלכה שחידש הראבי"ה, שאם שכח לומר ההזכרה עד שסיים הברכה כל שעדיין לא אמר את הברכה שלאחריה יאמר זאת במקומו, הוא באמת ענין מחודש, ובפשטות צ"ב, דכגון הזכרת מוריד הגשם שנתקן לאומרו בברכת אתה גבור, ולאחר שסיים ברכת אתה גבור, איך יכול להשלים ולומר ההזכרה שם הרי לכאור' אינה במקומה.

והביאור לזה מבואר בדברי הראשונים והפוסקים, דכל שלא התחיל הברכה שלאחריה חשיב לענין זה שלא סיים עדיין הברכה, וכשאומר ההזכרה הוי אכתי השלמת הברכה. ועיין בהערה[2] המקורות לסברא מחודשת זו.

והנה מבואר בבית יוסף שם, וכן נפסק להלכה, [עיין מג"א (סי' קי"ד סק"ח)], דכל דין הראבי"ה הוי רק לענין דברים שמחזירין אותו, וכגון יעו"י בראש חודש בשחרית ומנחה וכן בחול המועד, וכן הזכרת גשמים שהיא לעיכובא, אבל בדברים שאין מחזירין אותו, וכגון הבדלה בחונן הדעת, וכן יעו"י בליל ראש חודש שאינו חוזר, בזה אם סיים את הברכה אף שנזכר קודם שהתחיל הברכה הבאה, אינו אומר שם. ובפשטות הוא משולל הבנה, דאם היכא דמחזירין אותו מהני לומר שם את ההזכרה, מדוע לא יוכל לומר זאת אף בהזכרות שאין מחזירין אותו.

ולמשנ"ת י"ל שכיון דיסוד הסברא הוי דאכתי לא נשלמה הברכה, אם כן יש להבין דהני מילי בענין הזכרה המעכבת את הברכה, ואם שכח מחזירין אותו, דאז אמרינן שכיון שהיא מעכבת הברכה, עדיין הברכה מעוכבת וחשיב שלא סיים כל שחיסר לומר בה את ההזכרה, אבל הזכרה שאינה מעכבת, אין דינה אלים כל כך להחשיב שעדיין לא סיים את הברכה, ולכך אם גמר לומר את הברכה, ואינו יכול לומר את ההזכרה שם.

שכח לשאול בשומע תפילה
ונזכר אחר סיום הברכה קודם שהתחיל רצה

ועתה נבוא לשאלת טל ומטר בשומע תפילה, באופן דשכח מלשאול בברכת השנים, שדינו לשאול בשומע תפילה, ושכח לאומרה בשומע תפילה, ונזכר רק לאחר סיום הברכה, ונבוא לדון אם ה"נ איכא בזה את דין הראבי"ה, שיכול לשאול אף שסיים הברכה קודם שאמר רצה, ובפשטות כיון דהוי שאלת גשמים מן האמירות שמחזירין אותו, אם כן דינו כמו הזכרת גשמים ב'אתה גבור' ויעלה ויבוא בברכת רצה.

ואולם יש לתלות זאת בב' הצדדים שנתבארו לעיל, שאם גדר הדין דמשלים את שאלת הגשמים בשומע תפילה, שתיקנו דבש"ת הוי נמי מקום לשאלת גשמים ובדומה לברכת השנים, וכל ששכח בברכת השנים עבר דינו לשאול בשומע תפילה וזהו השתא מקום השאלה, אם כן מסתברא דיש לדמות זאת לשאר דיני הזכרה שמחזירין אותו, דיכול לומר אותם אף אחר שגמר הברכה, ומשום דלענין זה אמרינן שעדיין לא נסתיימה הברכה וכנ"ל, והכא נמי בענין שאלת גשמים, שהשתא זהו מקום השאלה בשומע תפילה, אם כן אף אחר שסיים הברכה חשיבא עדיין שלא נסתיימה ברכתו, ויש לו להשלים את שאלת הגשמים קודם אמירת רצה.

ואולם אם ניזיל כצד הב', דהדין השלמת שאלת גשמים בשומע תפילה אינו משום שנתקן שזהו השתא מקום לשאלת גשמים, אלא שכיון דבשומע תפילה הוי מקום כללי לבקשת צרכיו, אמרינן שה"נ יכול לבקש שם על הגשמים, ויוצא בזה ידי חובת שאלת גשמים בתפילת שמונה עשרה, אבל לא שחל דין בברכה שהיא מקום שאלה, ולפי"ז איכא סברא שלא יחול כאן דין הראבי"ה, שאף אחר שגמר הברכה בשומע תפילה יאמר את השאלה קודם רצה, דכיון שלא חל בברכה דין שזהו מקום השאלה, ורק שיכול לבקש כשאר בקשות, אם כן מחודש לומר שנחשב שלא נסתיימה הברכה עד שלא ישאל על הגשמים, כיון שאין שייכות בין השאלה לגוף הברכה.

ויש לומר שזהו שהוצרך הב"י לחדש ופסק כן בשו"ע וכנ"ל, שנראה שאף בשאלת טל ומטר בשומע תפילה איכא את דין הראבי"ה, וחשיב שלא נשלמה הברכה עד שישלים את שאלת הגשמים, [ומה הדין בשכח בברכת השנים ונזכר לאחר סיום

---

1. הובא בספר הזכרון 'שיח תפילה'.
2. **גדר דין הראבי"ה דחשיב שעדיין לא סיים הברכה**
יעוי' בב"י (סי' קי"ד) דמביא את דברי רבינו יונה בפרק תפילת השחר, דהביא שם רבינו יונה ב' שיטות בהך דינא דהראבי"ה וז"ל שם, טעה ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו, היה אומר רבינו הקדוש, שאע"פ שסיים ברכת אתה חונן כל זמן שלא התחיל בברכה אחרת, חוזר לראש הברכה ומבדיל בה כאילו עומד עדיין באמצע הברכה דייניגן ליה, ור"י הזקן אומר כיון דכבר סיים כל הברכה ולא נזכר, כמי שטעה והתחיל האחרת דייניגן ליה ואין מחזירין אותו, ולזה נוטה יותר דעת מורי, עכ"ד. הרי שכ' בדעת הסוברים כהראבי"ה דהוי **כאילו עומד עדיין באמצע הברכה**, ויעוי' בהמשך דברי הב"י שם דנחית לחלק בדעת הטור בין אם הוא דבר שמחזירין אותו לדבר שאין מחזירין אותו, וכ' בתו"ד וז"ל, ולפי זה צריך לומר, שמה שכתב רבינו בסמוך בשם הרא"ש אם שכח ולא הזכיר עד שסיים הברכה חוזר לראש, להתחיל בברכה שלאחריה קרי סיים הברכה, דכל זמן שלא התחיל ברכה שאחריה **לא חשיב סיום ברכה זו**, עכ"ד. ועי' במשנ"ב (שם סק"ל) שמביא נמי יסוד סברא זו שזהו הביאור בדין הראבי"ה ע"ש.
3. **מה הדין בשכח לשאול בברכת השנים ושכח לאחר שסיים הברכה קודם תקע בשופר**
הנה בשו"ע כאמור נפסק, דאם שכח בש"ת אחר סיום הברכה יאמרנו שם, ומה הדין בשכח בברכת השנים אחר שסיים הברכה ולא התחיל לומר תקע בשופר האם יאמרנו שם, או שימשיך לשומע תפילה ושם יאמרנו, ובשו"ע לא נזכר מזה, ועי' במשנ"ב (ס"ק ט"ו) שכ' דבמג"א ובשע"ת כ' דאם נזכר קודם שהתחיל תקע בשופר יאמרנו שם, וכ' ע"ז המשנ"ב לעיין במש"כ בסי' קי"ד בביאור הלכה שלמעשה אין לנהוג כן ע"ש הטעם, ואמנם יש להעיר מ"ט לא נכתב זאת בשו"ע גופה, ולכאור' סתימת דבריו משמע דבכה"ג לומר בשומע תפילה, וטעמא מאי, וי"ל דכיון שבשכח בברכת השנים דינו לומר בשומע תפילה, יש מקום להחשיב זאת כהזכרה שאין מחזירין עליה, דכיון דאי"ז עיכוב בברכה לאומרה לכך לא חשיב דעדיין לא סיים הברכה, והמג"א ס"ל שביסוד שייך זאת לברכת השנים ורק שיכול להשלים בשומע תפילה, ובפרט אי הוי מצד דין שאלת צרכיו בלבד וכמו שיתבאר להלן, ולכך דינו כהזכרה שמחזירין אותו.

הברכה קודם שהתחיל תקע בשופר עי' בזה בהערה[3].

ומה נתחדש באמת בדברי הב"י יש לומר בב' אופנים: או שסבירא ליה באמת דשומע תפילה נתקן כמקום שאלת גשמים, ולכך יש לדמות זאת ליעלה ויבוא ומוריד הגשם, או שמחדש דאף דהוי משום שאלת צרכיו בלבד, אבל כיון שסו"ס דינו לשאול שם חשיב שלא נשלמה הברכה, [וזה תלוי במה שיתבאר לפנינו].

הנידון בשכח בשומע תפילה אם חוזר לברכת השנים יש מקום לתלות בב' הצדדים הנ"ל

ונהדר למה שחידשו הבה"ג והרמב"ם דפליגי הבבלי והירושלמי, דאף שבירושלמי איתא שכששכח בשומע תפילה דינו שחוזר לשומע תפילה ולא לברכת השנים, אבל פסקו הם לדינא לא כן, וע"כ שהיה להם מקור בבבלי דפליג, [ועי' להלן מה שיש לדון היכן המקור].

ויש להבין במה תלוי יסוד המחלוקת בזה, ויש מקום לומר [וכ"כ הגר"י הוטנר זצ"ל שם] דפליגי בב' הצדדים הנ"ל, דהירושלמי ס"ל דהדין לשאול בשומע תפילה משום דהוי נמי מקום לשאלת גשמים, וא"כ כששכח בברכת השנים ודינו לומר בשומע תפילה, חשיב השתא שזהו המקום לשאול, ולכך אם שכח לומר בשומע תפילה, שפיר חוזר לשם ולא לברכת השנים, דכבר חל דינו לומר בשומע תפילה ואמאי יחזור לברכת השנים, אבל אי אזלינן דהדין שאלה בשומע תפילה אינו משום שנקבע זה למקום שאלה, אלא דהוי כשאר שאלת צרכיו, א"כ כל זה כשעדיין עומד לפני שומע תפילה, אבל אחר שכבר אמר שומע תפילה ושכח מלשאול, איכא סברא שחוזר לעיקר מקומו בברכת השנים.

והנה מהו המקור למיעבד בזה פלוגתא בין הבבלי לירושלמי, ויש לומר, דהרי בברייתא איתא 'ואם לא אמר בברכת השנים, מחזירין אותו', ואוקי לה הגמרא באידכר בתר שומע תפילה, ומשמע בפשטות שחוזר לברכת השנים, ועוד, דאם חוזר לשומע תפילה אינו ענין ל'אם לא אמר בברכת השנים', דהרי כבר נקבע דינו לומר בשומע תפילה, ומדסתם הבבלי ולא פירש שחוזר לשומע תפילה, משמע דאזיל כפשוטה של ברייתא, שדינו לעולם בברכת השנים, ורק אם נזכר קודם שומע תפילה יכול לאומרו שם, אבל לאחר שומע תפילה חל הדין דאם חיסר השאלה בברכת השנים, מחזירין אותו לשם.

והירושלמי סובר לא כן, שדן להיכן חוזר ומסיק שחוזר לשומע תפילה, דאף שפשטות הברייתא לא משמע כן וכנ"ל, ע"כ דדחיק הירושלמי בפירוש הברייתא, אבל אנן קי"ל כהבבלי דסתם בזה, ומשמע דכששכח בשומע תפילה חוזר לברכת השנים, וכש"נ. ועיין בהערה[4].

והנה כתבנו לעיל לדון מה הדין בדיעבד אם חזר לש"ת האם מהני או לא, וי"ל דאי נקטינן דהדין שאלה בברכת ש"ת הוא מלתא דשאלת צרכיו, ולא שנקבע למקום השאלה, א"כ אף שעיקר דינו לחזור לברכת השנים, יש סברא לומר דכמו שמהני בשכח בברכת השנים לומר בשומע תפילה משום שאלת צרכיו, ה"נ עכ"פ בדיעבד אם שאל שם כבר יצא יד"ח, [וכן מובא מפוסקי זמנינו עי' במשנ"ב מהדו' דרשו על המשנ"ב ס"ק י"ט, ואמנם למש"כ הראשונים (והובא לעיל) דהוי מלתא ד'טעה בזו ובזו', יש לצדד לומר דאף בדיעבד לא יועיל, ויתבאר לפנינו בעזה"י].

בביאור 'טעה בזו ובזו' בהבדלה

ונברר ק' בס"ד את דברי הרא"ש ורבינו יונה הנ"ל, שכתבו לומר דהבבלי חולק על הירושלמי, ולמדו זאת מהדין האמור לענין הבדלה ד'טעה בזו ובזו חוזר לראש', וראשית יש לברר מהו 'טעה בזו ובזו', דבמאי חשיב שטעה בהבדלה.

ויעוי' בראש (פ"ה סי' י"ד), דהכוונה בטעה על הכוס, היינו שאכל קודם שהבדיל על הכוס, ואע"ג דאמרינן בפסחים (דף ק"ה ב') דאם טעם קודם הבדלה מבדיל מכל מקום באיסור אכל ע"ש, וכן פירשו רבינו יונה והרשב"א בברכות שם.

ועיין בביאור הלכה (סי' רצ"ד ס"ג ד"ה ואם וכו'), שכ' דמדברי רש"י לא משמע שמפרש כן, [וכוונתו לכאור' לדברי רש"י שכ' דטעה בזו ובזו חוזר לתפילה ולכוס, ע"ש, ומשמע שטעה בהבדלת הכוס ולכך מבדיל שוב על הכוס], וכן מביא שב'אור זרוע' מפרש שטעה בהבדלה גופה, ע"ש. והיינו שטעה בהבדלה על הכוס ויש לו לחזור ולהבדיל, ובזה אמרינן שחוזר ומבדיל אף בתפילה. ועי' בהערה[5]

והנה מהו יסוד ההלכה של טעה בזו ובזו שחוזר לראש, עי' ברבינו יונה שכתב משום דקנסינן ליה, והביא זאת המשנ"ב (סי' רצ"ד סק"ד), והיינו שאם טעה ולא הבדיל בתפילה, אמרינן דסגי ליה בהבדלה על הכוס, אבל אם טעה וקלקל אף את ההבדלה על הכוס, תו קנסינן ליה שצריך לקיים את עיקר דינו להבדיל בתפילה ועל הכוס, ובדין זה מדמין הראשונים הנ"ל, למי ששכח בברכת השנים ואחר כך בשומע תפילה שחוזר לעיקר דינו לברכת השנים, והיינו לכאורה מלתא דקנסא.

בנידון דשכח לשאול בברכת השנים ובשומע תפילה וחזר לברכת השנים ושוב שכח

ומעתה נהדר לנידון דלעיל, בשכח לשאול בברכת השנים ושכח גם בשומע תפילה, וחזר שוב לברכת השנים ושוב שכח, ולעיל היה הנידון האם ימשיך את כל הברכות עד שומע תפילה, או דילמא ידלג מיד לשומע תפילה, ויעוי' במשנ"ב מהדו' דרשו, שמביאין ממרנן הגרי"ש אלישיב והגרש"ז אוירבך זצ"ל שצריך להמשיך את כל הברכות כסדר ולא ידלג לשומע תפילה.

ואמנם יש לדון בזה מעוד צד, שהנה אי אזלינן שחוזר לברכת השנים וכמשנ"ת בדעת הרמב"ם, דהטעם הוא משום דברכת השנים הוי המקום לשאלת גשמים, והא דיכול לשאול בשומע תפילה הוא מלתא דשאלת צרכיו, וכיון ששכח שם חוזר לעיקר מקום השאלה וכנ"ל, לפי"ז אם שכח שוב בברכת השנים הרי נראה פשוט דהוי דינו כמעיקרא שיכול לשאול בשומע תפילה.

---

4. **המקור בבבלי שחוזר לברכת השנים ולא כדברי הירושלמי**
שוב ראיתי שכיוונתי בזה לדברי הגאון רבי מרדכי הענא זצ"ל אב"ד המבורג, (נדפס בספר הזכרון 'שיח תפילה', עמ' שכ"ג), שכתב כן בדעת הרמב"ם, שנסמך על משמעות הברייתא 'שאם לא אמר בברכת השנים מחזירין אותו', ומשמע שחוזר לברכת השנים. וברוך שכיוונתי.
והגר"י הוטנר זצ"ל כתב שם שהך נידון, אם מה שאומר שאלת גשמים בשומע תפילה הוי מצד מקום שאלה או מלתא דשאלת צרכיו בעלמא, יש לתלות זאת במה שכתבו התוספות והרא"ש שפליגי הבבלי והירושלמי לענין דין הזכרת גשמים, שבירושלמי מבואר שאף לענין הזכרה אם שכח לומר מוריד הגשם בתחיית המתים אומר בשומע תפילה, אבל בבבלי נאמר זאת רק לענין שאלת גשמים ולא לעניין הזכרת גשמים, ויש לומר דפליגי בנידון הנ"ל, דאם שומע תפילה הוי זה בתורת מקום שתיקנו לשאול, יש לומר שהכי נמי תיקנו כן לעניין להזכיר. [והנה מה סו"ס שייכא 'הזכרה' לברכת שומע תפילה, ויש לומר שהנה ענין ברכת 'אתה גיבור' דשם אמרינן ההזכרה דגבורות גשמים, הוא משום ההלכה דיש לומר דברי שבח בתפילה והוא נמי מסדר התפילה, דכך היא צורת התפילה שאומר שבח ואחר כך מבקש, [וכמבואר ברמב"ם ריש הלכות תפילה, ע"ש], ואם כן יש להבין דדברי שבח שהם מסדר התפילה יש להם מקום נמי בברכת שומע תפילה, ולכך אף הזכרת גשמים שהיא מענין השבח בתפילה, יכול להזכיר זאת בשומע תפילה].
ואמנם כל זה אי נתקן לומר בש"ת דאז י"ל דהוי מקום של שאלה והזכרה, אבל אם הדין שאלה בשומע תפילה הוי כשאר שאלת צרכיו שיכול לשאול בשומע תפילה, בזה מסתברא ודאי שאין זה שייך רק לענין שאלה ולא לענין הזכרה שאינה בכלל שאלת צרכיו, וכיון דקי"ל כהבבלי שא"א להשלים גבורות גשמים בשומע תפילה, לכך פוסק הרמב"ם דאם שכח שאלת גשמים בשומע תפילה חוזר לברכת השנים.

5. והנה הראשונים הנ"ל שלא פירשו כן שטעה ממש בהבדלה, י"ל שסוברים דאם טעה בהבדלה על הכוס, הוי כמו שלא הבדיל כלל ואינו שייך לענין טעה, אלא חשיב שעדיין לא הבדיל על הכוס, וא"כ אין סיבה שיחזור לראש להבדיל בתפילה. והנה לדבריהם שטעה היינו שטעם קודם הבדלה, יש להבין מדוע נחשב שטעה בהבדלה על הכוס, דמאי שיאטיה האכילה קודם ההבדלה לענין טעות בהבדלה, ויש מקום לומר, שהנה איכא מ"ד (בדף ק"ו א') שאם טעם אינו מבדיל, ועי' ברשב"ם (ק"ה ב' ד"ה ושמע מינה וכו') והיינו דצריך להבדיל קודם אכילתו למחר, וביאור הדברים, דצריך להבדיל קודם שאוכל אכילה של חול, ומשום דיש לו להבדיל בין השבת לחול כדי ללוות את השבת, כמו שמלווין המלך (עי' בדף ק"ג א'), וכשאכל קודם הבדלה פוגם בזה בחשיבות ההבדלה ולכך חשיב ש'טעה', וקיצרנו.

6. ושמעתי מהגר"י גואלמן שליט"א שדן בזה מוח"ז הגרח"פ שיינברג זצוק"ל.

אבל להדרך שנתבאר מדברי הראשונים, שהטעם שחוזר לברכת השנים משום הדין ד'טעה בזו ובזו' שנאמר בהבדלה, ונתבאר מדברי רבינו יונה (והובא במשנ"ב וכנ"ל) דהוא משום קנסא, שכיון שטעה אף במקום השני קנסינן ליה לחזור לראש, וא"כ יש מקום לדון שמעיקרא טעה בתרי זימני, בברכת השנים ובשומע תפילה, וקנסינן ליה לחזור לראש והיינו לברכת השנים, וא"כ אם שכח שוב בברכת השנים, יש לומר שלעולם הוא במצב של 'טעה בזו ובזו', והרי הוא בכלל הקנס שאין יכול לשאול בשומע תפילה אלא חוזר לראש, דהיינו לעיקר דינו לשאול בברכת השנים[6]. ועי' בהערה[7] מה שיש לדון כה"ג לענין הבדלה גופה.

ואמנם דיש לומר, שכל שחזר לברכת השנים תו דנים אותו כבתחילה, דהנה אטו אם שכח וסיים תפילתו לגמרי שדינו לחזור ולהתפלל, האם נימא שחל אצלו דין ד'טעה בזו ובזו', ובודאי דבענין תפילה אחרת דנים מתחילה, וה"נ כל שחזר לברכת השנים יש לומר דאין זה שייך למה ששכח מקודם.

בשכח בברכת השנים ובשומע תפילה ובדיעבד חזר לש"ת מה דינו

והנה לעיל כתבנו לדון, אם שכח בשומע תפילה והיה דינו לחזור לברכת השנים, והוא לא עשה כן אלא חזר לשומע תפילה, האם מהני בדיעבד, ולעיל כתבנו מה שיש לדון לדעת הרמב"ם, והשתא אנו דנים לשיטת הרא"ש ורבינו יונה, שחוזר לברכת השנים משום ההלכה שנאמרה בהבדלה ד'טעה בזו ובזו חוזר לראש', ומה הדין אם חזר לשומע תפילה האם מהני בדיעבד או לא.

והנה לענין הבדלה גופה, מה הדין ב'טעה בזו ובזו', שהיה צריך לחזור לראש ולהתפלל כדי להבדיל בתפילה, והוא לא עשה כן אלא הבדיל בכוס, האם השתא בדיעבד יחזור ויתפלל, ויעוי' בביאור הלכה (שם בד"ה צריך), דמביא בזה מחלוקת בין הפמ"ג ו'דרך החיים', דהפמ"ג סובר שאם עבר והבדיל על הכוס אחר שטעם אינו צריך לחזור ולהבדיל בתפילה, כיון שמכל מקום כבר יצא ידי הבדלה, אבל ה'דרך החיים' סתם דאין חילוק בזה, ע"ש.

והנה לפי"ז ה"נ יש לדון בענין שאלת גשמים, להראשונים הנ"ל דמייתי ליסוד זה מהדין האמור בהבדלה ד'טעה בזו ובזו חוזר לראש', והשתא, הנה לדעת הפמ"ג שבהבדלה בדיעבד אינו חוזר לראש, אם כן לכאור' 'דיו לבא מן הדין להיות כנדון', והכי נמי בשאלת גשמים בדיעבד אם אמר בשומע תפילה תסגי ליה בזה, ואין צריך לחזור ולומר בברכת השנים.

ואמנם לדעת דרך החיים שכתב דבהבדלה אף בדיעבד לא מהני, א"כ לכאור' י"ל דה"נ בשאלת גשמים דילפינן מההלכה ד'טעה בזו ובזו' דחוזר לראש, ה"נ אף בדיעבד אם אמר בשומע תפילה לא יצא יד"ח, ואמנם יש מקום לחלק, דהתם בהבדלה עיקר דינו הוא להבדיל מתחילה בתפילה, ורק כששכח אמרו דסגי במה שמבדיל על הכוס, והשתא שטעה בזו ובזו, ונאמר בזה שהדר דינו להבדיל בתפילה, חל דין גמור של חיוב הבדלה בתפילה ותו אף בדיעבד לא יועיל.

אבל לענין שאלת גשמים, הרי אינם שני דינים נפרדים, השאלה בברכת השנים ובשומע תפילה, ורק שהוי הנידון היכן לשאול, והשתא אף דאמרינן שלכתחילה אם טעה בזו ובזו הוי זה בכלל הקנס שיחזור לברכת השנים, אבל לענין דיעבד כיון דסו"ס שאל בשומע תפילה, י"ל דיצא יד"ח שאלת גשמים בתפילה ותו אי"צ לחזור לברכת השנים.

---

7. והנה לענין הבדלה גופא יל"ד בטעה בזו ובזו דחוזר לראש להבדיל בתפילה, דמה הדין אם שוב התפלל ושוב שכח לומר הבדלה בתפילה, האם סגי שיבדיל על הכוס, או שזה בכלל הקנס לחזור לראש.
והנה לפי הראשונים שטעה בזו ובזו היינו שטעם לפני הבדלה, א"כ אף שהתפלל שנית לכאור' ודאי יצטרך לחזור אף בפעם השנייה, שהרי כיון שטעם מקודם להבדלה חשיב לעולם דאיכא טעות כלפי ההבדלה וכמו בפעם הראשונה, כן נראה פשוט לכאורה.
וכי קמיבעיא לן לדעת רש"י והאור זרוע שהביא בביאור הלכה הנ"ל, שהכוונה שטעה בהבדלה על הכוס ולכך צריך לחזור ולהתפלל, וא"כ כששכח שוב בתפילה יל"ע אם סגי השתא שיבדיל על הכוס, דיש סברא לומר שכיון שכבר שוב התפלל דנים זאת מחדש, כמו בתחילה שאם שכח בתפילה וטעה ושכח דסגי שיבדיל על הכוס, או דלמא לא, והוי לעולם בכלל הקנס דטעה בזו ובזו דחוזר לראש.

כל קול מכריז: "ה' הוא האלוקים" המשך מעמוד 17

אנחנו שוכחים מהתקציבים, מהמעונות, מהמעצרים. מהכל. לא לזה אנחנו דואגים. אנחנו דואגים ל"תן פחדך ה' אלוקינו", שידעו שיש עם בעולם שהוא של הקב"ה.

ואז אנחנו בטוחים בקב"ה שיעשה לנו נס, ובעזרת השם נראה בקרוב ממש בעינינו איך ש"כל הרשעה כולה כעשן תכלה", הרשעה כולה, ובפרט הרשעה של אחינו בני ישראל, ויחזרו כולם למקורם. "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ובאו האובדים בארץ אשור והנידחים בארץ מצרים, והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים".

זעקת התורה – דברים נחרצים בחובת השעה המשך מעמוד 18

האמת, מכירים אותה מעצמנו: אלו האנשים הכי מאושרים שיש, לא רק בעולם הבא, אלא גם בעולם הזה. זו האמת לאמיתה.

זה האידיאל שכל אחד מחנך את בניו אליו, וכל אחד יודע שגם אם הוא לא זכה בעצמו להיות שוקד באוהלה של תורה, השאיפות שלו הן שהילד שלו כן יגדל תלמיד חכם, שהילד שלו כן יזכה לשבת בכולל כל היום ולעסוק בתורה.

את זה הם רוצים לשבור עכשיו! זו כביכול מפלגה 'חרדית', והיא מפיצה ארס של שנאת תלמידי חכמים. גם אם הם לא יצליחו להקים מפלגה, הנזק שהם עושים הוא גדול. מלבד הקולות של אלו שילכו אחריהם, עצם הדיבורים הפסולים, עצם זה שמדברים כך קבל עם ועדה – זה דבר נורא.

יש גם אחד מסביבתנו שהקים מפלגה. לא נזכיר שמות, הדברים ידועים. ראיתי את ה'מצע' שלו. הוא כותב שם על הממ"ח, והוא אומר: "זה הפתרון ליהדות החרדית". לקבל תקציבים, לא לחיות בעוני. בשביל זה להפקיר את כל החינוך! רח"ל.

כמו כן, הוא כותב שם שמי שלא לומד שילך לצבא, עפ"ל. אפשר לתאר מה שקורה שם בצבא? מקום שכולו פריצות וזוהמא, אנחנו לא יודעים מה שקורה?! גם למי שלא זוכה ללמוד, זה לא המקום שלו.

זה ה'מצע' שלהם! סכנה!

אלו אנשים מתוכנו, 'חרדים' כביכול. אם אנחנו נישן, הם ערים לנו. והם מקוששים קול ועוד קול ומחבלים ומזיקים. למרות שהם לא יצליחו, עצם הדבר שחלילה יתכן שירדו קולות בגללם מקהל יראי ה' באמת – זה עצמו חילול שם שמים שאין דוגמתו!

ספר תורה על הקרקע!

יש לנו רועים נאמנים, גדולי ישראל, קברניטי האומה. הם מורים לנו את הדרך.

מרן רבינו הגאון רבי דוב לנדו שליט"א אמר מילים נוראיות: חס ושלום, ספר תורה על הרצפה. מישהו יכול לראות ספר תורה על הרצפה ולשתוק? כבוד התורה מושפל! האם אנחנו יכולים לשתוק?

חובתנו להתרחק מהאדישות, להתייצב ולעשות כל מה שאפשר לעשות, לפעול ולהפעיל בכל הצורות. גם לשים שילוט – רואים את זה, וזה נותן אוירה לחזק ולפעול.

נתעורר! נתעורר להבין את גודל השעה. יש לנו את הזכות עכשיו לקדש שם שמים. כל אחד בסביבה שלו יעשה כל מה שיוכל: לעורר ולהשפיע על אחרים, לעשות מה שהורו לנו רבותינו הגדולים מצוקי ארץ ולהצביע ג' – ולקדש שם שמים!

יתן הקב"ה שנזכה כולנו שיתקדש שם ה' ברבים, ונזכה בקרוב ממש לביאת משיח צדקנו.

בראשית ברא אלוקים (חלק ג)

במאמרים הקודמים התענגנו על מזמור ק"ד שבתהילים העוסק בכלליות במעשה בריאת העולם בששת ימי בראשית. ובפרטיות מתייחסת התחלת המזמור לאופן שבו ברא הקב"ה את המים ואת התהלוכות השונות שעברו המים.

הקב"ה ציוה על המים להיקוות במקום שיסד להם, ובזה נתגלו פני היבשה ובכך נוצרה אפשרות לברואים לחיות, מה שלא היה מתאפשר מקודם כאשר המים כיסו את כל היבשה.

◂◇▸

בהמשך מתאר המזמור: "גבול שמת (למים) בל יעבורון", ו"בל ישובון לכסות הארץ". הפסוק מחלק את תועלת העמדת הגבול לשני עניינים: בל "יעבורון" המים, ועוד – "בל ישובון לכסות הארץ". לכאורה יש כאן כפל לשונות. האחד "לא יעבורון" והשני "לא ישובון". ותמוה, שהרי שני הענינים הללו הם לכאורה ענין אחד.

ועמד בזה הספורנו והשיב: "בל יעבורון" – בשוא גליו של הים, שלפעמים מתנשאים הגלים לגובה, ואז הם עלולים להציף את היבשה. ובענין זה ידוע הפסוק "אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשבחם" (תהילים פט), ופירש"י בזה שהגלים מנסים שוב ושוב לפרוץ ליבשה, אלא שבורא עולם מושל בהם. (ועי' אמרי חיים להגר"ח קמיל ח"א עמ' רצ"ד).

ועל "בל ישובון" ביאר הספורנו: "ואע"פ שהמים גבוהים מן הארץ הרבה", וכן כתבו עוד ראשונים שהמים באמת גבוהים ממפלס פני היבשה (ושיטתם צריכה ביאור כי כפי ראות עינינו היבשה גבוהה מן הים), על כן שם הקב"ה גבול שהמים לא יוכלו להתנהג כפי טבעם – לרדת ממקום גבוה לנמוך ולכסות את היבשה, אלא ששפת הים עוצרת אותם. והם נשארים במקומם ואינם מחריבים את היבשה.

◂◇▸

מהו אותו גבול העוצר את הים במקומו? מפרש רש"י: "גבול שמת להם – את החול אשר סביב שפתו". וכן ביאר הספורנו – "ששם את החול גבול לים".

והדברים מוקשים: לפי ראות עינינו בזמננו, נראה שאת הים עוצרים ההרים והגבעות והסלעים העומדים ביבשה ליד הים, שהם גבוהים מהים – ומונעים מהים להציף את היבשה. ברם, איך יתכן שהחול אשר על שפת הים יבלום את מי הים?

אין לנו ביאור על דרך הפשט לקושי הזה. אבל נוכל להעמיד לימוד לחיים ולהשתמש בחול הים כמשל על כוחם של הדברים הדומים ל"חול אשר על שפת הים". כח זה נקרא "אחדות". דבר פשוט הוא שגרגיר חול אחד אין בכוחו לעמוד מול הים. אבל "אחדות" וצירוף באחוה של מיליארדים של גרגירי חול יעמדו כנגד כל אויב.

והביאור בזה הוא ש"איכות רוחנית" גוברת על "כח גשמי". והדברים ארוכים וידועים. ובאמת זה נס משמים. ויעקב אבינו הביא משל לבניו מהכח של כמה קיסמים שהצטרפו יחד ואי אפשר לגבור עליהם, לעומת אוסף של קיסמים נפרדים שיפלו שדודים אפילו לפני ילד קטן.

דוגמא נוספת לעצמת הכח הרוחני מביא החזו"א (באגרות ח"ג ס"ב): כח התפילה חזק מהשתדלות גשמית. ועוד כתב שהלומד תורה לשמה כוחו עצום אלפי מונים מעל הכח של התפילה ומעל הכח של השתדלות מעשית!

בדורו של אחאב, אע"פ שהיו עובדי עבודה זרה, היו יורדים למלחמה ולא מת אפילו אחד מהם! וביארו חז"ל שלא היו בהם דילטורין – מלשינים! ולמדנו מזה שכח האחדות והשלום עולה לפני הקב"ה, והקב"ה מציל אותם מיד אויביהם בדרך נס!

ולהפך, בדורו של דוד היו כמה אנשי צבא נופלים בקרב כיון שהיו בהם דילטורין, רחמנא ליצלן.

◂◇▸

מנגד – הרי גם אצל מי הים קיימת "אחדות של כל טיפות המים", וא"כ אולי תבוא האחדות שבטיפות הים ותצלח לעבור ולכבוש את החול שעל שפת הים גם אם הוא "מאוחד"? וכזה מצינו במצרים שרדפו אחרי בני ישראל, ונתקיים בהם "בלב אחד באים אחד" (רש"י בשלח, שני), וזה סיכן מאד את בני ישראל.

ועל זה נביא את הפסוק "והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל, ויגרשו מימיו רפש וטיט" (ישעיה נ"ז כ') – גלי הים נלחמים איש באחיו, מים נגד מים. ועוד, בים יש מערבולות – הגלים מתקרבים לשפת הים וחוזרים ומשנים כיוון לאחוריהם. התנהלות זו היא התנהגות של מלחמה ומאבק, ואין להם את כח האחדות כדי לנצח.

דברים אלו מוארים ע"י דברי המשנה (סנהדרין ע"א:) "פיזור לרשעים – הנאה להן והנאה לעולם, פיזור לצדיקים – רע להן ורע לעולם.

כינוס לרשעים – רע להן ורע לעולם, כינוס לצדיקים – הנאה להן והנאה לעולם. שקט לרשעים – רע להן ורע לעולם, שקט לצדיקים – הנאה להן והנאה לעולם".

◂◇▸

נצעד בדרך נוספת בפשט, אחרי שנציג קושיא: הפסוקים הקודמים משבחים את המים על מה שצייתו לצו השם להיקוות במקום אחד כדי שהיבשה תיראה, והבריות יוכלו להתקיים עליה. וא"כ מדוע צריך הקב"ה מעתה להעמיד גבול בפני הים כדי שהמים לא ישובו לכבוש את היבשה? ומדוע אין די בציווי הראשון לבל יציפו המים את היבשה?

על כרחך צריכים אנו לומר שהיצר הרע קיים וממשיך להלחם נגד צד הטוב, וזאת בנוסף לטעם שכתב הספורנו שטבע המים ללכת אל מקום נמוך. והדבר שכיח בכל מיני מקומות בעולם שבהם יש סכנה שמי הנהר או הים יעלו ויציפו את היבשה. וזהו דבר מצוי, למשל, בארץ הולנד, ושם התחכמו אנשי הארץ ובנו סכרים להגנה מפני השטפון.

◂◇▸

וכנגד זה העמיד הקב"ה את החול שעל שפת הים כגבול. משל למה הדבר דומה? כשנפער חור בכביש, באים השומרים ומקיפים את הבור בסרט פלסטיק שכתוב עליו: "סכנה! אזהרה!" וראה זה פלא! הפס הדק והחלוש הזה מונע מאנשים להתקרב! ועל דרך זו, הנוסע סמוך לגבול ימצא שם שלט: גבול לפניך! עצור! והתייר נעצר במקומו! נפלא.

ההגדרה העולה מהדוגמאות האלו היא שעיקר הכח המרתיע הוא האיסור הרובץ על האדם. אלא שלזה צריך לצרף תמרור אזהרה. ובדומה לכך, המים בעצמם מוזהרים להיקוות במקומם. וענין חול הים הוא רק "תמרור הרחקה" שלא יטה אותם היצר הרע לעבור על ציווי השם!

◂◇▸

בכמה מקומות משרטטים הכתובים את הגבולות שבין ארץ ישראל לארצות הסמוכות. לא נאמר בתורה שהיתה שם "חומה" או "גדר". ולפי"ז מתבאר שהמושג "גבול" מתאר רק "קו הפרדה" – וירטואלי. ועל דרך זה מתבאר שהחול שעל שפת הים שעליו נאמר "גבול שמת בל יעבורון" הוא רק "קו הפרדה" ואינו אמור להיות כדוגמת חומה של ממש העוצרת את הים. וצ"ע.

◂◇▸

הרד"ק ביאר שמי הים גבוהים מן היבשה, ובאמת ע"פ טבעם הם צריכים להיות ניגרים מגבוה לשפל, אלא שהשם יתברך מנעם בטבעם, כך שיבואו גלי הים עד שפת הים ולא יעברו הגבול. ומשמע שה' שינה את טבע המים כדי שלא יעברו את הגבול למרות שהמים גבוהים מן היבשה.

◂◇▸

המזמור (תהילים ק"ד) מתאר את המשך מעשי הבריאה: "המשלח מעיינים בנחלים בין הרים יהלכון ישקו כל חיתו שדי, ישברו פראים צמאם".

הרד"ק והמלבי"ם פתחו לבאר שהבריאה מסודרת באופן שכל נברא מוציא פירות לצורך הנבראים האחרים, ובאמת זו שרשרת שכל חוליה שבה מוסרת את כוחה ותועלתה לחוליה שאחריה. ובראש המגדל ניצב האדם – שכל הבריאה נוצרה לשרת אותו בהיותו "נזר הבריאה".

ועל דרך זו יגעו המפרשים לבאר את ענין "המשלח מעיינים בנחלים בין הרים יהלכו", שההרים חסרים מים, שהרי מי הגשם שניתכים על ההרים יורדים מיד למקום נמוך. ולכך ברא הקב"ה מציאות מיוחדת של מעיינות בהרים כדי שיצמחו שם העשבים ובזה יהיו לחיות המתגוררות בהרים גם מים וגם צמחים. ואח"כ יהפכו המעיינות לנחלים וישקו את כל הצריכים למימיהם – האדם, החיות וצמח השדה.

התועלת שבמעיינות היא שמימיהם מתוקים שלא כמי הים (רד"ק). והספורנו הדגיש שבמעיינות יש שינוי הטבע של המים בזה שה' העמיד את מימיהם **תחת** אדמת ההר ועשה כן כדי שישקו את הבהמה והצומח בראשי ההרים.

המקשיב לדברים האלו יתפעל מאד להבין שהקב"ה ברא למים שני סוגי טבע! הטבע הרגיל הוא שהמים יורדים מגבוה לנמוך ועוד – שטבע המים לעמוד מעל היבשה ולא להיפך; אכן, בהרים התנהגו המים היוצאים מגרם ההרים לא מעל האדמה אלא מתחת לארץ נגד טבעם.

ולמעלה מזה – מהנהגות אלו שבמעשה הבריאה מתחדש באופן מיוחד שישנם חלקים בבריאה המשנים את התנהגותם מכח רצון הבורא, שהוא "משלח" – בגדר "שליחות" – את המעיינות בהרים, וזאת בהפך מטבעם.

◄◇►

עוד ממשיך משורר התהילים לבאר אילו פירות יוצאים מהמים: "עליהם עוף השמים ישכון מבין עפאים (ענפים) יתנו קול". רש"י מבאר את פשוטו של הפסוק: "עליהם" – על המעיינות שוכן העוף, ובנוסף מחיים המים את האילנות הצומחים ליד הנחל כדי שיגדלו ענפים. ושני אלו משלימים זה את זה לתכלית הזו שענפי האילנות מהווים בית לעופות.

◄◇►

ופה מתנוצץ דבר חידוש נפלא: הפסוק מתאר שהציפורים יתנו קול מבין עפאים – ענפים. והדבר תמוה – מדוע צריך הפסוק להזכיר את ענין "קול הציפור"? איזה קשר יש בין השמעת קול עוף השמים לבין התיאור של בריאת העולם ושל נבראים? ולרוב אין דרכו של המזמור שלנו לתאר את **מעשיהם** של הנבראים אלא רק את עצם בריאתם.

עיון במפרשים מגלה שכולם התקשו בביאור המושג **יתנו "קול"**. וביארו הם שהכונה "לניגון" ולזמר – כן הוא בתרגום ובאבן עזרא וברד"ק שביאר שהעופות "מצפצפין ומרננים"!

ואילולי ביאורם היה מקום לפרש ש"יתנו קול" הוא כפשוטו – שיש ענין של "שיחת העופות" ואין הכרח שהמשמעות היא "לזמר ולניגון"!?

מוכח ומוכרח מדברי המפרשים, כפי שנתבאר לעיל, שהנבראים מתפתחים כחוליות בשרשרת. ובענייננו – המים מגדלים את העצים ואת העופות, ותכלית החוליות האלו היא שהעופות ישכנו בין הענפים **ומשם יוציאו קול רננה**.

יתכן שההכרח של המפרשים להגיע להבנה הזו נובע ממה שהפסוק תיאר את הקול שהוא יוצא דוקא מבין ענפים, לעומת סתם קול של ציפרים שהן משמיעות גם בלי היותן בסבך העצים.

וממה שהפסוק בחר לחדש את ענין קול הזמר של הציפורים מוכח שזהו חלק גמור מתוך תכנית הבריאה, ואילולי היו הציפורים משמיעות קול זמר, היה זה **חסרון במעשה הבריאה**. והראיה לזה היא שהפסוקים לא תיארו ענייני קול אחרים, כגון קול השוורים או קול הכבשים וכו'. ובחר המשורר לציין רק את קול הציפורים מבין הענפים.

נתבשמנו בזה שבריאת העולם כוללת בתוכה "קול שיר ורננים" המשפיעים שמחה ונעימות לכל העולם. וכשאין זמר אין שמחה. ושלימות הבריאה חסירה ופגומה היא! ומה שאח"כ נתחדשו כלי ניגון (בראשית פ' ד כא): "וְשֵׁם אָחִיו יוּבָל הוּא הָיָה אֲבִי כָּל תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב", יסודו בבריאת שירת הציפורים שהיא חלק מטבע העולם.

"מבין עפאים יתנו קול"

"טיפ קטן לברכות מרובות"

א. פגשת חבר אחרי שנים שלא התראיתם, וגם ידיד שאתה פוגש יום יום – היאך עלינו להתנהג?

א) קבל אותו בסבר פנים יפות ובשמחה!

ב) תנאי קודם לנ"ל: עליך להיות שמח בעצמך. אין אפשרות להעניק שמחה לאחרים קודם שאנו נהיה גדושים בשמחה.

ג) מאין משיגים שמחה? – מחיים גדושי אמונה ובטחון בהשם יתברך, ובקיום מצוות בשמחה. יהודי המאמין שהשם יתברך משגיח עליו בהשגחה פרטית בכל רגע – חי בכל העיתים באושר ובשמחה. וממעיינות האושר שהוא שרוי בהם, יכול הוא לשאוב ולהרעיף אמונה, אושר ושמחה על אחרים.

ב. וכך אמר התנא: "הוי מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות ובשמחה". לפיכך אמור לידידך: כמה אני שמח לפגוש אותך! בעצם אתה יכול ל"שדר" את השמחה ע"י צהלת פניך בלא דיבור! "אתה נראה כל כך טוב!" "ה' אוהב אותך!" או "אני זוכר שעזרת לי בכל מיני הזדמנויות". וכן "אנא ספר לי מה קורה אתך מאז שנפרדנו", ודאי התקדמת המון מאז!

היה לבבי! ומפרגן לשני! לצורך זה צריך המברך להרחיב את ליבו שלו! אי אפשר להיות לבבי לאחרים אם ליבו של המעודד – מכווץ בעצמו! לב רחב משיגים ע"י אמונה ובטחון בהשם ובמידת נתינה ברוחב לאחרים.

ג. הנה משפטים שאין לאמרם: "אתה נראה מודאג". "מה כואב לך? האם הצרה הישנה עדיין אופפת אותך?"

אל תבקש מהחבר לספר לך על מחלותיו ובעיותיו. אכן, אם אתה שואל "מה שלומך?" והחבר בוחר לספר לך על קשייו – האזן לו בסבלנות ובאמפתיה (אבל אתה אל "תחפור" בכאביו ובמצוקותיו!). תחת זה הרעף עליו משפטי עידוד: "ה' אוהב אותך", "מעודד ענוים ה'", "יפאר ענוים בישועה", "ישועת ה' כהרף עין". במהרה יבוא משיח "ותזכה לרקוד לפניו", ואז ינוסו יגון ואנחה! הבאת שלום בין אדם לחבירו מתפרסת כמשימה מתמדת לכל רגע!

לעילוי נשמת הגאון הגדול

רבי **חיים יאיר ישראל ישראלי** זצ"ל

ב"ר **שלמה שמחה הלוי** זצ"ל

ראש ישיבת תפארת ישראל – ראשון לציון

אשר זכה במשך שנים ארוכות להרביץ תורה ולהאהיב שם שמים על תלמידיו
העמיד בתים רבים וקידש שם שמיים בהליכותיו

נלב"ע י"ח במרחשון תשע"ט תנצב"ה

הונצח ע"י נכדו הרב **יוסף ישראלי** שליט"א

לע"נ מקים עולה של תורה, מדן שר התורה ועמוד החסד
הגאון החסיד והעניו

רבי **רפאל ברוך** ב"ר יעקב **טולדנו** זלל"ה

ראב"ד בעיה"ת מקנאס - מרוקו

נלב"ע ביום ח' במרחשון תשל"א

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן

הונצח ע"י נכדיו

הרב **ישראל מאיר לוי** שליט"א והרב **מאיר אסולין** שליט"א

דעת תורה

גן המבוכה

הרמח"ל (מסילת ישרים פ"ג) ממשיל את עולמנו ל"גן המבוכה" – "הוא הגן הנטוע לצחוק, הידוע אצל השרים, שהנטיעות עשויות כתלים כתלים, וביניהם שבילים רבים נבוכים ומעורבים, כולם דומים זה לזה, והתכלית בם הוא להגיע אל אכסדרה אחת שבאמצעם... ואמנם ההולך בין השבילים הוא לא יוכל לראות ולדעת כלל אם הוא בשביל האמיתי או בכוזב, כי כולם שוים ואין הפרש ביניהם לעין הרואה אותם, אם לא שידע הדרך בבקיאות וטביעות עין שכבר נכנס בם והגיע אל התכלית שהוא האכסדרה".

והנה, אנחנו שנמצאים בעולם הזה בין השבילים ואין לנו ידיעה איזה הוא המוביל לדרך הנכונה ואיזה מרחיק אותנו מהדרך הנכונה – מה בידינו לעשות, והיאך נדע מה לרחק ומה לקרב?

העצה שמייעץ הרמח"ל היא: "והנה העומד כבר על האכסדרה הוא רואה את כל הדרכים לפניו ומבחין בין האמיתיים והכוזבים, והוא יכול להזהיר את ההולכים בם לומר זו הדרך לכו בה".

ומי הוא 'העומד על האכסדרה'? אומר הרב דסלר (מכתב מאליהו עמ' 59): אלו הם חכמי הדור! והם המורים מה לרחק ומה לקרב, מהי הדרך האמיתית ולאן יובילו הדרכים האחרות.

ואומר ע"ז הרמח"ל: "והנה מי שירצה להאמין לו יגיע למקום המיועד, ומי שלא ירצה להאמין, וירצה ללכת אחר עיניו ודאי שישאר אובד ולא יגיע אליו!"

דוגמה לדבר מביא הרב דסלר (עמ' 74) בשם הסבא מקלם מהדור של מרדכי ואסתר, שמרדכי ציווה שלא ללכת לסעודתו של אחשורוש, והציווי של מרדכי היה נראה נגד כל היגיון, ורבים טענו שזה פיקוח נפש, שהרי היה נראה שכל הצרות עם המן התחילו מאותה דעה קיצונית של מרדכי שלא השתחווה להמן, והוא זה שהעמיד את עם ישראל בסכנה בגלל חסידות פרטית יתירה; וכך 'היה נראה בחוש' – ואיך אפשר להכחיש את החוש?! אבל האמת לא הייתה כך, וכל זה היה דמיון מהרהורי השטן, שבאמת המציאות הייתה להפך, שמה שהלכו לסעודה גרם בשמיים לגזירה שתהיה הצרה, ומה שמרדכי לא השתחווה זה מה שהציל אותם וביטל את הגזירה.

ומוסיף הרב דסלר שהתלה של אותו דור הייתה בזכות ששבו בתשובה והתלכדו יחד עם מרדכי וצמו ג' ימים, ובזה תיקנו את החטא וראו את אור האמת שלא כפי החושים המדומים.

דעת תורה בהנהגת הדור

ועניין 'דעת תורה' אינו רק במילי דשמיא, אלא גם במילי דעלמא, וכמו שכותב הרב דסלר: "מי שרוצה להאמין לחכמי הדור יוכל להשתמש בראייתם הבהירה והיו לו לעיניים. מדבריהם נוכל לקבל הישרה בהשקפות עולם ובהנהגה מעשית... גדולי דורותינו זוכים לישרות זו במדה עצומה עד שחוות דעתם אפי' בדברים שאין להם מקור מפורש, וגם סתם עצות במילי דעלמא ברורה ואמיתית 'כאשר ישאל איש בדבר האלקים' כמו שרואים בעינינו ת"ל, גם בדור הזה".

וכותב שם במכתב מאליהו כנגד 'טענות' כביכול שהיו בתקופתו נגד גדולי הדור דאז, ומתאר: "קודם כל דבר אומר למר, כי איזה מהגאונים הללו זכיתי לדעת פניהם, וראיתים באסיפות בענייני כלל ישראל, כמו החפץ חיים זצ"ל, הגר"ח מבריסק זצ"ל והגאון ר' חיים עוזר זצ"ל. ואוכל לומר לו נאמנה כי אפי' להשגת פעוטים שכמותינו הן היתה פקחותם מבהלת, ועומק שכלם היה יורד ונוקב עד התהום ממש, ולא היתה שום אפשרות לאדם שכמותינו לעמוד על סוף דעת בהירות הבנתם".

ומוסיף: "זאת ועוד אחרת, מי שראה אסיפותיהם ראה בחוש, כי עכ"פ בשעה שחשבו מחשבותיהם להתעמק בדעתם לשם שמים בענייני כלל ישראל, היה המראה נורא לראות את גודל ועומק הרגשת האחריות שהיתה על פניהם, באופן שמי שלא ראה את זה לא ראה הרגשת אחריות מימיו, וכל מי שזכה לעמוד לפניהם בשעה כזו, היה ברור לו שראה שכינה שורה במעשה ידיהם, וכי רוח הקודש שרתה בחבורתם".

ומסיים שם: "חסרון הכרת ההתבטלות לעומת רבותינו זהו שורש כל חטאת ותחילת כל חורבן רחמנא ליצלן, וכל הזכויות לא ישוו לעומת שורש הכל, שהיא אמונת חכמים".

רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד, שהיה ממעצבי הדעת תורה בדורו, כותב בקובץ מאמרים (ח"א ע' ק"כ): "לכל מאורעות החיים אפשר למצוא פתרון בתורה, ומרגלא בפומיה דרבי איצלה מואלאז'ין שבשעה שסוחר עצים בא להימלך אם לקנות יער פלוני, נמצאת תשובה עבורו בתורה, צריכים רק למצוא...".

דעת תורה נמצאת אצל גדולי התורה

ושם כותב ר' אלחנן: "לכל אדם מאתנו יש דעת תורה, אבל באחוזים! יש א' שזכה בחמישים אחוז, משנהו בשבעים וחמש, והשלישי בחמשה עשר, אולם האחוזים הנותרים אצל כאו"א הם לא מדעת תורה, כי אם דעות אחרות, דעת פרנסה, דעת מסחר, דעת אשתו ובניו וכיוצא, ממילא דעת תורה שלו בטלה במיעוט, ממילא א"א לסמוך על דעתו. דעת תורה במאה אחוז אפשר למצוא רק אצל גדולי הדור שפרקו מעליהם כל הבלי העולם והתמכרו אך ורק לדעת תורה – ע"פ התורה אשר יורוך..."

ואומר הרב דסלר [עמ' 59]: "איך יבוא האדם לשלימות זאת – רק אם יעבוד ויתקן מידותיו, כי בזה יבטל הנגיעות בשרשן. ושנים רבות של עבודה לש"ש נצרכות לזה לחזק את שאיפת ובקשת האמת עד שישחרר את עצמו מהשפעת הנגיעות, וזה שקוראת הגמ' הגיע לפרשת דרכים [סוטה כא.] וקאמר עלה 'מר זוטרא אמר – זה תלמיד חכם דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא', פי' שמכוונין מעצמו אל האמת! כי כבר עבד על עצמו כ"כ עד שהגיע לטהרת הלב. ואז ורק אז ראייתו נכונה ומשפטיו ישרים".

מבואר שעסק התורה בשלימות ועבודת המידות כראוי הם אלו שבונים את האדם השלם, שהוא הוא שכל התורה בלי שום נגיעות, והוא הדעת תורה, וממנו תצא הוראה לישראל שכה אמר ה'.

הגמרא בשבת [קי"ב:] אומרת: "אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים, ולא כחמורו של ר' חנינא בן דוסא ושל ר' פנחס בן יאיר, אלא כשאר חמורים".

מבאר הגרעק"א [מובא בס' חוט המשולש]: אם אנחנו יודעים להעריך את הראשונים כמלאכים, אז אנו כבני אדם, כי יש לנו את המבט הנכון כיצד להעריך. אבל אם אנחנו לא יודעים להעריך את הראשונים וחושבים שהם בני אדם, ונראה כאילו הם כמונו, ולכן יכולים אנו לשפוט חלילה אם הם טועים או לא, אזי אנו כחמורים שלא יודעים להעריך את ערך הגדולים ולא מבחינים, עד שאפי' אין לנו את כח ההבחנה של החמור שידע להבחין בין אוכל מעושר לאוכל שאינו מעושר.

וכידוע, לשונות הגרעק"א בספריו על הראשונים מעוררות אותנו לנקודה זו, כמו "וה' יאיר עיני העוורות והיו למאורות" או "ולא זכיתי להבין דבריהם הקדושים" ועוד.

זהו היחס לראשונים ולדורות קודמים, וכך גם צריך להיות היחס כלפי גדולי הדור בדורנו, וצריך להבין שהם בכלל לא באותה דרגה ולא באותה תפיסת מחשבה כשלנו.

שדי כמגדלות אלו תלמידי חכמים

הרב אברמסקי זצ"ל אמר בזה שהנה כשיש חפץ בריחוק מאה מטר ואחד יכול לראות רק עד עשרים מטר, וא' יכול לראות חמישים מטר וא' יכול אפי' תשעים וחמישה מטר, ורק אחד יכול לראות מאה מטר – וכי יש מעלה באותו אחד שרואה רק באופן חלקי? בוודאי שרק מי שרואה מאה מטר יכול לראות.

וכך הם גדולי הדור ביחס אלינו: הם רואים ואנחנו כלל לא רואים. והמשל בזה למגדל בצבא, שרק מי שעומד למעלה רואה, ואחרים לא רואים כלל! וכלשון המדרש: "אני חומה ושדי כמגדלות – שדי כמגדלות אלו תלמידי חכמים", שהם רואים מהמגדלות.

(המשך בעמוד 27)

שביבי זיכרונות ממו"ר הגאון רבי יעקב הורוביץ זצ"ל

הגעתי לישיבת אופקים באלול תשל"ט ממדרשית נעם בפרדס חנה, שבראשות הרב יהושע יגל זצ"ל. (הרב יגל למד בבחרותו אצל מרן הגר"א קוטלר זצ"ל בקלעצק). הוא סיפר לי שבימים ההם היה מרן הרב שך זצ"ל אברך צעיר, שגם הוא למד אצל ר' אהרן דודו. הרב שך היה יושב לו בפינתו, וכל הבחורים ידעו שאפשר לדבר עם ר' לייזר שך בלימוד בכל עניין וסוגיה.

עמדתי להתגייס לאחר שהתקבלתי ללהקת הרבנות הצבאית. ב"רגע האחרון" לפני הגיוס זכיתי להיכנס אל הקודש פנימה אצל מרן הרב שך זצ"ל ולבקש הסבר מדוע כה חשוב ללכת לישיבה. מרן נתן לי ולעוד חבר שהיה איתי שיחת חיזוק של כחמישים דקות (!) על "תורה לשמה". הוא אמר שמכיוון שעד אז כל לימודינו בתורה לא היו לשמה, אלא בשביל הציונים והתעודות, אין לנו די כוח להתמודד עם הניסיונות של "הרחוב", ושהרבה מתקלקלים בצבא. לכן, אם אנחנו רוצים להישאר דתיים, עלינו ללכת "שנה או שנתיים לישיבה קדושה" וללמוד תורה לשמה. "לא בשבילי" — כך הדגיש — "אלא בשבילכם, שתישארו דתיים".

הוא הדגיש את המילה "קדושה" — לאפוקי מה שנקרא "הסדר". (על "הסדר" התבדחו אז שמנסים "לסדר" את הקב"ה).

דבריו היכו בי. לאחר כמה שעות של ישיבה עם עצמי החלטתי לשמוע לגדול הדור, ללכת ללמוד בישיבה קדושה ולדחות את תוכניתי ואת חלומי רב השנים להיות זמר. זאת אף שישיבה ולימוד במשך יום שלם היו נגד טבעי.

הגעתי לבחינה אצל הרב הורוביץ ב"חופש הגדול" האחרון לחיי. אמרתי לפניו כמה מילים על סוגיית המקדש במלווה, שעוד זכרתי מבחינת ה"בגרות" כחודש קודם לכן... אינני יודע אם הרב התרשם מידיעותיי בסוגיה או מאישיותי, או שפשוט רצה להציל אותי, אבל ברוך ד' קיבל אותי לישיבה.

הר"מ הראשון שלי בשיעור א' היה הרב מרדכי הלר שליט"א (מרדכי צבי בן אסתר רחל לרפו"ש). היו לי המון קשיים לשבת ולהתמיד. הרב הורוביץ בעצמו דאג לי לחברותות ולשיחות חיזוק שהשאירו אותי בישיבה. אז לא היה בישיבה משגיח, והרב הורוביץ היה לבולנו כאב ממש, והדריך אותנו בסולם העולה בית א–ל.

באחד הימים שם לב שאני יושב ליד הסטנדר ורגליי מתנדנדות בחוסר מנוחה. הוא אמר לי: "תעלה אלי" — צמד מילים אהוב על כל הבחורים, שידעו כי יזכו לשיחה אישית מרוממת. הרב שאל אותי למה אני לא רגוע. אמרתי לו שהקב"ה נתן לי שתי מתנות, ואני בטוח שלא התכוון שאדבא אותן ליד הסטנדר בישיבת אופקים. הרב שאל לכוונתי, ואמרתי לו שאני אוהב לכתוב ושאני אוהב לשיר. הייתי עושה עבודות קליגרפיה, כגון שלטים לדלת וכדו').

הרב הסתובב לאחור, שלף מן המדף את הספר "אבן שלמה" של הגר"א ומייד פתח באיזה עמוד. כנראה לא הייתי הראשון שהרב הקריא לו את הדברים... שם מביא הגר"א את דברי הגמרא על הנולד במזל מאדים, שיהיה שופך דמים ח"ו, ומבאר שבידו לכוון את טבעו לדרך הישר ולהיות שוחט או מוהל, ולא ליסטים. המסר היה שעל האדם לכוון את תבונותיו ואת כישרונותיו המולדים לעבודת ד'.

ואז סגר הרב את הספר ואמר לי: "אם יש לך כשרון כתיבה, יש גם לנו מקצוע תורני שבו תוכל למצות את כישוריך — סופר סת"ם. בסדר שלישי אל תפתח גמרא, אלא תלמד הלכות סת"ם במ"ב ובקסת הסופר ובשאר ספרים ותלמד להיות סופר". לא סיפרתי לו שבמדרשיה גם הרשו לי ללכת לקורס סופרי סת"ם, כך שכבר היו לי הידיעות הבסיסיות.

וכך למדתי היטב, עד שנבחנתי אצל גדולי ישראל, מרנן הגר"נ קרליץ והגר"ש ואזנר זצ"ל, והוסמכתי על ידם. כיום הנני משמש כאחד מרבני משמרת סת"ם. ובקשר לשירה אמר לי הרב: "מי מפריע לך לשיר? בשיש איזה אירוע בישיבה, תיקח את המיקרופון ותשיר". כמובן, הדברים נסכו בי הרבה כוחות, ונשארתי בישיבה.

אחרי שהתחתנתי קרא לי הרב לביתו. הוא אמר שרוצים לפתוח כולל לבעלי תשובה במושב מסלול הסמוך, שמחפשים ראש כולל ושהוא מציע לי ללכת על זה. צחקתי ואמרתי לו שאני לא יודע ללמוד — ואיך אהיה ראש כולל?! הוא כל כך האמין בי. הוא אמר שאת מה שאני יודע אני מסביר טוב, ושמכיוון שמדובר בבעלי תשובה, לא יהיה לי קשה. הוא הוסיף שאם יהיה לי "מחייב", איאלץ ללמוד את החומר היטב. לא האמנתי שאצליח, ודחיתי את ההצעה.

כעבור זמן לא רב קרא לי שוב ואמר שמחפשים בדחיפות מלמד למכינה בתפרח, והוא חושב שזה מצוין בשבילי. שאלתי מה זה "מכינה", והוא אמר שזה כמו גן שמלמדים בו ילדים קטנים לקרוא. אמרתי לו שאני לא יודע מה זו מכינה — הרי לא למדתי בילדותי בחיידר — וגם לא יודע דקדוק. כאן הוא כבר לא ויתר לי. הוא הזכיר לי שסיפרתי לו פעם שהייתי מדריך בקייטנות ושיש לי גישה לילדים, ושלח אותי ללמד.

אני מבטיח שהגעתי לחיידר בחיל ורעדה, בלי לדעת כלום בהוראה בכלל ובקריאה בפרט. אך ידידי, המלמד האגדי של המכינה בתפרח, הרב דוד נוישטט שליט"א, ראה את חששותיי, הרגיע אותי בחיוכו הנצחי ואמר לי: "כשאתה נכנס לביתה, אל תראה ילדים, תראה דולרים". אז שילמו בדולרים... פרצתי בצחוק, ועם הצחוק הזה נכנסתי לביתה.

וד' שפך עליי חביות של סייעתא דשמיא. כבר בשנתי הראשונה הצלחתי מאוד, וכולם ידעו לקרוא מצוין. כל השאר היסטוריה. ובשירה השתמשתי כדי ללמד את הילדים בניגון ובשמחה — (סיפורי "הרב'ה קלונימוס").

חז"ל הקדושים אמרו: "שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל". הם לא צריכים את ההסכמה שלי, אבל אני קיימתי את כל מה שהורו לי מרן הרב שך וראש הישיבה הרב הורוביץ, וכמובן שאר רבותיי — ראש הישיבה הגר"ח קמיל ומו"ר הגר"ש פינקוס, זכר צדיקים לברכה לחיי העולם הבא — וראיתי בחוש כיצד השם הטוב שפך עליי מאז ועד היום לאוי"ט רק טוב וחסד. אני מרגיש שאני חב לראש הישיבה את חיי.

אני יודע שלא הייתי "בן יחיד" אצלו. כך נהג עם כל תלמידיו בעשרות שנות הרבצת התורה בישיבת הנגב ובישיבת אופקים. זו לא חוכמה להיות ראש ישיבה של למדנים שהולכים במסלול ומסתדרים בבית המדרש, כמו שזו לא חוכמה להיות אבא טוב ונחמד כשכל הילדים ממושמעים ו"טאטלאך". הרב הורוביץ ידע לרומם ולתת מרוחו הטובה ומעצותיו החכמות גם לאלה שלא הצליחו ב"לימוד" ויצאו ונהיו "בלעבתים". עם כולם נשאר בקשר, והמשיך להתעניין ולהדריך בנפתולי החיים. כולנו בניו, וזוכרים אותו לטובה לנצח.

יהי זכרו ברוך, ובקרוב נראה שוב את חיוכו האהוב בתחיית המתים, בביאת גואל צדק, במהרה בימינו אמן.

כה דברי קטן תלמידיו,

קלונימוס גדליה גרינפלד

ולכן חייבים לשמוע את דעתם במה שהם רואים ואומרים לנו.

מרן הסטייפלר זצ"ל מעלה שאלה (חיי עולם פכ"ה): איך אפשר שדברים בטלים ומבוטלים מתקבלים אצל רבבות ומיליונים? ושם בסוף הפרק כותב וז"ל: "ודע, שבכל התעמולות של שקרים מוחלטים משתמשים ביסודות אמיתיים שמערבין בו... ובוחשין בזה ומבלבלים ומפטפטים עד שמסיקין מסקנות הפוכות ממש".

וממשיך: "הנה אמת נכון הדבר, כי מהלך התפשטות של דעות כוזבות בקרב ההמונים הוא באופן טבעי וכמו שביארנו, אבל באמת יש עוד סיבה נוספת לכל זה, כי כמו שעל הצדיקים שומרי התורה בשלימות ודבקים בה שורה רוח קדושה ואור התורה כמובן, על פורקי עול תורה שורה רוח טומאה אשר קראוהו חז"ל יצר הרע, אשר ניתן לו רשות להטעות ולבלבל את הדעת".

וכך הדבר גם לגבי בלבול באמונת חכמים, שישנם כאלו שיש להם בלבול בזה על הדרך שכותב הסטייפלר, וכאשר יש פורקי עול ואצלם יש בזה בלבול, זה משפיע על כל העולם. אך לא צריך להיבהל מכך, ומי שירצה להיות מאמין בשלימות, תהיה עליו רוח טהרה ויזכה לראות את האמת בבהירות.

ונסיים בדברי הרמב"ן ביסוד אמונת חכמים, שכתב (דברים פי"ז פי"א): **"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, וענינו אפילו תחשוב בליבך שהם טועים, והדבר פשוט בעיניך כאשר אתה יודע בין ימינך לשמאלך, תעשה כמצוותם וכו'. וכל שכן שיש לך לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין, כי רוח השם על משרתי מקדשו ולא יעזוב את חסידיו, לעולם נשמרו מן הטעות ומן המכשול"**, ע"כ.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת האי גברא יקירא, איש רב פעלים לתורה ולתעודה, אשר הלך בדרכיו של אברהם אבינו ע"ה,
מסר גופו ליבו ונפשו לתמוך ולהיות לעזר ולאחיסמך לכל יושבי ארץ הנגב
ייסד ותפעל את „מוקד שבת" הנודע לתפארה בית הרפואה 'סורוקה' בבאר שבע, בו נתן אש"ל לכל הבאים בשעריו.
האכיל והשקה כל חולה ונדכא, סעד וסייע לבני משפחותיהם בכל הנצרך, יום ולילה לא ישבות.
האיר פניו לכל אדם, ולא החזיק טיבותיה לנפשיה. החיה רוח שפלים, רומם לב נדכאים, עודדם והקל מעליהם מדוה ומכאוב.
קרב לב בנים לאביהם שבשמים ורבים השיב מעוון

הרב **יהודה נחום ספקטור** זצ"ל

בן יבלחט"א הרב נתן יעקב ספקטור שליט"א

נתעלה ביסורים וקבלם באהבה. ונלב"ע בדמי ימיו למגינת לב בליל ט"ז במר-חשון תשפ"ה.

תנצב"ה

הונצח על ידי ידידיו מוקירי זכרו

הרב אברהם בלומנטל שליט"א, הרב אהרן מאינץ שליט"א, הרב אסא ארגוב שליט"א, הרב בצלאל פיליפ שליט"א, הרב יצחק אשכולי שליט"א,
הרב ישראל בן ציון שוורץ שליט"א, הרב מיכאל הבלין שליט"א, הרב מיכאל קמינסקי שליט"א, הרב מנחם שניידר שליט"א, הרב מרדכי שלמה בערש שליט"א,
הרב שלמה אדלר שליט"א, הרב שמעון לוין שליט"א, הרב ששון שוב שליט"א.

לע"נ מרן ראש ישיבת עטרת ישראל

הגאון הגדול רבי **ברוך מרדכי** ב"ר ישראל **אזרחי** זצ"ל

אשר כל חייו היו מקשה אחת של דבקות בתורה ובנותן התורה
עמל ויגע בה באהבה מופלאה שאי אפשר לתאר והנחיל לתלמידיו
הרבים מעלתה גדולתה וקדושתה – ובאהבתה שגה תמיד
השיב לב אבות על בנים ורבים השיב מעוון
הוצק חן בשפתותיו להאהיב שם שמים ודברי תורה על כל שומעיו
נתבקש לישיבה של מעלה ביום י"א במרחשון תשפ"ד
זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אמן

שיעור משנה ברורה הלכה למעשה

מאת מורנו ורבנו אב"ד קהילתנו

הגאון רבי יהודה טשזנר שליט"א

הלכות פסח

בימי ראשון עד חמישי בשעה: 20:30–21:00

בבית המדרש קויתי ה' – היכל שמואל מידי ערב בימי ראשון עד חמישי בשעה: 20:30–21:00

בליל שבת קודש לפני מעריב ישאו דברים הרבנים הגאונים

אור אביעזרי – הרב ישראל אברמסון שליט"א
אילת השחר – הרב יקותיאל פשקוס שליט"א
אמרי חיים – הרב רפאל יהודה הלוי רוזנטל שליט"א
גבורת שמשון – הרב יהונתן פרלמן שליט"א
זכרון אליהו – הרב ראובן כץ שליט"א
חניכי הישיבות – הרב קלונימוס גדליה גרינפלד שליט"א
חניכי ישיבות (פרויקט) – הרב יוסף שמעון זכריה שליט"א
ישיבת אופקים – הרב דוד אוסטרן שליט"א
קויתי ה' (א') – הרב יעקב קמפה שליט"א
שויתי ה' – הרב צבי הירש וילנסקי שליט"א רב ביהמ"ד
שערי תפילה – מורנו מרא דאתרא שליט"א
תפארת תורה – הרב שלמה לוי שליט"א רב ביהמ"ד

העתירו בתפילה ובתחנונים לרפואתם השלמה והחלמתם המהירה

הרב **אברהם ישעיהו בן לאה ריקל** גולדנטל שליט"א
הרב **אלדד בן שושנה סולטנה** גבאי שליט"א
הרב **ארז מיכאל בן רוזה** שניידר שליט"א
הרב **חיים בן עדינה** ארנבורג שליט"א
הרב **ישראל מאיר בן פנינה** שרפמן שליט"א
הרב **משה בן חנה** שליט"א
הרב **פנחס אליהו בן דינה דוניז** פרץ שליט"א
הבה"ח **חיים בן בתיה** הי"ו
הילד **מנחם זונדל בן נחמה** נ"ו
הרך הנולד **חיים בן לאה** רייך נ"ו
מרת **רוחמה בת רבקה** גורא תחי'
הזקוקים לרחמי שמים מרובים בתוך שאר חולי ישראל

הוצאות הדפסת הגליון מרובות

לתרומות, הקדשות והנצחות 05276-79598

בנדרים פלוס: עניינים נחוצים - תורת רבותינו שבדרום

בנדרים פון: 0799-69-77-65

b65271000@gmail.com עימוד: בנדרים

עבי' דגפן בעבי' דגפן

בשמחת לב וברגשי גיל נשגר ברכת מזלא טבא וגדיא יאה קמיא
ידידנו הנכבד, איש חי רב פעלים, מוקיר ורחים רבנן ואיהו גופיה
צורבא מרבנן, העוסק בצורכי ציבור באמונה, במאור פנים ובנפש
חפצה, ומסור בכל לב ונפש להצלחת מפעלות הקופה וענייני החסד
לרווחת בני קהילתנו

הרב **יצחק ויסמן** שליט"א

ונו"ב מנב"ת תחי'
בהגיע עת דודים, בנישואי בנכם היקר

החתן הבה"ח **ישראל מאיר ויסמן** הי"ו

עב"ג הכלה המהוללה תחי'
בשעה טובה ומוצלחת

יהי רצון שיזכו לבנות בית נאמן בישראל. ותזכו לרוות מהם
ומכל יוצאי חלציכם רב נחת דקדושה, מתוך בריאות איתנה, הרחבת
הדעת ושמחה כל הימים.
וזכות עמלכם להרבות שפע והרווחה בבתי ישראל תעמוד לכם
ולביתכם, לתברך בכל מילי דמייטב לאורך ימים ושנים טובות, מתוך
נחת ושמחה וסייעתא דשמיא בכל מעשי ידיכם, אכי"ר.

מוקירים ומאחלים
הנהלת קופת הצדקה „צדקות שמשון"

,שמח לב מבקשי ה'

בשורה משמחת לשוחרי תורת רבנו הנערץ
מורנו ראש הישיבה הגאון הגדול

רבי **יעקב הורוביץ** זצוק"ל
ראש ישיבת אופקים מתלמידיו של מרן ה'פחד-יצחק' וצ"ל

לקראת יום היארצייט הי"ז
הופיע כרך נוסף לסדרת הספרים הנודעים

'דולה ומשקה'

בענייני מידות ועבודת ה'

ניתן לרכוש את הספר:

- בישיבה הק' אצל הרבנית הורביץ תליט"א 052-7610658
- בקרוב: בתי הכנסת בעמדות הספרים של י. בלוי
- אצל המו"ל: הרב תומר חיים בכר שליט"א 053-3114191

• טעמו וראו כי טוב •

כולל 'ליבו חפץ' מוצ"ש • אבות ובנים • צאן קדשים • שתיה חמה • אולם שמחות

קרן הבנין • היכל התורה • אוצר הספרים • שיעורי תורה • בית הוראה • מאור שבת

זמני התפילות בשעון חורף

שחרית - ותיקין, 6:30

מ-7:00 עד 8:40 כל 20 דק'

בימי ר"ח ובה"ב המנינים של 6:30 ו-7:00 יוקדמו ב-15 דק'

מנחה - **12:50**, 14:00, 20 דק' לפני השקיעה

(לא יתקיימו מניני יוכ"ק בער"ח)

מעריב - 19:15

מ-20:00 עד 23:00 כל 20 דק'

23:15

בית הכנסת "שערי תפילה" | רח' הרב פינקוס 2 אופקים טל' 0583292829 כתובת למשלוח דואר רח' שעורה 14/3 אופקים
דוא"ל gmail.com@3292829 קו הודעות בית הכנסת טל' 08-30-12-30-6 הרשמה לציונתוקים בשלוחה 5

בס"ד

אברך יקר לא מבין מילה??
הזדמנות מיוחדת לרגל פרשיות מצוות המילה!!

אם גם אתה רוצה להתוודע למהלך של מצוות מילה
ולהבין כיצד הדברים מתנהלים בשטח,
הננו להזמינך לשיעור שלם שבו כל מהלך הפרקטיקה
של המצווה תודגם בצורה פרקטית ומעשית, השיעור
יעזור לך להבין את תהליך מצוות המילה, וגם גמרות,
מדרשים, מפורשים, שמעולם לא הובנו לך כראוי!

השיעור יימסר על ידי הרב יחזקאל קיין שליט"א
יו"ר מכון ברית מילה כהלכתה
הידוע כמוהל מומחה וכמעמיד אלפי מוהלים מצליחים
בהנחיית המוהל החשוב הרב ישראל מאיר שטרן שליט"א

השיעור יתקיים בעז"ה
בבית הכנסת שערי תפילה בית שלישי (בניין החדש)
מוצ"ש פרשת לך לך
בשעה 20:30

הגרלה מיוחדת למשתתפי השיעור

מומלץ לאשר את השתתפותך
בטלפון 02-6214767 שלוחה 9
בכדי שנוכל להערך בהתאם!!
לבירורים נוספים ניתן לפנות למס' 050-4192-050